

VIGILIA

2015 / 2

Nyolcvan éves a Vigilia

TÖRÖK CSABA: **Őrizz meg minket, virrasztókat!**

DIÓSI DÁVID: **„Mese” a posztmodern kor kellős közepéből**

BÁTHORI CSABA: **Elválni a sötétől. A Vigilia 80. évfordulójára**

BUDA ATTILA: **Primauté du spirituel. Szépirodalom a Vigiliában**

GERGELY ÁGNES: **Mándy Ivánról és Vas Istvánról**

Fecske Csaba, Halmai Tamás, Iancu Laura,

Mécs László és Vasadi Péter versei

**Keresztény kulturális lapok. Csoma Áron, Zászkaliczky
Zsuzsanna és Lukács László kerekasztal-beszélgetése**

LUKÁCS LÁSZLÓ:	80 éve Virrasztók	81
----------------	-------------------	----

NYOLCVAN ÉVES A VIGILIA

TÖRÖK CSABA:	Őrizz meg minket, virrasztókat!	82
DIÓSI DÁVID:	Az egyszerű alma. „Mese” a posztmodern kor kellős közepéből	93
BÁTHORI CSABA:	Elválni a sötétől. A Vigilia 80. évfordulójára	99
BUDA ATTILA:	Primaute du spirituel. Szépirodalom a Vigiliában	102

SZÉP/ÍRÁS

VASADI PÉTER:	Bűnbánat; Tegyük föl (<i>versek</i>)	112
TURBULY ÉVA:	Mécs László ismeretlen versei a Csornai Premontrei Prépostság Hiteleshelyi Levéltárában	114
MÉCS LÁSZLÓ:	Forrásból inni!; Kinyílt egy meddő rózsafa; Magyar csodabogár; Szétdúlt magyar fészkek (<i>versek</i>)	115
GERGELY ÁGNES:	Mándy Iván; Vas István (<i>esszék</i>)	119
FECSCHE CSABA:	Könyörgés; Ne keresd (<i>versek</i>)	125
FALCSIK MARI:	Szent Mihály faluja (<i>próza</i>)	126
IANCU LAURA:	Mindig este; Visszhang; Este a faluban (9) (<i>versek</i>)	130
PAPP MÁTÉ:	Nem-sejtett feszület. Arckép-töredékek Szilágyi Domokosról (<i>esszé</i>)	132
HALMAI TAMÁS:	Holdraforgó; Tengerkerülő (<i>versek</i>)	140

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS:	Keresztény kulturális lapok. Kerekasztal-beszélgetés Csoma Áronnal, Zászkaliczky Zsuzsannával és Lukács Lászlóval	142
--------------------	---	-----

KRITIKA

BÁTHORI CSABA:	Hiszek, segíts. Vasadi Péter: <i>Sokan vagyok. Esszék</i>	151
GEROLD LÁSZLÓ:	Fény-kép-regény. Závada Pál: <i>Természetes fény</i>	153

SZEMLE

(részletes tartalom a hátsó borítón)	155
--------------------------------------	-----

80 éve Virrasztók

1935 februárjában, 80 éve jelent meg a Vigilia első száma. Az alapítók a latin „vigilia” szót (rövid „i”-vel!) választották lapjuk címéül: virrasztók akartak lenni, a magyar szellemi élet őrállói. Nem elefántcsonttoronyba zárkózó elit, nem apologetikus vagy éppen harcos világnézeti élcsapat, de nem is pusztán irodalmi lap — hogyan is kelhetett volna versenyre akkoriban a Nyugattal? —, hanem egyfelől írók és költők, akik a kultúra szerves részének tartották keresztény hitüket, másfelől hívő értelmiségiek, akik az értelmiségi létre jellemző reflexiót, a társadalmi-egzisztenciális folyamatok tudatos követését a hit tapasztalatával tették teljesebbé, és így törekedtek e kettő — kultúra és hit, irodalom és teológia szintézisére.

Azóta világok jöttek-mentek, viharos évtizedek vannak a Vigilia mögött (is). A lap *életében* is egymást váltották szerkesztők és szerzők, akik most munkálkodnak benne, azok nagy örökséget tudhatnak maguk mögött. A nyolc évtized során — az időről időre változó, cserélődő borítók ellenére — a lap alapiránya ugyanaz maradt. Éber szemmel figyeli a körülöttünk zajló hol békésebb, hol forrongóbb világot, de ugyanakkor a hit szemével föltekint a magasba is, mint Tolsztoj regényében a súlyosan sebesült Andrej herceg, aki föleszmélve meglátja a tágas kék eget, s ekkor rádöbben, milyen kis törpe az általa bálványozott Napóleon. A Vigilia a figyelmes virrasztás elkötelezettje. Ahogy a régi idők tengerjáró hajóin a matrózfiú az árbockosárban: nemcsak a közeledő hajókat, a veszedelmes zátonyokat, a leselkedő kalózokat fürkészte, de fölfelé is tekintett, az égre, hogy a csillagok járásához igazodva jelezze a helyes útirányt.

A lap benne él korunk fősodrában: idegen tőle a publicisták könnyedén vagdalkozó stílusa, de nem is elvont eszmékkel birkózik a szellemtudományok fellegvárába bezárkózva. Nem csupán irodalmi lap — bár az is —, de nem is teológiai szaklap — bár igyekszik az értő és értelmes hit, a teológia nézőpontjából is vizsgálni eseményeket és áramlatokat. Vállalja tehát az elődeitől örökölt szintézis feladatát: hidat építeni kultúra és hit, irodalom és teológia, evilág és túlvilág között. A *keresztény értelmiség* lapja kíván lenni. Értelmiségiek írják-szerkesztik és értelmiségiek olvassák, akik „szóvá” teszik, elemezik és értékelik a kultúra, a társadalom és az egyház életében zajló eseményeket, folyamatokat. A keresztény értelmiségiek lapja, reményeink szerint azonban bőven akadnak nem keresztény, nem hívő olvasóink is, akik tájékozódást keresnek az élet olykor átláthatatlanul kusza eseményeinek forgatagában.

Egy jubileumi pályázat keretében ezért is hívunk meg mindenkit együtt gondolkodásra a keresztény értelmiségiek szerepéről korunk társadalmában. Vegyünk részt együtt a figyelmes, hűséges, égre-földre nyitott virrasztásban!

Őrizz meg minket, virrasztókat!

TÖRÖK CSABA

Custodi nos, vigilantes!

I.

„Az éjszaka negyedik őrvaltása idején
Jézus a vízen járva feléjük közeledett” (Mt 14,25).

1979-ben született. Katolikus pap, az Esztergomi Hittudományi Főiskola oktatója. Legutóbbi írását 2014. 9. számunkban közzöltük.

Jézus, amint jár a háborgó tenger színén. Közismert evangéliumi történet, amelyet megannyiszor hallottunk. Látjuk magunk előtt Krisztust, a bárkából kilépő Pétert, az ember süllyedését, majd kiemelkedését a hullámok közül. Lelkünk erőteljesen összpontosít az *eseményre*, s eközben mintha elfeledkeznenék a *térről* és az *időről*, pedig ezek tudják feltárni az elbeszélésnek azt a mélyréteget, amely szíven kell, hogy üssön mindannyiunkat.

A tér: a Genezáreti tó. Ez azonban csak a földrajzi behatárolása az evangéliumi perikópa topográfiájának. Az *esemény tere* ennél sokkal összetettebb. Maga a tó mediális valóság, összeköt partokat, mikro-helyeket, Jézus emberi életének pontszerű kereteit: a városokat és a pusztaságokat, az ellenségeket és a barátokat, az egyedüllétet és a tömegekkel való találkozásokat. A tó a mozgás tere. Ez még nyilvánvalóbbá válik a vihar képében. Két mozdulatlanság áll előttünk: a hegyen imádkozó Jézus (v. 23) és a tenger sötét mélysége, amely félelemmel tölti el a tanítványok szívét. E kettő között feszül ki a tó felszínének színpada: „a bárka pedig már több stádiumnyira volt a parttól, hányták-vetették a hullámok, mert ellenszél volt” (v. 24). Ez a tajtékzás magában hordozza „mikrokozmoszát”, a bárkát: ez háborgás a háborgásban, vihar a viharban. A külső, természeti erők által keltett pusztító mozgás tükröződik az apostolok félelmében, kiáltásában, rettenetében. A kaotikus teret egyetlen egy nyílegyenes mozgás rendezi: Jézus „odament hozzájuk a tengeren járva” (v. 25). Abban a pillanatban, amikor a bárka belső viharának mikrokozmosza Péter kilépésében találkozott Krisztusnak a makrokozmoszt rendező vízen járásával, majd Krisztus belépett a tó felszínről a bárka belvilágába, „elállt a szél” (v. 32). A tér a zűrzavar töredezettségéből átlépett a béke és a megnyugvás harmonikus egységébe.

Az idő: éjszaka, „a negyedik őrvaltás idején” (v. 25). A legkegyetlenebb óra ez. Már majdnem letelt a sötétség ideje, szinte a küszöbön áll a hajnal pirkadása, annyira közel jött a nappal fénye, mint az éjszaka során még egyszer sem — ám mégis ekkor lególmosabb a fáradtság, legkiábrándítóbb az egész éjjeli hasztalan küszködés a

hullámokkal és a széllel. Pont a cél előtti utolsó órában fogy el az erő, a lelkesedés, és adja át helyét a csüggedésnek. Az idő drámaisága azonban nem csak ebben rejlik. Az éjjeli történet közvetlen jelenéhez kapcsolódik az első kenyérszaporítás közvetlen múltja (vv. 13–21) és a beteggyógyítások közvetlen jövője (vv. 34–36). Mintha két „siker” közé méltatlanul és alkalmatlanul befészkelné magát a kudarc. A viharban, Jézus háborgó hullámok között haladásának az ideje tulajdonképpen szerves része egy folyamatnak, amely az alásüllyedés és a felemelkedés, a sötétség és a fény fázisain keresztül halad előre. A vihar ideje a megtestesült Isten ideje, egészen a keresztségig, amikor „sötétség lett az egész földön” (Mt 27,45), s az agónia kiáltására válaszolva „a templom függönye kettészakadt felülről az aljáig, a föld megrendült, a sziklák megrepedtek” (Mt 27,51).

Hát itt van a *vigilia* helye: Jézus életet adó stabilitása és az Isten fényétől elzárt sötét mélység halálos mozdulatlansága között, a hullámozó tengersizén, ahol egyedül a Mester haladása jelölhet ki irányt, egyenest, s hozhat rendet és békét. És íme, a *vigilia* ideje: az éjszaka legsúlyosabb, mégis a reményteljesüléshez legközelebbi órája, a világviharban a kegyelem pillanata, amikor az orkán zúgásánál hatalmasabb csendben lelkünkbe súgja az Úr: „Bízzatok, én vagyok, ne féljete!” (Mt 14,27).

II.

*„Halálosan szomorú a lelkem, várjátok itt és virrasszatok velem”
(Mt 26,38).*

Jézus nem azért mondja a tanítványainak: „Ne féljete!”, mert fanatikus, vagy mert naiv, esetleg nem méri fel a valóság súlyát. A Getszemáné kertjében a realitás teljességgel ránehezedik, s a lelke megszorodik bele. Az ő félelemmentessége nem a valóság nemismeretéből fakad, hanem sokkal inkább a valóságot meghatározó Valóság szilárd belső hitéből, az abból fakadó reményből. „Tudta ő jól, hogy mi lakik az emberben” (Jn 2,25), belülről ismerte az emberi létet. De tudta azt is, hogy kinek a képére és hasonlatosságára lett teremtve az ember (vö. Ter 1,27–29). Nem a rossz realitását tagadja akkor, amikor meg akarja szabadítani tanítványait a félelemtől, hanem a rosszat megelőző Valóságra emlékezteti őket. Ezért is mondhatja tanítványainak az utolsó vacsorán: „A világban megpróbáltatások érnek titeket, de bízzatok, én legyőztem a világot” (Jn 16,33). Tény a bűn, a rossz, a halál. Ösztönös emberi válasz a szomorúság és a félelem. Ugyanakkor van olyan tény a kegyelemnek, olyan ösztöne a hitnek, amely felül képes emelkedni ezeken az árnyékba borult dimenziókon.

John Henry Newman bíboros írta egyszer: a világban „Krisztus úgy hever, mint a haláltusában”.¹ De mitől is lenne másként? Nemcsak a fizikai univerzumban létezik az entrópia törvénye, az emberi kultúra világában is fellépnek újra és újra irányukat és céljukat veszített ösztönök, vágyak és törekvések, amelyek lefelé, az alacso-

¹Idézi Eugen Biser:

Die kulturstiftende

Kraft des Glaubens.

Zur Geschichte

eines dramatischen

Verhältnisses. ThPQ 140

(1992), 255–266, 260.

nyabb „energiaszint” felé mutatnak. A felemelkedéshez ideig-óráig elég az erőfeszítés, egy idő után azonban egyre fontosabbá válik a kegyelem. Mert hát „nem azon múlik, aki akar, vagy aki törekszik, hanem a könyörülő Istenen” (Róm 9,16). A szörnyülködő, az ítélkező, a megszóló, a szünet nélkül osztályozó és önmagát felsőbbrendűnek érző kereszténység megfeledkezik arról az alapvető igazságról, hogy mindenre s mindenkire áll: „Nem adhatok mást, csak mi lényegem”. A bűn sebéthordozó világ magán viseli ősjelét. A halandó valóságban megtestesülve Krisztus maga is haláltusát vív.

²<http://www.catholicnews.org.uk/content/download/27334/182824/file/Hume%20intervention.pdf>

1980. október 14-én Basil Hume bíboros, westminsteri érsek másodszor szólalt fel a család témájával foglalkozó általános rendes püspöki szinóduson. Beszédében² két álmoképet vázolt fel az egyházzól. Az első egy zárt erődítmény volt, amelyben mindenki teljes engedelmességgel várta a parancsot, s ahová a kívül lévő emberek kiáltásaiból semmi sem hatolt el. A második egy zarándok-egyház volt, amely együtt járta az utat sok más emberrel. Az első kép Salamon templomára hasonlított, a második Ábrahám sátorára. Az elsőben az ember belekapaszkodik a minden áron való biztonságba, a második során vállalja a bizonytalanságot. „A zarándok mindig keres, gondoltam, és ez fájdalmas lehet. Olykor még maguk a zarándoklat vezetői sem látnak tisztán. Olykor a többi zarándokkal együtt kell átélniük az agóniát”. Ezzel együtt a hívő ember soha nem felelheti, hogy a világ, s benne a többi ember „bátorításra szorul. Kedvesen, együtt érzően, az agóniát velük együtt elszenvedve kell beszélünk velük... (...) Felébredtem, s azt mondtam: »Vidi, gratias« [Láttam, köszönöm].”

Előttünk áll immár a *vigília* mikéntje: a sebesült Krisztussal megsebesülve, a valóságban a Valóságot keresve, alázattal, a haláltusa kínját is felvállalva, szüntelen reménnyel, a realitás félelmességén túlmutató bizalommal kell odafordulnunk a világ, a másik ember felé. Aki virraszt, az hús-vér szívű zarándok.

III.

*„Virrasztok, és olyan vagyok, mint a magányos veréb a háztetőn”
(Zsolt 102,8).*

Nehéz felvállalni a virrasztás zarándoklétét a világban. Ábrámnak el kell hagynia ősei földjét, a megalapozott egzisztenciát. Mózesnek nyolcvan esztendőskorában kell visszatérnie arra a földre, ahonnan gyilkosság miatt kényszerűen elmenekült, hogy aztán negyven éven át csak hontalanként bolyongjon a hatalmas pusztaságban, kitevéve nemcsak a természet erőinek, a sanyarúságnak, de még saját testvérei gyalázkodásának, elégedetlenkedésének, lázongásának is. A 102. zsoltár egy képbe sűríti azt a lelkiállapotot, amelyet nem egyszer a hívő átél: „Virrasztok, és olyan vagyok, mint a magányos veréb a háztetőn” (v. 8). Jézus maga is átélte a látás, az értés magányosságát, ezért nem csodálkozhatunk, hogy ha a nyomába szegődünk, ha az ő sze-

mével akarjuk látni a valóságot, akkor soha nem fogunk hatalmas tömeg körében, emberi biztonsággal övezve előrehaladni. Profétai létet nyertünk megkeresztelésünk pillanatában, s ennek ára van. Átoltódtunk egy másik fának a törzsébe, polgárai lettünk egy másik hazának, ami korábban otthon volt, most már a zarándoklás helye. Ez persze nem a világtól való eloldódást, a világ gyűlöletét jelenti. A profétának szeretnie kell az embereket, akikhez a küldetése szól, különben alkalmatlan hivatása beteljesítésére. A kereszténynek is, bár máshol él már a gyökere, máshonnan ered élete, szenvedélyes szeretettel kell lennie a valóság iránt. Jézus maga sem ígéri, hogy kiemel minket, bevisz egy védett kommunába, létrehozza számunkra az Éden mását, egy kis katolikus *hortus conclusus*. Aki ilyesmire álmodik, aki ez után epekedik, aki azért lesz pap, szerzetes, vagy egyszerűen csak hívő, mert nem tud mit kezdeni a valósággal, lényege szerint krisztustalan ember. Hiszen a Mester egyenesen ezért imádkozott az utolsó vacsorán: „Nem azt kérem, hogy vedd el őket a világból, hanem hogy óvd meg őket a gonosztól. (...) Ahogyan engem a világba küldtél, úgy küldtem őket én is a világba” (Jn 17,15.18).

A virrasztó lelkiállapota nem fájdalmas egyedüllét, hanem termékeny magány. A világ legvégső távlatai tárulnak fel ebben a szent „veréb-létben”. Hirtelen elkezdünk látni. Ferenc pápa írja az *Evangelii gaudium* kezdetű buzdításában: „Hitünk arra kap felszólítást, hogy lássa előre a bort, amivé a víz átváltozhat, és vegye észre a konkoly között növekvő búzát. Ötven évvel a II. Vatikáni zsinat után, még ha szomorodunk is korunk nyomorúságai miatt és távol vagyunk az igazi optimizmustól, a nagyobb realizmus nem jelenthet kisebb bizalmat a Lélekben, vagy kisebb nagylelkűséget” (nr. 84). Aki virraszt, mivel realista, magányos is kissé, mivel nem hisz a tömegek illúzióiban, a hangadók vezényszavaiban, a bevett gondolatpanelek igazában. Ám mivel hisz az élet Istenében, ezért a tetőn virraszt, nem a kamrában, a zugban, a földön. Olyan helyen áll, ahonnan messzire, a hétköznapi szintnél jóval távolabbra lehet látni. Voltak a hitében szárnyai, amelyek felemelték őt a porból a házak tetejének magasába, itt pedig már van szeme, hogy lássa ne csak a szomszédot, ne csak a városfalat, de a pusztaságot is, amely azon túl elterül, a horizontot, ahol összeér az ég és a föld. Meglátja a hat vizeskorsóban a bort: azt a bort, amelynek ottléte minden emberi szempontból lehetetlen, aminek zamatára itt és most semmi nem utal. De tudja jól: ha a Mester érkezik, már nem az számít, mi lehetséges az embernek, hanem az, mire képes az Isten. Márpedig Istennél semmi sem lehetetlen, még a bűn valóságából kibontakozó kegyelem sem.

Megrajzolhatjuk tehát a *vigilia* emberének a profilját: valódi látó ő, akinek szárnyat-szemet ad a hit. Olyan, aki nem ragad bele a kizárólag fizikailag látni képes érzékiség pogányságába, hanem kiszabadul a lélekkel látás birodalmába. Tekintete áthatol, túlmutat az itten és a moston, a valószínűn és a lehetségesen. „Az Evangélium szerint (...) egy semmiségnek elégnék kellene lennie, hogy lássunk, és ami ugyanaz, hogy higgyünk. (...) Minél elevebb Isten szeretete egy lélekben, annál in-

³Pierre Rousselot:
Gli occhi della fede. Jaca
Book, Milano, 1977, 105.

kább elég ennek akár csak egy apró utalás ahhoz, hogy felismerje az igazságot. (...) Ha az emberek készségesebbek lennének, a legapróbb jelekből is felismerhetnék Krisztust: ilyenek az »idők jelei«, ilyen maga a Jézus által hirdetett tanítás. (...) Aki tiszta, annak elég tisztán cselekednie, hogy megértse: Krisztus az igazat mondja.”³

IV.

*(Atyád parancsa és anyád törvénye) „vezessen jártodban-keltedben,
amikor alszol, virrasszon fölötted, ha meg fölébredsz,
beszélgessen veled” (Péld 6,22).*

A virrasztó olyan ember, aki beszélget. Az éjszaka sötétje, amely elveszi tőlünk a fizikai látást, mintha hallásunknak ajándékozna valamiféle többleterőt: éjszaka idején a gyenge suttozás is erős beszédnek tűnik. Az őrvtás idején olykor a hallásunkkal „látunk”: egy nesz, egy lépés, a szél vagy a ház fojtott zajai megannyi történetet mesélnek el. A sötét nemcsak elvesz, de meg is ajándékoz. Elfedő „bársonyos takarója” alatt, mögött a dolgok kilépnek önmagukból, a lelkek találkoznak, a nappal titkolt könnyek felfakadnak. Ilyenkor mintha még beszélgetni is könnyebb lenne: nem kell megterhelnünk az emberi kapcsolatot a látás, a vizualitás számtalan fölösleges információjával, elég a hang, a tónus, elég maga a szó, az ige. Az Ige.

Krisztus éjszaka vagy hajnalhasadáskor beszélget az Atyával, s nem egy találkozásra, beszélgetésre is este, vagy egyenesen éjszaka kerül sor. Hallás és hallgatás. Megnyílás és befogadás. A másikba oldódó együttlét. A Másik érkezése.

A keresztény ember fény, mécesláng, eleven, hús-vér virrasztás a világéjben. Olyan ember, aki nem vakul meg a mesterséges fényektől, hanem belép a természetes sötét országába, mert tudja, hogy a fényes Naptól kifelé, a kozmosz végtelen távolai, mélysége és feketesége felé fordult Föld ideje nem a halálszerű alvásé, sokkal inkább a magzati, születés előtti várakozásé. Olyan idő, amikor újra fogan a már hordozott gondolat, újra testet ölt a már befogadott igazság. Éjszaka az Ige az, ami megőríz. Éjszaka az Ige az, ami megszólal. Szól, szólít és beszélgetésbe kezd, ahogyan egykor Sámuellel a papi sátorban (lásd 1Kir 3).

„Atyánk parancsai” és „anyánk törvénye” (vö. Péld 6,22), a hit, amelyet hordozunk, nem holt teher, hanem életerő. A Hagyomány az egyházban nem pusztán lezárt tartalom, hanem szüntelen szentlelkes dinamika, igen, az Evangélium élő szava, amely felhangzik az éjjel idején, amely ráragyog mindenekre, amely megmutatja a dolgok valódi énjét, amely előtt lecsupaszodik a valóság a Valósággra.

Igen, ez történik meg a *vigilia* idején: a passzív hallás aktív meghallgatásba megy át, az egyszer kimondott isteni Szó párbeszéddé, beszélgetéssé növekszik, a szemet vakító káprázatok ideje után feltárul mindenek valója, sor kerül a találkozásra Isten és ember, ember és ember között. Az Evangélium itt és most történik. „Ismeritek az időt, hogy

itt az óra, amikor fel kell keljünk az álomból. Most ugyanis az üdvösség közelebb van már hozzánk, mint amikor hívők lettünk. Az éjszaka elő-rehaladt, a nappal pedig elközelgett” (Róm 13,11–12). A Vőlegény szólít, a Menyasszonynak válaszolnia kell. *Vigilia* van. Ideje a *vox viva Evangelii*nek, annak, hogy felhangozzon az Evangélium élő szava.

V.

„Róla elmélkedni tökéletes okosság, és aki érte virraszt,
hamar megszabadul a gondtól” (Bölcs 6,15).

Nyolcvan esztendő a *Vigilia*. Ennyi idős volt az útnak induló Ábrám, ennyi az Egyiptom felé visszaforduló Mózes. „Éveink száma a hetven esztendőt ha eléri, vagy az erőseké a nyolcvan, és azok nagy része is munka és fájdalom, gyorsan elmúlnak és mi elmegyünk” — írja a Zsoltáros (90,10). Miért akkor kerekedik fel az Ószövetség két nagyja, amikor emberi számítás szerint halniuk kellene? Talán éppen azért, hogy nyilvánvalóvá váljon: nem emberi erőfeszítéseik, nem saját törekvésük, nem is a mivoltukból fakadó lehetőségek születték meg azt az üdvrendi és világtörténelmi kihatású eseménysort, amelynek a hordozói lettek. Ahol az ember véget ér, megnyílik Isten távlata. A nyolcvanéves emberlét után kezdődik a kegyelem kora.

Mintha egy folyóiratnak is emberszerű élete lenne: ott vannak az olykor még a szavakat is kereső első esztendőik, a szertelen, erőtől duzzadó kamaszévek, a százfelé vibráló ifjúság, az érlelődés, a bölcsesség, a belátás és a tapasztalat korának az érkezése. Egy azonban biztos: a perdöntő kérdés az, hogy megérkezik-e, eljön-e az emberi tevékenységen, jó szándékon, tervezésen túlmutató *kairosz*? Vagy még pontosabban fogalmazva: felismeri-e az alkotói közösség a maga *kairoszát*, amit Isten szán neki? Belehelyezkedik-e abba? Felvállalja-e? Nekiindul-e? Van-e bátorsága, hogy már ne a saját gondolatait gondolja, hanem az örök Bölcsességét, amely mindig mást, többet, a saját kerékvágásból kikökkentőt mutat?

A fenti kihívások közül talán a felismerése a legkönnyebb, tűnjön bármennyire is nehéznek. Ahogy Rousselot írta, egy „semmisség” is elég hozzá, egy apró jelzés, „az idők jeleinek” a megragadása. A *kairosz* kapujában legtöbbször nem rendkívüli, csodás, látomásos égi jelenségek állnak, hanem egyszerű, hétköznapi, alázatosan emberi földi jelek. Sokszor éppen az a nehéz, hogy ne akarjunk rendkívülit, hogy ne álmodjunk meg magunknak fantasztikust, csak egyszerűen hálás és gyermeki szívvel tekintsünk a világra, virrasztó szemmel-füllel-szívvvel, s a „semmisségekből” ismerjük fel a kegyelemidő nekünk szánt jeleit.

[A bölcsességről] „elmélkedni tökéletes okosság, aki érte virraszt, csakhamar gond nélkül lesz, mert ő maga jár körül, s felkeresi azokat, akik hozzá méltók” (Bölcs 6,15–16). Ezt kellene életünk minden napján, minden vállalása és nekilendülése előtt megértenünk: Isten az első, aki akar, aki tervez, akiben ott él a cselekvés igemagva. Ne-

künk csak fogadnunk és befogadnunk kell őt, engednünk kell, hogy megtaláljon minket. Meg kell nyitnunk a szívünket, hogy tegyük, amit valójában ő akar cselekedni; gondoljuk, ami valójában már öröktől fogva az ő örök Bölcsességének a gondolata. A Szent Ferenc-i egyszerű létezésünknek ez az értelme.

Nyolcvan esztendő a *Vigilia*. Isten pedig itt és most körbejár a világban, s keresi a hozzá méltókat. Nekünk nem kitalálni, de még csak nem is megtalálni kell; elég, ha megtaláltatunk. A legmélyebben kontemplatív stílusra, módszertanra és létmódra van szükségünk, hogy a valóságban felénk közelítő Valóságot be tudjuk fogadni. Érzékenyen, hús-szívvvel, megsebezhetően, ha kell krisztusi-embertársi agóniával, elfogadva, hogy „néha jobb megismerni Ábrahám sátrának a bizonytalanságát, mint biztonságban ülni Salamon templomában”.⁴

⁴Idézet Hume bíboros
I had a dream című
beszédéből, lásd fent.

Felütve a jól ismert kék borítót, így indul meg a szövegek hullámozása: teológiai esszék, elmélkedések, versek, novellák, beszélgetések, kritikák, recenziók, hol szűkebben véve az egyház, hol a legtágabban értett, egyetemes *humánium* régióiból. Igen, a „semmisségek”, az egyszerű és sokak számára talán „semmitmondó” jelek, amelyekben ott ég egy izzó akarát, egy szikrázó gondolat. A hozzá méltókat kereső Bölcsesség fénye. Az Isten, aki sátort ver népe körében, aki vándorol a pusztaságokon át, aki megmutatja jelenlétének ezer jelét a legesendőbb emberi valóságokban is.

Terentius *Önkínzó* című komédiájában áll: „Homo sum, humani nihil a me alienum puto”, azaz: ember vagyok, semmit sem tartok önmagamtól idegennek, ami emberi. Jézus Krisztusról pedig ezt tanítja a II. Vatikáni zsinat *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúciója: „Ő az emberi természetet fölvette, nem elemésztette (...). Isten Fia ugyanis megtestesülésével valamiképpen minden emberrel egyesült” (nr. 22). Semmi sem idegen többé az Istentől, ami emberi. Még a szenvedés, a megkísértettség és a halál sem. Egyedül a bűnben nem vált hozzánk hasonlóvá, hogy megmutassa azt, akik lehettünk volna, s akiké — feltámadásában feltámadva — a kegyelem által lehetünk. Ezért írhatta II. János Pál pápa, hogy „az egyház útja az ember”.⁵ A *humánium* Isten egyházzal való beszélgetésének „tere”. Itt válik élő szóvá az Evangélium. Itt talál ránk az isteni Bölcsesség. Itt kell hát virrasztanunk, figyelmesen, meghallgatva Istent és az időt és a másikat.

⁵*Redemptor hominis*,
nr. 14.

VI.

„Lásd, úgy jövök, mint valami tolvaj. Boldog, aki virraszt és vigyáz ruhájára, hogy ne járjon mezítelenül, és ne lássák szégyenét” (Jel 16,15).

Sok kép él bennünk Istenről, Krisztusról, egyházzal. Vannak közöttük elvontabbak és gyakorlatiasabbak, magasztosabbak és inkább hétköznapiak. Azonban ritkán gondolunk az Úrra úgy, mint a tolvajra, önmagunkra, egyházunkra pedig úgy, mint egy betörésre felkészülten (vagy éppenséggel felkészületlenül) várakozó családra. Pedig ezt a ha-

⁶Daniel Boorstin:
*The Image. A Guide
to Pseudo-Events in
America.* Random House,
New York (NY), 1961,
240.; idézi Chris Hedges:
*Empire of Illusion.
The End of Literacy and
the Triumph of Spectacle.*
Nation Books, New York
(NY), 2009, 15.

sonlatot maga Jézus is alkalmazza (Mt 24,42–44). A tolvaj azonban lopni is szokott, nem csak meglepni a háziakat. Mit vesz el tőlünk az érkező Emberfia? A kincseinket, a csecsebecséinket: a gondosan felépített külön bejáratú világunkat, a meghitt önzésünket, a finomra csiszolt illúzióinkat, az önáltatásainkat és a jól megkonstruált ítéleteinket. Ezek teszik ki életünket. A második világháború utáni kor robbanást hozott az információs technológiák terén, s ily módon a médiumok is új szerepkörbe kerültek, már nemcsak kísérték az emberi életet, de egyenesen az élet terévé váltak. Ezért írta Daniel Boorstin: „Azt kockáztatjuk, hogy mi leszünk a történelemben az első nép, amely képes az illúzióit olyan elevenné, olyan meggyőzővé, olyan »realisztikussá« tenni, hogy egyenesen bennük tud élni. Mi vagyunk a föld leginkább illúziókba esett népe. És nem merjük már elveszteni ezeket az illúziókat, mert ezek képezik a házat, amelyben élünk; ezek a híreink, a hősseink, a kalandunk, a művészeti formánk, a tulajdonképpeni tapasztalatunk.”⁶

Illúziókba öltöztünk, s az érkező tolvaj ezeket az álruhákat rabolja el tőlünk. Nyilvánvalóvá teszi, hogy olyanok vagyunk, mint a császár, akinek szélhámos szabói „új ruhát” varrtak a varázslatos szövetből, amely valójában nem egyéb, mint a semmi. Amit öltöztetünknek, díszünknek, ékünknek vélünk, az igazából a mezítelenségünk. Be kell látnunk, hogy a valóság sokszor szakadt, összekoszolódott, tökéletlennek és hitványnak tűnő gúnyája ezerszer királyibb viselet az ideológiák, utópiák, eszmények és elrugaszkodott, bálványként imádott teóriák fényesnek hazudott, valójában semmilyen öltözékénél.

Krisztus tolvajként érkezik, hogy megleljen, mérlegre tegyen minket. Vajon a bolond császár módjára pávakakasként pompázunk a valójában nem is létező gúnyánkban, vagy fel merjük vállalni azt, hogy beleöltözzünk a valóságba, s így elfedjük fájdalmas mezítelenségünket? Mikor fogadjuk el végre az egyszerű igazságot: az eszmény üres álomképeinek vizionált gazdagságánál végtelenül többet ér a való, még akkor is, ha az szegényes (vagy legalábbis annak tűnik). Ez a szegénység érték, ami mellett döntenünk kell, ahogyan azt a nagy jezsuita költő, Gerard Manley Hopkins megfogalmazta: „Szegénység, légy menyasszonyom, / házasságot veled kötök, / és legyen fehér liliom / nem ember-szötte köntösöd.”⁷ A realitás bagatellnek, semmiségnek tűnik? Szegényes az elvont eszménnyel szemközt? Köntösét mégsem ember szötte, hanem maga Isten. Hiszen aki rálát a valóságra, belelát a valóságba (legyen az bármilyen), az végül a Valósággal, magával Istennel találkozhat.

Ebben áll a próféta hivatása: szembesítenie kell az embert azzal, ami való, hogy kiszakítsa őt az illúzió börtönéből. A legtriviálisabb valóságtapasztalás kapu lehet az Isten felé. Minden és mindenki, ami, aki eszköze a realitással való találkozásunknak, az Úr felé vezethet bennünket. Radnóti Miklós zseniálisan megragadta a költőnek ezt a próféta hivatását. A „*Meredek út*” egyik példányára címmel ellátott töredékében így írt:

⁷A teljesség köntöse
(Ferencz Győző fordítása).

*Költő vagyok és senkinek se kellek,
akkor se, hogyha szótlán dűnnyögök:
○ – ○ – ○ – se baj, hisz énekelnek
helyettem kandi ördögök.*

*S higgyétek el, higgyétek nékem el,
joggal legyen az óvatos gyanu!
költő vagyok, ki csak máglyára jó,
mert az igazra tanu.*

*Olyan, ki tudja, hogy fehér a hó,
piros a vér és piros a pipacs.
És a pipacs szöszöske szára zöld.*

*Olyan, kit végül is megölnek,
mert maga sosem ölt.*

A pipacs és a vér pirosa, a hó fehérje, a pipacsszár zöldje (milyen hátborzongató, hogy a zsidó munkaszolgálatos a magyar nemzeti trikolór színeiben látja meg a legelementárisabb valóságot!) a maga egyszerűségében hordozza annak a vágját, amit a *Thomas Mann üdvözlése* című költeményében József Attila így öntött szavakba: „Te jól tudod, a költő sose lódit: / az igazat mondd, ne csak a valódit, / a fényt, amelytől világlik agyunk, / hisz egymás nélkül sötétben vagyunk”.

A *Vigilia* nem csak közöl költeményeket. Lénye szerint kell költőinek — vagy ha tetszik: prófétainak — lennie. Csakis így mondhatja el, egy levél lehulltában, egy deresedő ablakban, egy rétben, egy pesti utcában, egy novellává formált történetben, egyáltalán: az emberiben az istenit. Csak így ment ki üres szavaink szomorú mezítelenségéből, s öltöztet bele a valóságteljesség „nem ember-szötte köntösébe”.

VII.

„A Lélekben virrasszatok szüintelen” (Ef 6,18).

„Nem a pápa feladata, hogy részletes és teljes elemzést nyújtson a mai valóságról, ám minden közösséget arra buzdítok, hogy »legyen éber az idők jeleinek vizsgálatára«. Súlyos felelősségről van szó, mert korunk néhány összetevője, ha nem talál jó megoldásokat, az elembertelenedés olyan folyamatait képes beindítani, melyeket később nehéz lesz visszafordítani” (*Evangelii gaudium*, nr. 51).

Nem lehetnek illúzióink: létezik a jó és létezik a rossz, nem csak Isten akarata munkál ebben a világban. A valóság tapasztalata meg fog mutatni ezer sebesülést, betegséget, töredékességet — ám a hívő ember számára még ezek is *vestigia Dei*, Isten nyomai. Olykor tán nem a jelenlétét hirdetik, hanem éppen a hiányát zokogják fel; nem azt mutatják meg, mit vitt ott végbe az Úr (*magnalia Dei*), hanem sok-

kal inkább azt tárják fel, a világ, az ember mennyire koldusa az Örök-
kévalónak. Nemcsak az angyali harmónia és mértékekbe öntött szépség,
de az evilági kakofónia és torzultság is hirdetni tudja az Urat
— vagy esetleg az ő radikális hiányát.

A hívó ember figyelmes lélekkel él tehát ebben a világban. Szemlél, mérlegre tesz, fontolgat és „forgat a szívében” (vö. Lk 2,19). Próbálja megkülönböztetni a lelkeket. Ezen a téren János apostol egy furcsa szabályt szab: „Szeretteim! Ne higgyetek minden léleknek, hanem vizsgáljátok meg a lelkeket, vajon Istentől vannak-e, mert sok hamis próféta ment szerteszét a világba. Erről ismerhetjük meg Istent Lelkét: Minden lélek, amely vallja, hogy Jézus Krisztus testben eljött, Istentől van” (1Jn 4,1–2). A megtestesülés nemcsak teológiai paradigma, de a „mérleg nyelve” is egyben. Vízválasztó és próbakő, amelyen elválnak, ki van Istentől, és ki nincs tőle. Az emberi valóság megvallása, kimondása az Istentől adott lélek alapvető ismertetőjegye. A valóságba horgonyozottság az igazság kritériuma. Az ettől a sziklaaljzattól való elszakadás, az eszmék illuzórikus és anti-realista világába való bezárkózás lényege szerint ellenkezik a János által megjelölt elvvel. Ez út az egyház számára, ösvény minden egyes hívőnek, amely talán meredek és göröngyös — hisz természetes kövekkel, s nem elgondolt, fogalmi „járólappokkal” van lerakva —, de mégis a megbízható irányba vezet.

Vigília. Virrasztás, mégpedig a Lélekben, minden egyes pillanatban. Megragadás és befogadás, hordozás és megérintődés, ha kell: megsebződés a valóságban, a valóságban.

VIII.

„Boldogok azok a szolgák, akiket uruk érkezése ébren talál” (Lk 12,37).

Félelmes, megrendítő a felkérés, hogy úgy írjak a nyolcvan éves *Vigiláról* (-nak, -ért), hogy jómagam ennek az időnek csak töredékét éltem meg eddig a földön. Mintha kicsi és fiatal lennék ehhez a feladathoz. Több, végtelenül több ennek a folyóiratnak az öröksége, küldetése, értéke és távlata annál, mint amit a magamfajta ebből befogni képes. Elmék, szívek, lelkek sora ruházta fel azzal az egyediséggel és gazdagsággal, amelynek én csupán egy-egy mozaikdarabjait látom magam előtt. Mégis, valamiféle belső motoszkalással, egyfajta intuícióval mintha érezném, miről is szól ez a történet. A virrasztás, a virrasztók története. Ez az elmélkedés-füzér pontosan ezt a szavakkal nem mindig világosan elmondható *vigília*-gondolatot szeretne visszaadni, jól tudva, hogy „a szintézis visszavezethetetlen a szintetizált elemekre”.⁸ Mindig van (és marad) valami elmondatlan, szavá nem tett, de ettől nem kevésbé valóságos és lényeges, amit hordoznunk kell ahhoz, hogy megmaradjunk öazonosságunkban, a Mesterhez való hűségünkben. Lehet, hogy pontosan lényünknek ez a nyitottsága teszi, hogy képesek vagyunk a lehetetlenre, a világ vég-

⁸Pierre Rousselot:
i. m. 109.

ső határáig útnak indító jézusi küldetésre is vállalkozni. Mivel ő mindig előttünk van. Mert soha, egy pillanatra sem válunk, válhatunk lezárttá. Lévnél, hogy az ő valósága mindig dinamika, életáradás, mozgás. Nem halál-éjbe zuhanás, hanem virrasztás.

Mi áll előttünk? Mi áll a *Vigilia* előtt? Még több végigküzdendő éjszaka: harc az álmoossággal, az ólmos fáradtsággal, a negyedik órváltás idején fellépő lendületvesztéssel, az elkedvetlenedéssel. Igen, *vigilia* áll előttünk, amíg halad a világ, amíg zarándokolunk, amíg ember-testvéreinkkel megannyi agóniát kell végigszenvednünk. Ameddig hisszük (és jöhet-e olyan kor, amikor már nem hisszük ezt?), hogy az Evangélium szava *élő szó*, itt és most hangzik fel, megszólít és beszélgetésbe kezd. Szent és hatalmas küldetés, hogy ennek eszközei, csatornái legyünk. Ugyanakkor egyszerű és kicsiny lépésekkel is bejárható út: elég, ha megérintem az anyagot, meglátom-hallom-tapasztalom a valóságot. Ott van, esetleg ott lehet Isten. Jelenléte hálaadásra, hiánya szolgálatra és imára ösztönöz. Befejezhetném-e hát bármikor is a virrasztást? Lesz-e idő, amikor nem kell már a *vigilia*?

„Ami kezdettől volt, amit hallottunk, amit szemünkkel láttunk, amit megnéztünk és a kezünk tapintott az élet Igéjéről (...), azt hirdetjük nektek is, hogy ti is közösségben legyetek velünk. Mi ugyanis közösségben vagyunk az Atyával és az ő Fiával, Jézus Krisztussal” (1Jn 1,1.3).

A *Vigilia* hivatása itt sejlik fel: a valóság tanújává, prófétájává, költőjévé kell válnia a mai világban és a mai egyházban. Ugyanis mindkettő (úgy a világ, mint az egyház) hajlamos arra, hogy illúziókba ringassa magát, s felépítse önnön párhuzamos, virtuális alternatív valóságát. Minden nyelv, minden forma, minden alak, legyen az konvencionális vagy szokatlan, klasszikus vagy kortárs, békés vagy arcu csapó, megrázó, ha a valóságra nyitja rá a szemünket, a legnagyobb szolgálatot teszi. Lehetővé teszi számunkra, hogy mindeneket Krisztusban, Krisztus által és Krisztusra irányulva szemléljünk. Ezáltal utat mutat, vezet, akár még lesújtva is felemel. Ezért figyelmeztet Ferenc pápa, hogy a hitet ne silányítsuk le egy valóságtól elszakadt retorikára, hanem szavainkban jelenjen meg a krisztusi logika érvelésével megvilágított valóság szemlélet, egyfajta „harmonikus objektivitás” (*Evangélii gaudium*, nr. 232).

Vigilia, mit kérek tőled? Valóságot. „Nézzetek szembe a valósággal!” (1Kor 10,7). Hiszen „a valóság Krisztusé” (Kol 2,17).

Az egyszerű alma

„Mese” a posztmodern kor kellős közepéből

1976-ban született. Temesvári egyházmegyes pap, egyetemi docens a Kolozsvári Babeş-Bolyai Tudományegyetem Római Katolikus Teológia Karán, szakterülete a liturgia. Legutóbbi írását 2012. 2. számunkban közzöltük.

¹*Egyházam a posztmodernben. A dialógus-„kényszer” ideje.* Vigilia, Budapest, 2014.

A múltkorijában, a 20. Marosvásárhelyi Nemzetközi Könyvvásáron legújabb, a Vigilia Kiadó gondozásában megjelent könyvemről¹ tartott bemutatón beszélgetőpartnerem és barátom, Jitianu Liviu mindjárt a legelején feltette a kérdést: *Dávid, szerinted mi a posztmodern?* Vártam a kérdést, hisz a könyvbemutató előtti kávézaskor halványan említetted, mégis váratlanul ért. A kérdés fenyegető voltát már a kávéházban éreztem, de álcázni próbáltam. Sminkelt mimikával s szédítő lazasággal más irányba tereltem a szót. Hátha elfelejti megkérdezni — gondoltam. Megegyik ugyanis — vigasztaltam magam könyörtelenül —, hogy az ember egy ilyen „banális” kérdést a komplexebbnek tűnő kérdések kavalkádjában „hivatalból” ejt. Hát nem így volt! Pedig már akkor felidézhettem volna elhunyt édesapám szavajárását, mely hasonló élethelyzetekben mindig eszembe jut: *Amitől félsz, nem menekülsz!* Nem úsztam meg a kérdést. Hallatán libabőrös lett az agyhártyám. *Jó kérdés!* — válaszoltam. Időnyerésre taktikáztam. Hátha valami nagyon okos dolog fog eszembe jutni, de csak a helyzet kínálta Szalacsi Sándor „ojektum”-a és „teccikérteni”-je keringet a fejemben, ami ebben a kilátástalan szituációban korántsem a legjobb ihlet. Hosszabb — számomra szerfelett oxigénhiányosnak tűnő — csend után, színt kellett vallanom. *Nem tudom!* — gügyögtem, s miután az volt az érzésem, hogy válaszom nemigen ért el a közönség füléhez, megismételtem, most már azonban határozottabb hanglajtsával: *Nem tudom!* Hatalmas szemeket meresztett a becses hallgatóság. Hát őszintén bevallom, ekkora nagy bagolysemeket már rég nem láttam, pedig jelen pillanatban is legalább kilenc „félmázsás” bagoly tanyázik a gyulafehérvári lakásom előtti magas cseresznyefán. Valahogy nem vagyunk hozzászokva az ilyenemű válaszokhoz. Holott fölöttébb jogos válasz, sőt mi több, alkalomadtán „előkelőbb”, mint az elitérnek pózoló, ámde valójában csupán az üresség echóját színpadra állító hebrencs karattyolás. S hát tényleg nem tudom. Ráadásul meg vagyok győződve arról, hogy aki erre a kérdésre a foghíjmentes választ ismeri, (Ig)Nobel-díj gyanús kutató, vagy legalábbis a meg nem értett zseni kategóriájához tartozik. S mivel esetemben egyiküknek a veszélye sem fenyeget, nyugodtan állíthatom: a kimerítő válasszal jómagam sem szolgálhatok.

Milyen legyen egy mai katolikus folyóirat

Valami hasonló a válaszom a jelen felkérés alapján született írásomban is. Arra kértek fel ugyanis, hogy arról írjak, szerintem mi (volna) a feladata egy katolikus folyóiratnak a posztmodern korban. Kimerítő választ erre a kérdésre sem adhatok, pontosabban olyat, amelyet, ha receptszerűen pontosan betartanának a szerkesztők, sikert garantálna. Jómagam is folyóirat-szerkesztő vagyok. S ilyen minőségemből kifolyólag is jól tudom, hogy ez a munka bármilyen elképzelt ideális hely-

zetképtől mérföldnyire esik. Persze én is — bármelyik más halandóhoz hasonlóan — megfogalmazhatok hangzatos, s ugyanakkor valóban fontos elvárásokat. Milyen legyen egy mai katolikus folyóirat? Legyen bátor, merész, együttgondolkodásra serkentő, provokatív, legyen az előítélet-mentes dialógus fóruma, próbálja a hittudás korrózióját bölcsen, tapintatosan ellensúlyozni, nyújtson otthont a gondolkodni merő teológusoknak, s végül legyen „alma mater”-je a kereső embernek. Fontos továbbá, hogy egy folyóirat „lelkülete” ne legyen életidegen. Legyen tükröképe mindannak a vívódásnak, keresésnek, sokszínűségnek, amellyel társadalmunk, s értelemszerűen egyházunk is konfrontálódik. Ne ringasson senki emberfiát a mesék világába, de a ló másik oldalára se essen át, s minden kortünetet egyházellenes cselvetésnek interpretáljon. Ezért meglátásom szerint bármely folyóirat, illetve újság esetében fontos a „lelkület”. Igen, folyóiratainknak van egy meghatározott „lelkülete”, melynek a Lélek erejéből kell forrásoznia, s melynek alaphangulata csakis a bátorítás lehet. Ezt a „lelkületet” hivatott képviselni társadalmunk kultúrájában. Miért is ne szólhatna a Bölcsesség Lelke a teológus tollából? A teológia művelése ugyanis több, mint merő agytorna, nemcsak emberi erőlködés, hanem a Lélek ihletettségében „megtestesülő” „kinyilatkozás”: teo-grafikus epifánia.

Változó világ

Mindannyian érezzük, hogy az utóbbi évtizedekben változás állt be a világon. Egy érthetetlen, megfoghatatlan „viharos szellő” hatja át társadalmunkat és egyházunkat egyaránt. Semmi sincs már megszokott, jól ismert helyén. Minden megmozdult, útnak indult. Provinciális „méreteket öltő” globalizált társadalmunkból (ez a megfogalmazás csak első hallásra önmagát kizáró kijelentés!) eltűntek azok a fogódzópontok, melyek ez idáig biztonságot nyújtottak, s az otthonosság érzését garantálták. Szemünk láttára kámforrá váltak a nagy összefüggérendszerek nyugalmat sugalló diktatúrái. Máról holnapra összeomlottak a társadalom bábeli fellegvárai. Mármint az eddigiek! A „nagy elbeszélések” kora lejárt — mondják, habár ez a megállapítás már önmagában egy „nagy elbeszélés”, hogy ne mondjam mellébeszélés. Ma is léteznek „nagy elbeszélések”. Nyilvánvalóan ezek már nem azok a jól ismert régiek. Ezek inkább „nagyzó” elbeszélések. Nincs akkora történetük, múltjuk, mint az eddigieknek, s jövőjük is bizonytalan, ellenben a jelenben annál zsarnokibbak: a kevesek, a kisebbségek „nagy elbeszélései”. A nagy „hanták” időszakát éljük, egy olyan kort, amelyben a normalitást majdhogynem szégyellnünk kell, egy olyan időszakot, amelyben az extrém, a kirívó, a szembeszökő, az extravagáns, a látványos, a kuriózum kerül trónra. S jaj nekünk, ha nem tömjénezzük! Rögtön falhoz állítanak! Egy a szerencse — legalábbis ezt gondolom —, hogy az emberiség hamar beleun az ilyenemű, valójában olcsó személynyvesztésbe. Nem kellene ehhez évszázadok, mint a „nagy elbeszélésekhez”.

A mi „nagy elbeszélésünkbe” is beleunt az emberiség. Legalábbis a nagy része. Mi több, egyesek — akik ráadásul nincsenek is oly kevesen — allergiásak ránk. „Kiütést” kapnak a vallástól, az egyháztól.

²Vö. Diósi Dávid: *Egyház és posztmodern. Korunk vallásossága és esztétizáló hajlama.* Szent István Társulat – Verbum, Budapest – Kolozsvár, 2012, 48–61.

³Sabino Chialà: *A mai ember egy keresztény szemével.* (Ford. Pintér Judit.) Bencés Kiadó, Pannonhalma, 2013, 67.

⁴Lásd Hanna-Barbara Gerl-Falkovitz 2004. június 12-én Magdeburgban az „Akadémia Napján” tartott ünnepi előadását: *Wiederkehr der Religionen? Ermutigung aus ungewohnter Sicht* (letölthető: www.katholische-akademie.magdeburg.de).

⁵Ludwig Wittgenstein: *Tractatus logico-philosophicus* 6.52. (Logikai-filozófiai értekezés. Ford. Márkus György. Atlantisz, Budapest, 2004, 102).

⁶Vö. Dieter Henrich: *Bewusstes Leben. Untersuchungen zum Verhältnis von Subjektivität und Metaphysik.* Reclam, Stuttgart, 1999, 98.

⁷Vö. Henri Boulad SJ: *Der mystische Leib und seine Vergegenwärtigung im Alltag.* In Peter Jan Marthé (szerk.): *Die Heilige Messe – kultisch, szenisch,*

Nemcsak a miénktől, hanem úgy mindegyiktől általában. Mindegyiktől, amely csak a saját igazát hirdeti. Mindennek ellenére — úgy néz ki — Isten megúszta beharangozott halálát. Sőt — cseppfolyós, koktéliba keverhető állapotában — egyenesen divatos. „Koktél-vallásosság” jellemzi korunk emberét. Ő tehát továbbra is vallásos, csak nem egyházas értelemben.² Sokszor halljuk a kijelentést, hogy kortársaink elveszítették hitüket. S mindezt többnyire abból olvassuk ki, hogy a szentmisék látogatása és a gyónások száma erősen visszaesett. Már a „tisztelendő úr” sem tisztelendő tisztelendősége miatt, s az egyházkritika sem tabu többé.³ A templom falain belül a hitélet dinamikája ténylegesen megapadt. Ehhez kétség nem fér. De vajon az emberek szívében is? Aligha! Istent és a vallásos érzést nem lehet egyszerűen kilakoltatni a társadalomból. Ez a jól ismert próbálkozás egy „befejezetlen projekt” marad mindvégig.⁴ Egy „ontológiai úr” teremteni ilyen értelemben lehetetlen. Helyesebben fogalmazva, pontosan ennek a nagy kaliberű demagógiára épülő „ontológiai úr”-nek fájdalmas kézzelfoghatósága lett a modern e projektjének bitófája. A racionalitás nem tudta nyugdíjba küldeni a vallást, bármennyire is szeretne volna. Hisz — Wittgenstein (1889–1950) szavaival élve — „Érezzük, hogy még ha választ adtunk is valamennyi lehetséges tudományos kérdésre, életproblémáinkat ezzel még egyáltalán nem érintettük.”⁵ Korunk — úgy tűnik — felismerte, hogy manapság nem az ember értelmét kell kiszabadítani az őt érő csalásból, hanem az embert kell abból a csalásból kiszabadítani, amely maga az értelem.⁶ A vallásos érzés manapság virágkorát éri. Ennek azonban nincs sok köze az egyházhoz. Ezért nem is olyan szimpatikus nekünk. De vajon mindezért nem vagyunk-e mi, egyháziak is ludasok? Legalább részben? Lehet pontosan ez az egészséges reakciója a mai embernek az egyház életidegen hitére, túlzottan intellektuális, önmaga körül forgó vallásosságára, s elméletileg ebből fakadó magaviseletére.⁷ S talán minderre szükség is van. Egy dolgról meg vagyok győződve! Minden látszat ellenére hosszú távon ebből mindenekelőtt az egyház profitál. Ki kell halnia ugyanis a vallásgyakorlat egy bizonyos formájának, el kell tűnnie a keresztény-lét egy bizonyos fajtájának, le kell épülnie az egyház egy bizonyos lelketlen merevségének ahhoz, hogy az Evangélium örömhíre ismét „közjó” legyen.

Teológiánk — értem itt az Istenről való beszédet általában, s nem csak a tant mint olyant — Istenről mint *ikon*ról, s nem mint *idol*ról kell beszéljen.⁸ Idollá, bálványá „faragjuk” Istent, amikor „kőbe zárjuk”, amikor a „tabernákulum” elé „nagy követ hengerít[ünk]” (Mt 27,60), sőt mi több, ezt teológiai ideológiákkal „lepecsétel[jük]” (Mt 27,66). Teszszük ezt mindannyiszor, mikor munkaterületét csupán a templom (lat. *temno-ere* = „kivágni”, „kihasítani”, „elkerített terület”) szent (lat. *sacrum*, *sacer* = „bekerít”, „megvéd”) falai közé korlátozzuk. A „bekerített” Istent propagáljuk, egy olyan Istent, akit a szentségekhez láncoltunk, akinek végső soron mi magunk jelöljük ki a munkaterületét, működési felületét. Egész pasztorációnk ennek az idolként körülzárt Istennek *opus operatum* elv szerinti „szórakoztatására” épül. Kevés, túl kevés he-

sinnlich, mystisch.
Echter Verlag, Würzburg,
2011, 15–38; 18.

⁸Vö. Hanna-Barbara
Gerl-Falkovitz: *À Dieu?*
Postmoderne aus
ungewohnter Sicht.
IKaZ 41 (2012),
268–278, 271sk.

Egyszerűség és rácsodálkozás

⁹Vö. Leo Zogmayer:
If you celebrate it.
Ästhetik und Spiritualität,
HerKorr.Spezial
2012/1, 34–37.

¹⁰Vö. Hermann Stenger:
Az elfelejtett dimenzió
– *Az emberi kapcsolatok*
empirikus teológiája felé.
Mérleg 10 (1974),
217–232, 228.

Iyen merünk többet tenni. Már rég nem vagyunk Isten munkatársai, hanem Isten lett a mi munkatársunk. Már nem mi cselekszünk az Ő nevében, hanem Ő a miénkben. Megfordítottuk az erőviszonyokat. Isten inasunk lett, olykor cinkostársunk. Elraboljuk tőle a meglepetésszerűség gyönyörét. Egyházunk lelkipásztori stratégiájának alapaxiómája a kényelmes kiszámíthatóság, előreláthatóság, a már tudott, ismert „dolog” jelenlevőként való kikiáltása. Már nem szeretjük a meglepetésszerűt, sőt mi több, valósággal félünk, rettegünk tőle. A kitaposott ösvényről nem szívesen kalandozunk el. A dogmatika „receptes-könyvéből” alapanyagában gondosan tetszetősre válogatott „házi készítésű”, meghittten fahéjillatú, idillien mézeskalács-ízű, „megszelídített” „otthonkában” sürgő-forgó isten kebelcimboránk lett. A Szent bürokratikus hivatalnokai lettünk. Leragadtunk a homogén hétköznapiaság megszokottságára. Elfelejtettünk rácsodálkozni az eseményekre, főleg azokra, amelyek az egyház hivatalos berkein kívül, majdhogynem érthetetlen módon történnek. Pedig ezekben is maga Isten cselekszik, ráadásul a számunkra megszokottnál „eredetibb” módon.

Január 6-án, Vízkereszt napján, a gyulafehérvári szemináriumban egész napos szentségimádást tartunk. A lezárása utáni vacsorán deszsertként kemencében sült almát szervíroztunk. *Rég nem ettem ilyet!* — mondotta érsek urunk. *Gyerekkoromban édesanyám készített kemencében sült almát, s már akkor nagyon kedveltem* — fűzte hozzá, s örömmel tett át tényéjába egy almát. Az alma egyszerű volt. Még piros sem volt igazán. Valamilyik parasztasszonytól vettük a piacon. Egy egyszerű kendős nénikétől. Csak azzal „vágott fel”, hogy gőzölgött. De azt is csak visszafogottan tette. Úgy látszik, önmagának sem adott túl sok esélyt tetszésünk elnyerésére. Mihelyt érsek urunk kettévágta, megkérdezte: *Mi van benne? Dió, mazsola és egyéb finomságok* — válaszoltuk. Elcsodálkozott, hogy ez az egyszerű, igazán még csak zamatosnak sem mondható alma milyen ínycsiklandó fenséges meglepetést tartogat magában. Az alma „meztelensége” meglepetésszerűségének ruhája. Nemes egyszerűsége a rácsodálkozás iránytűje. Sőt mi több, azt is állíthatjuk, hogy az egyszerű egyedüli túlélési esélye a fennkölt rácsodálkozás. Ezt a magatartásformát kell újra elsajátítanunk, mégpedig mind az „önplagizálástól” fertőzött teológiai gondolkodásunkban, mind az üdvtörténet színteréül szolgáló hétköznapi életben. A megszokott meglepetésszerűségét kell újra felismernünk.

Isten igazi képe nem-láthatóságából táplálkozik.⁹ Ebben rejlik a kép ikon volta. Rálátást nyújt a felfoghatatlan történetiségére, s „diplomatikusan” ránevel ennek nyitott szívvel való befogadására. A pusztá fizikai szemlélés — helyesebben talán bamba bámulás — a láthatóságban nem ismeri fel a jelenlévő örökkévalóságot, s így a világot s a benne zajló üdvtörténetet nem eredetiségében, hanem önmaga elképzelésének másolataként látja. Az intencionális tekintet tárgyiasságot szül. Ilyenkor az ember kommunikációs partnerét tárgyként, s nem alanyként kezeli.¹⁰ A szemlélendő életterét az egyéni haszon keretére szűkíti, s így a szemben álló alany az egyéni haszonkalkuláció öntelt terében kon-

zumtárggyá zsugorodik. Nincs ez másképp Istennel, a nagybetűs Alany-nyal sem. Az ember számára ez is bálványproduktummá degradálódhat. A megkövesedett szív megrögzött, merev tekintete a Szentet az egyéni horizont peremén belülré szorítja. Mindössze e horizont határán belül biztosít számára játszóteret, egy olyan — valójában fiktív — játszóteret, melyben a játék kimenetele előrelátható, s csupán prognosztikusan „meglepetésszerű”. Az idő és tér történetiségébe berajzolódó meglepetésszerű fenomén több a láthatóság egydimenziójú merevségénél: a megfoghatatlan megfoghatóságának az illata. Lényege pontosan az „itt és most”-ban szemlélhető láthatóság és a megmutatkozó, önmagát kinyilatkoztató kifürkészhetetlen, kimeríthetetlen „máshol” közötti távolságban rejlik. A láthatóság nyitott — azaz szándéknélküli, elfogulatlan, ártatlan gyermeki — szemléletében a terhesen ránk telepedett konvenciók mögötti valóságosabb valóság ragyog fel.

**„Lépjünk ki, hogy
mindenkinek felkínáljuk
Jézus Krisztus életét...”**

¹¹Vö. Henri Boulard SJ:
i. m. 24.

¹²Jakubinyi György:
Máté evangéliuma. Szent
István Társulat, Budapest,
2007, 53.

¹³Ortensio da Spinetoli:
*Máté. Az egyház evangé-
liuma*. (Ford. Turay Alfréd.)
Agapé, Szeged,
1998, 139.

Hol keressük ezt a meglepetésszerűt? Az egyszerű „almában”! A derűs vagy kesergő arcokon! A kereső tekintetekben! Ne „káposztafejeket” lássunk! Hanem arc-*képeket!* Ikonokat! A Végtelen ikonjait a történelemben. Keresztény hitünk lényegében semmi más, mint az abszolút Isten felfedezése az ember relativitásában.¹¹ Sehol sem intenzívebb Isten ragyogása, mint a magányos szegény s a magára hagyott nyomorult arcán. Ezért is segítünk — ki-ki erejéhez és lehetőségeihez képest — oly nagy előszeretettel a szegényeken, az öregeken és az árvákon. S mi van a hegyi beszédben emlegetett „lélekben szegényekkel” (Mt 5,3)? Azokkal, akik „mindent Istentől várnak”.¹² Sok van ilyen! Nagyon sok! Nagyon sok kortársunk egyre inkább mindent Istentől vár, s az egyháztól oly keveset. Őket — a Szentírásban használt „szegény” (*ptókhosz*) kifejezés másik jelentése szerint — „bizalmatlanság, nyugtalanság, valami másra vágyás és másnak keresés[e]”¹³ jellemzi. Bizalmatlanok az egyházzal szemben, s nyugtalanul valami másra vágnak. Valami áttetszőbbre, valami hitelesebbre, valami kevésbé földhöz ragadottra. S ha ők lemondtak az egyházzól, mondjunk le mi is róluk? S várjunk mindaddig, amíg valaki egyházunk kapuját kétségbeesetten zörgeti? „Lépjünk ki! Lépjünk ki, hogy mindenkinek felkínáljuk Jézus Krisztus életét — buzdít Ferenc pápa. — Itt az egész egyháznak szólóan megismétlem azt, amit gyakran mondtam a Buenos Aires-i papoknak és híveknek: szívesebben látok egy olyan egyházat, amelyet baleset ért, amely megsebesült és bepiszkolódott, miközben kiment az utcára, mint egy olyan egyházat, amely belebetegedett a zártságba és a kényelembe, mert saját biztonságához ragaszkodott. Nem akarok olyan egyházat, amely a központban akar lenni, és úgy végzi, hogy belebonyolódik a rögeszmék és procedúrák szövevényébe. Ha valaminek szentül nyugtalanítania és aggasztania kell a lelki ismeretünket, akkor az az, hogy oly sok testvérünk él a Jézus Krisztussal való barátság ereje, világossága és vigasztalása nélkül, az őt befogadó hívő közösség és az élet értelmének horizontja nélkül.”¹⁴ Nem hagyhatjuk az embereket magukra. Még akkor sem, ha kényelmetlenek. Még akkor sem, ha katolikus vagy egyéb felekezet szempontjára

¹⁴*Evangelii gaudium* 49.

Újra-összekötés
és újra-olvasás

ból vallásilag „botfűlűek” s dogmatikailag nem „szobatiszták”. Meggyőződésem, hogy bennük indul életre az elkövetkező idők egyháza. A posztmodern ember a jövő kereszténységének a bölcsője. Pusztá keresésükben rejlik vallásosságuk. A latin „religio” (= „vallás”) szót két lehetséges etimológiai forráshoz vezethetjük vissza. Az egyik a *religare* (= „újra összeköt”) szóra épít. Ennek értelmében a vallás összeköti az emberi és az isteni világot. A másik származtatási lehetőségként a *relegere* (= „újraolvas”) kifejezés kínálkozik fel, mely szerint a vallás újraolvasást jelent. „Az újraolvasás az a gondos és figyelmes magatartás, amelynek át kellene hatnia az istenivel való kapcsolatunkat. Nyugtalan tűnődés azokon a formákon és formulákon, amelyeket szem előtt kell tartanunk, ha nem akarjuk megsérteni a szent és a profán különválasztását. A *religio* tehát nem összeköti az embert az istenivel, hanem ébren tartja az óvatosságát, nehogy átlépje a köztük húzódnó határvonalat. Ennek megfelelően a vallásnak nem a hitetlenség vagy az isteni szféra iránti közöny az ellentéte, hanem a »hanyagosság«, egyfajta szabados, »kötetlen« — az *újraolvasás* kötelezettsége alól kibúvó — hozzáállás a dolgokhoz és azok használatához, a különválasztás formáihoz és azok jelentéséhez.”¹⁵ Pontosan ezt a „hanyagóságot”, ezt az „újraolvasáshoz” való képzetelenséget veti a mai ember az egyház szemére. Benne az „újraolvasás” már csak a múlt szemantikai és stíláriis önplagizálásaként hat. Képtelen felülvizsgálni magát. Képtelen az önkritikára. Már csak a halott struktúrák működtetését „meri megkockáztatni”. Hiányzik belőle a vitalitás, a tavasz öröme, a kalandvágy. Az egyházat csak isteni gyökereinek „újraolvasása” tudná megmenteni. S ha a vallás ellentéte nem a hitetlenség, hanem — amint az imént elhangzott — az „újraolvasás” kötelezettsége alól való kibúvás, jogossá válik a kérdés, hogy akkor most ki is itt vallásos? Ezen érdemes volna elgondolkoznunk! Hátha — végre valahára — kitörnének már sablon-hit-gondolkozásunkból. Sokatmondó továbbá Derrida megfigyelése is, aki szerint a „két versengő etimológia visszavezethető ugyanarra, és bizonyos módon az ismétlés lehetőségére, amely az ugyanazt annyiban hozza létre, amennyiben meg is erősíti. Mindkét esetben (*re-legere* vagy *re-ligare*) sürgető kapcsolatról van szó, amely először önmagához köti magát. Összegyűjtésről, újra-összegyűjtésről, összeszedésről van itt szó. Ellenállásról, vagy a szétválasztásra való reakcióról. Az ab-szolút másságra való reakcióról.”¹⁶ Igen, az egyháznak *újra* „össze kell szednie magát”, *re*-vitalizálódnia kell. *Újra* kell olvasnia önmagát! A posztmodern pontosan ezt teszi egyházunkkal. *Újra*-olvassa — sőt *újra*-olvastatja — jelenben megmutató legitimitását. Ezzel fogja megmenteni az egyházat attól, hogy a jövőben is egy rég lejárt múlt „fossziliája” maradjon, egy történelmi pillanat poros „ereklyéje”. A posztmodern az egyház malmaira hajtja a vizet. Nem ennek az egyháznak. A jövő egyházának! S az alma egyszerű marad. Nagyon egyszerű! De teli meglepetésekkel!

Ezt az újra-olvasásra serkentő lelkületet kívánom továbbra is a Vigília folyóiratnak! Meséljen továbbra is az egyszerű almáról. S csodálkozzon el a benne rejtőzködő finomságokon.

Ad multos annos!

¹⁵Giorgio Agamben: *A profán dicsérete*. (Ford. Krivácsi Anikó.) Typotex, Budapest, 2008, 111sk.

¹⁶Jacques Derrida: *Hít és tudás. A „vallás” két forrása a pusztá ész határain*. (Ford. Boros János – Orbán Jolán.) Brambauer Kiadó, Pécs, 2006, 60.

Elválni a sötétből

A Vigilia 80. évfordulójára

1956-ban született Mohácscon. Költő, irodalomtörténész, műfordító, esszéista. Legutóbbi írását 2014. 12. számunkban közzöltük.

Határátlépések — külföldi barázdálódás és hazatérő melankólia, tekintés és visszatelepedés korszakai után elgondolkodik az ember: miért tapogatózik hátra, a kezdeti nyomok felé, amelyekből elindult.

Három erényt említek, ezek különböző változatokban örökre meghatározzák eljáró évtizedeinket, és egyikről sem mondanánk le sem életünkben, sem halálunkban. „*Boldog a lelki szegény, mert a föld alatt ugyanaz marad, mint aki most a földön*”, mondja az apokrif szöveg. Erényt mondok, mert kerülöm a szemfényvesztő rokon értelmű szavakat, amelyek azt a látszatot kelthetnék, mintha lényeges különbségek léteznének szellemi tényállások között. Nem, nincsenek. Ugyanazt a néhány képletet álmodja meg a mi életünk, amelyet őseinktől utódaink majd örökölnek. Olyan jegyekről beszélek, amelyek itt, e hasábon — többé vagy kevésbé... — évtizedek óta igazgatják egy kisebb közösség gondolkodását. Mit kerestem, és mit találtam? És mit keresek, miután ezt-azt megtaláltam?

1. *Hűség*. Amikor Naomit Betlehembe rendeli vissza az Úr, felszólítja két menyét, maradjanak moabita földön, menjenek férjhez, szeressék földjüket. Orpa meg is fogadja a tanácsot. Ruth azonban azt mondja: „*Ne unszolj, hogy elhagyjalak, hogy visszaforduljak tőled. Mert ahova te mégy, oda megyek, és ahol te megszállsz, ott szállok meg; néped az én népem, és Istened az én Istenem.*” Az első emigrálás, az első alija, az első begyökerezés ez. Hazát találunk idegenben, ha tudunk csak egyetlen embert szeretni. Nincs is talán nagyobb feladat a földön, mint mellékutakon, például a hűség mellékösvényén megtanulni szeretni valaki mást. A nibelungi hűség más: a hűbéri, vak alázatra épített ragaszkodás az érdek, a haszon, a szolgaság hűsége. Az igazi hűség szimbóluma a kutya, a horgony, a kék ég. Németül azt mondják: *Treue*. Nyelvileg rokona a szónak a bizalom (angolul: *trust*), az eljegyzés, az igazság (*true*). A román nyelvekben ebből a szótöből ered az olasz *tregua* vagy a francia *trêve* szó (*fegyverszünet*).

Csodálatos dolog elgondolni, hogy amíg hűek vagyunk valakihez, valamihez, addig velünk van a béke. Amikor Lear király megkérdezi legkisebb leányát a dráma elején: „*És te mit tudsz mondani, Cordelia?*”, az így válaszol: „*Semmit*”. Lehet, hogy ezt a szót kell használnunk, ha a lényegyet akarjuk kifejezni. Nem tudok mondani semmit, de teszem a dolgot magát. Romano Guardini az erkölcsi élet alakzatairól írott könyvében (*Tugenden*, azaz: *Erények*) szinte felbújt arra, hogy legyünk hűek. Érdemes harcolni azért az állapotért, amely jó emlékezetű emberré tesz bennünket. József Attila élete más minőséget nyer, ha hű lehetett volna nemcsak önmagához, hanem valaki máshoz a szerelemben. („*Visz a vonat, megyek utánad, / talán ma*

még meg is talállok, / talán kihűl e lángoló arc, / talán csendesen meg is szólalsz...” Később, későn azt írja: „Vagy vess el minden elvet / s még remélj hű szerelmet, / hisz mint a kutya hinnél / abban, ki bízna benned.”

A *Vigilia* számomra maga a hűség: töretlenül hű vagyok hozzá, mert a lap is rendületlenül hű kezdeti, evangéliumi eszményeihez. Ragaszkodom Sík Sándor, Rónay György, Pilinszky János és a többiek világló jelenlétéhez.

2. *Nyitottság az egyetemes felelősség elve alapján.* Blaise Pascal azt mondja: „Mindig meg kell ismerni, milyen a világ a hegyeken túl.” De az igazság régebbi keletű, már a görögök közt is akadt szerelmese, például Szókratész. A nyitottság legfényesebb emblémája azonban a görögöknél Diogenész. Ő ezt mondta: „Én világpolgár vagyok”. Ha nem vagyunk saját földünkön, akkor hazánkat, szomszédunkat, a mindenséget kell legpontosabban megismernünk. Gondunknak azonban nem üres kíváncsiszkodás a motorja: tudnunk kell, hogy a világ egy, és mindenkinek mindenkire köze van legalább annyira, hogy ne okozzon kárt neki. Vagy ha már rosszat tett, maradjon vele az emlék, hogy jobb emberré tegye. Borges mondja egyik kései versében: „Amíg a bűnbánat tart, addig a véték is tart”.

És mégis, vigyáznunk kell arra, hogy a külvilág tapasztalata meg ne semmisítse azt a kicsiny-egyedülálló értéket, amelyet mindenki hazuról hoz. Lássuk és ismerjük meg a világot, és fogjuk fel úgy, mintha születésünktől fogva az egész világban nőttünk volna fel. Ugyanakkor ismerjük fel valódi adottságaival eredeti környezetünket. Sokszor megesik, hogy egyetemes erények még világiárt szellemeknek is kárt okoznak, és hazájukban felismerhetetlenné tesszik még legszebb tetteiket is.

A benső nyitottságnak legtágasabb eszméletét Babits fogalmazza meg a *Sziget és tenger* előszavában: „Én katolikus vagyok, azaz hiszek a nemzeteken felülálló, egész világnak szóló katolikus igazságban. Más szóval: hiszek az igazságban, mely túl van a politikán, életünk helyi és pillanatnyi szükségletein. (...) Abban, ami túl van a családon és fajon; abban, ami túl van a meszelt falakon.” Ez a vallomás nemcsak a tudás hatalmára, a lelkiismeretre utal, hanem feltételezi, hogy az ember csak az egyetemes felelősség elvének értelmében lehet boldog. Amíg tehát nem mindenki boldog a világon, addig úton vagyunk, nem a célban. És ez érvényes az egész Természetre. Mekкаи zarándokok szokása, hogy föl-fölemelnek egy-egy követ az út porából — viszik egy darabig, majd újra elejtik. Így vándorolnak a kövek is az üdvözülés felé.

A *Vigilia* nem csak felekezeti és nem csak teológiai-gyülekezeti híradó. A magasabb értelemben vett *katholikosz* értelmében szól, nem csupán egymással beszélünk mi katolikusok, hanem azokkal is, akik más hiten közelednek a Legnagyobb felé. És nemcsak a teológia nyelvén, hanem a művészetek közvetítőin át.

3. *Emlékezni és emlékeztetni arra, ami régi.* Ahogy az ember megér egy időt, mindinkább azt gondolja: a fontos dolgok régen történtek. Azért talán, mert ma nem történnek fontos dolgok? Nem, nem

— csupán folyamatosan elvakul, megvakul az évtizedekben, és megkopik az az érzéke, hogy a háta mögött álló történelmet és magánmítoszt tudja megítélni és felidézni. A megritkult emlékezetű, leszűkült tudású ember könnyen kiköppen az értelem, erkölcs, higadtság pályáiról. Naomi kivándorlása, Ruth hűsége, az angyali üdvözlés, a Rubicon átlépése, Szent Bertalan éjszakája, Goethe szerelme vagy Petőfi szúrt sebe: mind-mind rég megesett dolgok, mi közünk volna mindehhez? Pedig van... Nagyon is van.

Ha az ember csak kísérletképp megpróbálna egyszer egy ideig elgondolkodni azon, mi történt hetven éve, kétszáz éve, sőt kétezer esztendeje — az újabb esélyt teremtene az emberré-váláshoz. Kerényi Károly, amikor először visszatér Svájc-ból 1940 körül, azt írja Fülep Lajosnak, a fojtogató magyarországi politikai és társadalmi viszonyokra utalva: „*ott még emberek élnek*”. Ma, a huszonegyedik században is, különböző tudat- és tudástartalmakkal élünk egymás mellett. Van, aki egészen új a világban, épp tegnap érkezett. Van, aki régebben érkezett, de már rohan is előre, harminckét fogát a jövőnek feszítve. Irtózat ez az új emberfaj, amely vérét paradigmaváltásokból, utolsó rikkantásokból, két ámokfutás közt kivirágzó időtöredékekből, csupa köztes időből szerzi. Megrettenek, ha nem látom messze hátrafelé az emberi, történelmi sort.

A *Vigília* megőrzőnek szándékolt szellemi tartása egyben a magas művészet értékrendjének fenntartását is elősegítette. Ez a folyóirat sok erőfeszítést tett a magyar irodalom, az olvasói eszmélkedés integritásáért.

Végezetül: *nincs*, aki nem az évezredekben nő fel. Nem létezik, aki nem tud kezét adni Platónnak. Semmit nem tud, aki nem olvassa évente Vergiliust. Vagy üsd fel Shakespeare-t.

„*Mi újság a világban?*”, kérdezi Escalus. És a válasz, a Hercegé (Szeget szeggel, III. felvonás): „*Semmi, semmi... csupán az erkölcsnek olyan magas a láza, hogy csak a kimúlás gyógyíthatja meg. Az embert csak az izgatja, ami új, és ahogy veszélyes kitartani valamilyen tevékenység mellett, úgy becsületes dolog hűnek maradni ahhoz, amit eltökéltünk. Manapság alig elegendő a hűség, hogy bizonyossá tegye a barátságot, de elegendő a bizonyosság, hogy megátkoztassa velünk barátainkat.*”

Semmi nem avul el, ami igaz. És a legkisebb igazság is nagyság, korától függetlenül.

Mindazt, amiről itt írtam, közvetve és egyre közvetlenebbül mindig megtaláltam a *Vigília*-ban. A régiségben fölleltem az egyetemességet, a ragaszkodásban a viszonzást, a nyitottságban a tiszta visszhangokat. Itt a bizonyíték, hogy ma is van esély az önzetlen gondolatcserére. Ha a paradicsomot elveszítettük is, akadnak még a világban olyanok, akik hitelesen tudnak a jóról beszélni. Az a titkuk, hogy amikor magukról beszélnek, akkor rólunk is, belőlünk is beszélnek.

Az is erény, ha egy lap nem lobban ki időnek előtte. A *Vigília* kis lángja mindig elvált a sötétségtől. Virrasszon világá számtalan időkig.

Primauté du spirituel

Szépirodalom a Vigiliában

1953-ban született Zalae-gerszegen. Irodalomtörténész, az ELTE BTK Magyar Irodalom- és Kultúratudományi Intézet Toldy Ferenc Könyvtárának vezetője. Legutóbbi írását 2014. 1. számunkban közöltük.

Ha arra vagyunk kíváncsiak, hogy a Vigilia milyen szerepet töltött be az elmúlt nyolcvan év hazai irodalmi lapjai között, alapvetően két kérdéskört kell vizsgálat tárgyává tenni.¹ Először azt kell felmérni, hogy magán a lapon belül, a szerkesztés elveiben, a közléspolitikában és -struktúrában milyen szerepük volt/van a szépirodalomnak, különös figyelemmel az első közlésekre, valamint a recepció szempontjaira, időbeli változásaira, majd pedig az előbbieken alapján megkeresni helyét és pozícionálni az 1935–2014 közötti évek hazai sajtótörténetében.

¹A tanulmány legfőbb forrását az egyes évfolyamok adják 1935 és 2014 között.

²Szénási Zoltán laptörténete, amely négy részessé nőtte ki magát, az adott keretek között a lehető legteljesebb összefoglalással szolgál, de természetesen ő sem aknázhatta ki az írói hagyatékokat és a levéltári dokumentumokat. Arról nem beszélve, hogy a felsoroltakat is lehetne kritikailag, az egyre bővülő nyilvánosság fényében vizsgálni.

³*Vigilia repertórium, 1935–1984.* (Összeáll.: Stauder Mária.) Vigilia, Budapest, 1987;
Vigilia repertórium, 1985–1994. (Összeáll.: F. Pozsonyi Ágnes.) Vigilia, Budapest, 1996.

⁴Rónay György: *Interjúk, nyilatkozatok,*

Ebben a nyolcvan évben a lapon belül és kívül többször is számot vetettek az elmúlt időszakkal, többnyire valamilyen évforduló alkalmából. Petőcz Pál, Rónay László, Doromby Károly, Virt László, Vargha Kálmán, Lukács László, Szabó Ferenc, Hegyi Béla, Pomogáts Béla, Szénási Zoltán emlékezései, tanulmányai, összefoglalói azonban a terjedelem kényszerében csupán csak egy-egy időszakra vonatkozhattak, azaz részlegesen maradtak.² Ahogyan ez az írás sem tehet mást: az általános időbeli tárgyalást kombinálja a szerzőkre és műfajokra tekintő másfajta perspektívával. Egyszer azonban érdemes lenne terjedelmi korlát nélkül is áttekinteni a Vigilia történetét, természetesen mindig a létező teljes sajtó tükrében, nem lenne tanulságok nélküli munka. És bár a lap honlapján egymás után jelennek meg a digitalizált évfolyamok, egy újabb alkalom lehetőségében talán ki lehetne egészíteni az immár rendelkezésre álló, két részből álló repertóriumot³ a 2014. év végéig, hiszen a kétféle keresés lehetősége kiegészíti és erősíti egymást.

*

„A Vigilia a hazai konzervatív irodalomban, elsősorban a szellemében konzervatív hazai katolicizmusban, kicsit azzal szemben, kicsit annak ellenére egy modern, irodalmilag és — hogy mondjam csak? — lelki életileg modern lapot, egy szép, modern és tekintélyes lapot akart csinálni.”⁴ És valóban, a lap minden évfolyamára jellemző, hogy a szépirodalmi, valamint az egyéb közlemények, beleértve a teológiaiakat is, kiegyensúlyozott válogatást, szerkesztést mutatnak, nem uralkodnak egymás rovására, de nyilván nem is patikamérleggel kimértek. Volt időszak, amikor jellegét elsősorban a benne olvasható versek, prózai művek adták meg, mert vele párhuzamosan, hasonló szabadságfokot adó lap nem létezett, és volt időszak — a rendszerváltás megelőző és követő évek —, amikor mindezek kissé háttérbe szorultak a részben aktuálissá váló, részben a megjelenési szabadság következtében tárgyalhatóvá lett egyéb,

vallomások. (Szerk. Bende József.) *Vigilia*, Budapest, 2004, 166.

⁵Rónay György: i. m. 200.

Hagyomány és újítás

⁶Érdekes jelenség a különben igen népszerű és olvasott Kosztolányi Dezső hiánya a lapban.

lelkiségi, tudományos írások mögött. A legkritikusabb évekről egy 1977-es életinterjúban Rónay György a következőket mondta: „50-től 60-ig (...) segédszerkesztettem, szerkesztettem, csináltam a *Vigiliát*. Elég nehéz körülmények között, mert cenzúrázták és limitálták a példányszámot — de azért mégiscsak létezett, mégiscsak lehetett olyan írókat is közölni, akik akkoriban nem nagyon számíthattak közlésre. Nemes Nagy Ágnes, Mátyás Iván például. És menegetett szépen a lap.”⁵ A szépirodalom fontosságát jelzi, hogy az első szám elején Babits Mihály ágostoni vallomásosságú *Intelem vezeklésre* című verse olvasható, amely eredetileg a *Nyugat* 1935. februári számában jelent meg. A felkérés és teljesítése részben összekötötte a két lapot, részben kijelölte az idén évfordulós számára *érték és igény* egybetartozását; ez a nagy bűnbánó és szembenéző vers egyszerre lett program és kihívás egyházon belül s olvasói körén túl. Felszólító ereje visszatért később Nemes Nagy Ágnes és Pilinszky János verseiben, önmegismerést, azonosulást, majd választást kínálva, de a döntés mindenkori szabadságát is meghagyva.

A közelmúlt hagyományaihoz, az első évtizedben még élő irodalomhoz fűző kapcsolatokat Ady Endre, Babits Mihály,⁶ illetve a náluk fiatalabb Dsida Jenő, József Attila és Radnóti Miklós versei jelentik, apák és fiúk, születés szerinti két generáció példája. Ez az öt név önmagában is jelzi, hogy a *Vigilia* oldalain találkozik egymással az Arany Jánosra visszatekintő, Kosztolányi által közvetített, hagyományosabb rímelésű és nyelvű költészet a kifejezést és a formát egyaránt megújító törekvésekkel. Verseik különben minden évfolyamban jelentős számban olvashatók, néhány szerző esetében kiemelkedő mennyiségben. Nem szabad ugyan elfeledkezni a területi eltérésekről, s arról sem, hogy volt időszak, amikor a közlések igen gyakran a más lapokból való kiszorulást szüntették meg. Ez áll például Falu Tamásra, akinek 1958 és 1982 között 146 rövid verse jelent meg, előtte természetesen a nyilvánosságból száműzöttek közé tartozott. Több-kevesebb rendszerességgel jelen voltak azok a katolikus egyházhoz szervezettel is közelálló, papi hivatásukat gyakorló szerzők, akik számára ugyancsak szinte egyetlen fórummá vált a lap. Így Ágoston Julián, aki volt szerzetesként, katepédész, majd a kerepestarcsai gyűjtőfogház után a hatvanas évek elejétől kezdte újra az életet, versei a kényszerű szünet előtti és utániak. Hozzá hasonlóan zaklatott élet jutott Mécs Lászlónak, ő egy évig a *Vigiliát* is szerkesztette. Békés Gellért, Csanád Béla, Harsányi Lajos, Jelenits István, Pusztai Sándor és Sík Sándor folyamatosan kiteljesedő életművet mondhattak/mondhatnak magukénak, amelynek a költészet egy részét alkotta, s magától értetődött, hogy életművük java e folyóiratban jelenjen meg.

A világi szerzők közül elsőként Nemes Nagy Ágnes, Pilinszky János és Rónay György verseit kell kiemelni, mint amelyek Babits Mihály nyitóversének a színvonalát követték. *A lovak és az angyalok*, az *Agonia Christiana*, a *Félmúlt*, az *Örökkön-örökké* jelentős állomások

a második világháború utáni magyar költészet nyugatos hagyományainak őrzésében, ugyanakkor átalakításában is; nyelvük, tartalmuk rájuk hangolódó és befogadó empátiát igényel, nem véletlen, hogy Nemes Nagy Ágnes versét is szelíd, teológiai eredetű ellenmondás követte. Az pedig más kérdés és egy-egy esettanulmány tárgya is lehetne, hogy mind Nemes Nagy Ágnes, mind Pilinszky János milyen időhatárok között publikáltak a Vigiliában, ki hívta őket a Vigiliához, s publikációik miért maradtak abba, akkor, amikor. Talán egy következő évforduló alkalmával választ lehet adni ezekre a kérdésekre is.

Rónay György

Ami a szerző/szerkesztő Rónay Györgyöt illeti, a *Hat vers a korintusiakhoz*, a *Mozart*, a *Szerápcion legendák* álarccosságukban és vallomássosságukban közvetlenül Babitsra mennek vissza. Bár verseszménye forma- és kifejezésrendszerében az Arany–Kosztolányi–Dsida-vonalat folytatta, mindezt ötvözte a lelkiismeret, az erkölcs, a humánnum babitsi elkötelezettségével és bátorságával. Versei, különböző írásai már 1935 előtt is sűrűn megjelentek különböző lapokban, a Vigilia azonban az ő számára is bizonyos értelemben menedék lett, még akkor is, ha a konfliktusokat és a mellőzést ő sem kerülhette el. Mivel vitathatatlanul egyik legfontosabb résztvevője volt a lap életének, sokműfajú alkotóként, kritikusként, műfordítóként egyaránt jelentős életműve van, sürgető kötelesség személyi bibliográfiájának összeállítása, illetve legalább válogatott munkáinak frissített szövegű megjelentetése. S melyik más intézmény vállalhatná fel ezt a feladatot, mint az, amelyhez életének jelentős része kötődött?

*

Közlési szempontok

Bármely lap mindenkori szerkesztői csak abból az irodalmi termésből tudnak válogatni, ami aktuálisan rendelkezésükre áll. Van-e ugyan fő szerkesztési elvek, amelyek bizonyos korlátokat, ezen belül azonban szabadságot adnak, pragmatikus adottságok, ismert vagy ismerni vélt olvasói elvárások, mindezt azonban nagymértékben befolyásolja, megszabja az, ami a kéziratokban megjelenik. Szépirodalmi munkák sugalmazása, elvárása ugyanis, ahogy többnyire a példák mutatják, mindig veszélyes kérdéseket vet fel. A Vigilia közléspolitikáját általában az jellemzi, hogy rugalmasan tudott alkalmazkodni — engedni és elhatárolódni — azokhoz az igényekhez, amelyek részben a teológia, részben a kifejezés, részben az irodalmi érték, illetve az olvasók felől érkeztek; élve az éppen jelen lévő munkák megjelentetésével. A közlések szempontjai a külső adottságok és a belső célok fényében igen sokfélék: életút és életmű találkozása (Bárdosi Németh János, Bittei Lajos, Keresztury Dezső, Ölbey Irén, Takáts Gyula, Toldalagi Pál), új hang és világszemlélet (Bede Anna, Beney Zsuzsa, Gergely Ágnes, Károlyi Amy, Kondor Béla, Lakatos Demeter, Vasadi Péter), a nyugati magyar irodalom bemutatása (Béky-Halász Iván, Fáy Ferenc, Határ Győző, Horváth Elemér, Major-Zala Lajos, Tűz Tamás), a második világháború után

kiteljesedett, de a hivatalos kánonon kívül maradt pályák megerősítése (Csorba Győző, Görgey Gábor, Jánosy István, Jékely Zoltán, Kálnoky László, Rába György, Végh György, Vidor Miklós, Weöres Sándor). Voltak a lapnak hosszabb-rövidebb ideig állandó szerzői (Balássy László, Balázsovcics Mihály, Pálos Rozita, Parancs János), akadtak, akik a második világháború után nem jelentek meg, bár életük nem végződött be (Cserei Szász László, Holló Ernő, Horváth Imre, Jankovich Ferenc, Szemlér Ferenc), s olyan is, akit osztályidegenként az egyetemről távolítottak el, majd deportálták, kiszabadulása után pedig csak műfordítói pályára volt lehetősége (Kárpáty Csilla). Hasonlóan nehéz élete volt Szedő Dénesnek is. Meg kell említeni, hogy Szerdahelyi István 1956-ban és 1958-ban költőként volt jelen a lapban; a Vigilia mindenkor jelentős helyet biztosított az új költők bemutatásának, akik később vagy tudták, vagy nem tudták igazolni a korábbi bizalmat.

Prózai művek

Nem kisebb bőséget mutatnak a prózai művek sem. Aradi Zsolt és Balla Borisz regényrészletei mellett Ijjas Antal és Rónay György hosszabb prózai munkái éppen úgy olvashatók, mint Ignác Rózsa vagy Szentkuthy Miklós mutatványai. Mészöly Miklós a *Saulus* egy hosszabb részletével, valamint egy elbeszéléssel szerepel. A novellisták közül kiemelkedik a ma már elfeledett Birkás Endre, a napjainkban is népszerű Fekete István, a műfaj határait kitérítő Mándy Iván pedig, akinek első írása 1941-ben jelent meg a Vigiliában, fontos publikálási lehetőséghez jutott. Ottlik Géza egyik legjelentősebb írását — címe: *Minden megvan* — itt adta közre, és Rónay György is, többek között az *Árva Rozál*, valamint *A szeretet bilincsei* címűeket. Thurzó Gábor novellái főként az 1949-ig terjedő időszakban jelentek meg. Bohuniczky Szefi elbeszéléseinek az ötvenes években ugyancsak nem akadt más fóruma — későbbi emlékezésekből kiderül, hogy Rónay György rendszeresen látogatta az elmagányosult, megjelenési lehetőségek híján maradt író; a szeretetszolgálat és az értékekre tekintő közléspolitikai láthatóan egymásra épült. Kádár Erzsébet és Esterházy Péter egy-egy novellája viszont hagyomány és újítás jelenlétét mutatják, Molnár Kata, Örley István, Passuth László, Tamási Áron, Tersánszky Józsi Jenő pedig a sokszínűség, változatosságra törekvést.

*

Kritikák, recepció

Ahhoz képest, hogy a Vigilia nem kimondottan filológiai szaklap — ahogyan ezt egyszer Kenyeres Zoltán egy közlemény kapcsán megjegyezte —, kritikai rovata egy irodalmi folyóiratnak is dicséretére válnék. Itt azonnal ki kell emelni Rónay Györgynek *Az olvasó naplója* című sorozatát, amelyben — számtalan egyedi kritikája és ismertetése mellett — 1956-tól másfél évtizeden keresztül rendszeresen felmérté és ismertette az újonnan megjelent szépirodalmi munkákat is. A kezdő év az volt, amelynek a végén az új irodalomirányítás kénytelen volt elviselni a korábbi közlési lehetőségek bővülését,

Régi és kortárs magyar irodalom

habár nyomban saját korlátrendszerre kiépítéséhez kezdett, záró időszaka pedig a hetvenes évek eleje, amikor a hazai megjelenésre alkalmassá vált kéziratok politikai jellegű kritikája elveszítette kötelező jellegét. Recenziói, kritikái jellegű írásai egyébként rovatának lezárása után is megjelentek még, s elmondható, Rónay György a hazai kultúra több ágát felmérő írásaival önmagában intézményt pótló tevékenységet hajtott végre.

Az úgynevezett régi magyar irodalom szerzőinek munkásságával kapcsolatos írások egy-két kivételtől eltekintve a második világháború után, még inkább a hatvanas évek elejétől/közepétől jelentek meg. Ennek oka az volt, hogy ekkor kezdődött a magyar könyvkiadásban programszerűen e művek szakszerű szövegű kiadása, s a róluk közölt ismertetések részben a szerkesztőség önmaga általi pozicionálását is érzékeltették.⁷

A huszadik századi irodalom alkotói közül Ady Endre és Babits Mihály folyamatos recepciója kezdettől jelen van. Babitsról például összefoglaló tanulmány, verselemzés, kritika, életrajzi és utóéletbeli adalék, hagyatékából előkerült új szövegközlés, emlékezés, nekrológ, versértelmezés olvasható. Az életüket a katolikus egyház mellett szervezetileg is elköteleztek közül Harsányi Lajosnak, Mécs Lászlónak és Sík Sándornak van a Vigiliában a legnagyobb recepciója, ami részben erős olvasói támogatottságra, részben hármójuk hasonló verseszményére utal. Mellettük a már említetteken kívül Balanyi György, Mihelics Vid, Possonyi László erősítették a szaktudományok jelenlétét, a neokatolicizmus képviselőit, amit saját írásaik mellett a róluk szóló ismertetések is megerősítettek. Igen gazdag képet mutat, tág szerkesztőségi értékskálára utalva az a névsor, amely az elmúlt évtizedek alatt szemlézett szerzőket és munkákat tartalmazza. Szintén nem ismételve a már említetteket, Déry Tibort, Füst Milánt, Illés Endrét, Illyés Gyulát, Kassák Lajost, Kosztolányi Dezsőt, Móricz Zsigmondot, Németh Lászlót, Szabó Lőrincet, Szabó Magdát lehet kiemelni. Közülük néhányan a lapnak szerzői is voltak, annak ellenére, hogy nem sok rokonság fűzte őket a neokatolicizmushoz, ami egyértelműen a szerkesztők irodalmi érzékenységére utal. Megfigyelhető az is, hogy Mándy Ivánt, Nemes Nagy Ágnes, Ottlik Gézá és Pilinszky Jánost folyamatos ismertetői érdeklődés kísérte, ami viszont a második világháború után jelentkezett polgári irodalomra figyelő természetes nyitottságot érzékelteti. Igen nagy, talán a legnagyobb visszhang kísérte Rónay György sűrűn megjelenő munkáit. Az ismertetést, befogadást jelentő írásokban magától értetődően jelentek meg a nyugati magyar alkotók, és kitapinthatók kimondottan felfedező/befogadó/megegyező recenziók, nem egyszer párhuzamosan saját művek közlésével; néhány név az utóbbiak közül: Esterházy Péter, Gergely Ágnes, Konrád György, Kornis Mihály, Mészöly Miklós, Nádas Péter, Tandori Dezső.

*

⁷Nem tanulságok nélküli a névsor: Ányos Pál, Arany János, Bajza József, Balassi Bálint, Batsányi János, Berzsenyi Dániel, Bornemisza Péter, Czuczor Gergely, Csokonai Vitéz Mihály, Dugonics András, Eötvös József, Faludi Ferenc, Janus Pannonius, Jókai Mór, Kazinczy Ferenc, Kisfaludy Károly, Kisfaludy Sándor, Koháry István, Kölcsey Ferenc, Madách Imre, Mikszáth Kálmán, Oláh Miklós, Pázmány Péter, Petőfi Sándor, II. Rákóczi Ferenc, Sylvester János, Vajda János, Vörösmarty Mihály, Zrínyi Miklós.

⁸Vargha Kálmán is megállapította, hogy a Nyugat és Kassák aktivista lapjai mellett irodalmi folyóirataink közül a Vigilia figyelt legjobban a külföldi szépirodalomra, lásd

Vargha Kálmán: *Humánium, egyetemes-ség, forma. Vigilia*, 1985. február, 95.

A világirodalom jelenléte a lapban

Gazdagsága miatt csak bizonyos összetevőit lehet bemutatni a Vigilia oldalain megjelenő világirodalomnak, amely ugyancsak két részből — primer művekből és ismertetésekből — áll. A harmincas évek közepétől megjelenő fordításokból egy komoly antológia is összeállítható, ebben a vonatkozásban a hazai szépirodalmi lapok közül csak a programszerűen világirodalmi Nagyvilág múlja felül.⁸ Lehet, hogy a Vigilia közleményeiből nem kap az olvasó direkt értesülést a bel- vagy külpolitikai eseményekről, ám nem szabad elfelejteni, hogy az elmúlt évtizedekben voltak olyan időszakok, amikor nyugati irodalmat közölni, külföldi szerzőkről írni felért egy állásfoglalással. Ugyanakkor az egyes szerkesztők elkötelezettsége, érdeklődése, ismeretei erősen befolyásolták a világirodalom jelenlétét, s külső készítés és belső megfelelés együttes kapcsolata alakította mindig a külföldi szerzők megjelenését.

Talán nem különösebben feltűnő, hogy az angol, a francia és a német irodalom jelenléte a leggazdagabb. A válogatás a nagy összefüggő nyelvtérületeket foglalja magába: Nagy-Britanniát, az Egyesült Államokat, Ausztráliát, Franciaországot, Belgiumot, Németországot, Ausztriát, Svájcot. Mellettük azonban a legfontosabb európai holt nyelvek: óhéber, ógörög, római, számos európai ország — Bulgáriától Szlovákiáig (a mai határok szerint) — s dél-amerikai, afrikai és ázsiai államok irodalmának képviselői olvashatók a lapban. A rendkívül változatos szerzőgárda bemutatására talán a francia szerzők a legalkalmasabbak, akik az első számtól kezdve szerepelnek a Vigilia oldalain. A legtöbb fordítás Guillaume Apollinaire, Paul Claudel, Pierre Emmanuel, Francis Jammes, Charles Péguy és Jules Supervielle verseiből készült, de olvashatók részletek Georges Bernanos *Egy falusi plébános naplójából* című regényéből, úgyszintén François Mauriac hosszú prózai írásaiból. Utóbbiak egy személyesebb, vallomásokkal, világi érzékenységgel katolicizmus jegyében tükrözték vissza és örökítették meg a huszadik század elején erőre kapó, modern hitelményt. Ugyanezt a hangot ütötték meg Julien Green, Saint-Exupéry novellái, Jean Anouilh színpadi műveinek részletei is.

*

A történelmi-társadalmi valóság tükrözése

Az utóbbi harminc évben azonban két olyan időszak is volt, amikor a tematika és néhány írás hangneme a szokásosnál jobban tükrözte azt a történelmi/társadalmi valóságot, amely a Vigiliát körülvette. Az 1988–1990 közötti években kitapintható a rendszerváltás eufóriája, részben olyan témákkal, amelyek tárgyalására korábban nem kerül(het)t sor — abortusz, alternatív katonai szolgálat, egyházműködési gazdaságosság stb. —, másrészt főként a korábban valamilyen módon mellőzött szerzők egyenrangúvá válásában: Esterházy Péter, Nádas Péter, Tadeusz Rózewicz, Határ Győző, Hamvas Béla, Bohumil Hrabal. Másfelől az 1989. januári szám Sík Sándorra emlékező írásai között olvasható Lukács László-tanulmány olyan ismereteket is tartalmaz a Vigilia szerkesztésével kapcsolatban,

amelyek addig nem voltak közismertek. Az ezredforduló évfolyama pedig igen sokszínűen szerkesztett számaival tűnik ki, amely magában foglalja a hazai írók mellett az emigránsokat képviselő Márai Sándort, a határon túli Gion Nándort, Lászlóffy Aladárt, s egy fiatal pályakezdő nemzedéket: Bengi Lászlót, Kosztolánczy Tibort, Szávai Dorottyt és másokat. Rainer Maria Rilke, Zbigniew Herbert, Milo Urban, Johann Wolfgang von Goethe, Lorand Gaspar jelzik a változatos világirodalmi érdeklődést, Pilinszky János, Ottlik Géza, Weöres Sándor, Toldalagi Pál, Rónay György mutatják a közvetlen megelőző hagyományhoz fűző kapcsolatokat. A 2005. évi második szám teljes egészében laptörténeti jellegű. Az elején olvasható szerkesztőségi írás mintegy összefoglalja a nagy belpolitikai változáshoz fűzött illúziókat és azok megbicsaklását, s Babits Mihály szellemét idézve kritikus felméréssel szembesíti olvasóit, javaslatot téve egy szellemi kerekasztal létrehozására. Majd részletek következnek az eddigi programcikkekből; igen tanulságos ezek állandó és változó elemeivel szembesülni, ahogy a jelenben egyedül érvényesnek gondolt szabadság és felelősség együttes igényével is. A szerkesztőség körkérdésére adott válaszok — köztük jelentős íróké is — pedig mint láttelepek mutatják meg a befogadás és megélés polarizáltságát, a szépirodalom terepét és határait.

**Változások
a nyolcvanas évek
elejétől**

A nyolcvanas évek elejétől szerkesztett számoktól kezdve a lap struktúrájában, rovataiban átalakulás figyelhető meg, az új szerkezet az ezredforduló körül megszilárdult. Az egyes közlemények tematikusan elkülönülnek ugyan, egy-egy szám azonban az átgondolt szerkesztés következtében differenciált értelmiségi olvasóközönség számára kínál újdonságokat. A bevezető mindig valamilyen programadó, összefoglaló írás, amit a teológiai blokk követ igen tág tartalommal, itt a morálfilozófiától a keresztény családmoddellig, természettudományoktól a test teológiáig, a cigányság, az iszlám, a holokauszt több szempontú megközelítéséig és még számtalan más témában tanulmányok, elemzések olvashatók. Ezt követik a kimondottan irodalmi lapok színvonalával felérő Szép/Írás cím alatt közölt írások: versek, nyitottabb szerkezetű kispromók, zártabb elbeszélések, tanulmányok, regényrészletek, esszék, emlékezések, köszöntések. Az elmúlt húsz év igen változatos szerzői névsorából bárkit is kiemelni méltánytalanság volna másokkal szemben, viszont azt meg kell említeni, hogy világnézeti elkötelezettség nélkül publikál(hat)nak a Vigiliában a ma legidősebb, a közép- és a fiatalabb nemzedék alkotói. Ugyanez érvényes a kritikák, szemlék íróira is. Talán a fordítások száma és a külföldi irodalom recepciója csökkent a korábbi közlésekhez képest. Viszont a szerkesztés nyitottságát érzékeltetni lehet avval a névsorral, amely a lapban közölt beszélgetések íróiból, irodalomtörténeiseiből áll: Pomogáts Béla, Lackfi János, Szörényi László, Kemény István, Rubin Szilárd, Györffy Ákos, Dragomán György, Szabó T. Anna, Tarbay Ede, Iancu Laura, Oravecz Imre, Babiczky Tibor, Bereményi Géza; Tverdota

⁹2011. július.

¹⁰2011. november.

¹¹2012. november.

¹²2013. október.

György József Attiláról, Tarján Tamás Mándy Ivánról. Változatlanul erős a kritikai rovat, s az értékelő jellegű bírálatok elkülönülnek az ismertető szemléktől. A 2011. évfolyamban Rónay László egy *Hónapról hónapra* című sorozatot kezdett, amelyben édesapja példáját követve számot ad az általa elolvasott fontosabb könyvekről, természetesen nem csak irodalmi vonatkozásúakról. És a Vigilia is él a felidézés eszközével, az utolsó évfolyamokban Beney Zsuzsa,⁹ Pilinszky János,¹⁰ Ottlik Géza, Örkény István¹¹ és Rónay György¹² emlékezetére, felidezésére szánt tanulmányokat, esszéket közölve. A 2008. évi második számban a centenáriumi Nyugat folyóiratot nyolc írás köszöntötte, köztük Rába György emlékezése és Ottlik Géza kiadatlan írása(i).

A Vigilia irodalmi profiljának megrajzolásakor nem lehet figyelmen kívül hagyni a nevéhez kapcsolódó könyvkiadó tevékenységét sem, amely mindig háttérben maradt, noha irodalmi kiadványokat is megjelentetett, ráadásul a folyóirat neve, mint sorozatnév, már 1934-ben létezett.¹³ Ez a jelenség is megerősíti a részletesebb kutatásokon alapuló laptörténet fontosságát.

*

Az elmúlt nyolc évtized fordulópontjai

Az első szám megjelenése óta nyolc évtized telt el. Ez az időszak eleinte gyorsan pergő, majd a keltetésénél jobban lassuló belpolitikai eseményeket hozott, amelyek valamilyen módon mind rányomták a bélyegüket a sajtóviszonyokra, ideértve a cenzúra és (józan) öncenzúra igen változatos formáit, ezen keresztül magára a lapra, s szerkesztésére, közleményeire is. Még akkor is, ha ennek legfeljebb közvetett, mintsem közvetlen nyomai fedezhetők fel. Mondhatni, szerkesztése a harmincas évek végétől a nyolcvanasak végéig lövészárookban történt, az utolsóban szünetelt tüzeléssel, bár békéről szó sem volt. Fennállásának első éveiben még a két világháború közötti korlátozott demokrácia virult, majd 1938-tól a háborús viszonyok erősödtek meg: lapbetiltásokkal és -megszüntetésekkel, amelyeknek többek között a Nyugat folyamatos megjelenése is áldozatul esett. A második világháború utolsó időszakától ezek a fordulóok szegélyezték fennállását: az 1944-es betiltás, majd az újraindulás 1946-ban, 1948, 1953, 1956, 1968, 1988–89. Szépirodalmi közleményeiben 1941 után részben átvette a Nyugat szerepét, 1948-tól pedig annak ellenére, hogy a hivatalossá lett ideológia által túrt és marginalizált lappá vált, intézménypótló szerepet töltött be. Hogy így lehetett, az a második nagy világégés után Sík Sándor mellett elsősorban Rónay Györgynek volt köszönhető, aki vállalta a konfliktusokat, s főleg a párbeszédet egyfelől a konzervatív egyházi felfogást és hangot képviselővel, másfelől a diktatúrával igen változatos kapcsolatokat kialakító alkotókkal, hogy az öntörvényű, gondolataikban és nyelvükben mindkét előző csoporttól különböző, máshonnan kiszoruló szerzőket is közölhesse.¹⁴ Az ő elkötelezettsége következtében lett a Vigilia a világirodalom hazai megismertetésének egyik fő helye, különben a külföldi szerzők elő-

¹⁴Erről Rónay László többször szólt már érintőlegesen, érdemes lenne azokat az emlékezéseket egyszer papírra vetni.

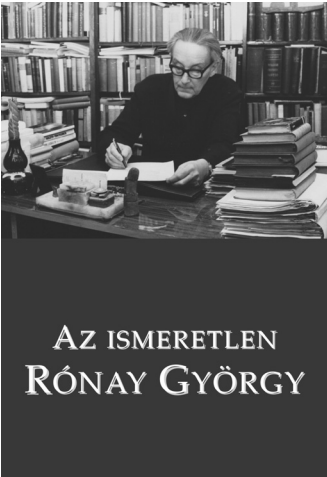
fordulási gyakorisága is összefüggésben állt némiképp a belpolitikai kényszerekkel. És ez a nyitottságra törő szerkesztési elv lett — ma is az — a Vigilia legfőbb, folytatandó hagyománya.

A hatvanas évek elejétől az ellenőrzött szabadság viszonyaira figyelve, a vidéki és fővárosi irodalmi lapok között, illetve a Nagyvilág kimondott világirodalmi irányultsága mellett kellett helyét és értékeit megtartani. Ez sikerült is, amit a szerkesztők hagyományosra és újszerűre egyaránt érzékeny figyelme tett lehetővé, biztosítva az egyenletes színvonalat. A lapnak már jó ideje nincsenek különösebben favorizált írói, költői, a hangsúly inkább a bemutatásra, mintsem az ismétlésre került. Természetesen minden alkotónak lehetnek termékenyebb korszakai, s a Vigilia nem zárkózott el ennek érzékeltetésétől sem.

A rendszerváltás utáni évek két kihívást is magukkal hoztak. Az egyik a szépirodalmat is közlő vidéki lapok további bővülése, a másik a világhálónak, az internetnek a nyomtatott sajtó melletti térnyerése volt. Úgy tűnik, hogy az átalakított, következetesen érvényesített lapszerkezet, amelyben a szépirodalmi közlemények, a kritikai, ismertető rovat is állandó, önálló helyet kapott, versenyképes maradt. S fontos szerepet tölt be a lap internetes oldala,¹⁵ amely a legújabb számok tartalmával, illetve letöltési lehetőségeivel, a lapszámok anyagához képest többletinformációkkal olyan (fiatal) olvasóréteg megnyerését szolgálja, akik közül a következő évtizedekben néhányan alkotóként is részt vehetnek a Vigilia hagyományainak továbbvitelében.

¹⁵<http://vigilia.hu>

A VIGILIA KIADÓ AJÁNLATA

AZ ISMERETLEN RÓNAY GYÖRGY

Rónay György hatalmas terjedelmű és sokrétű életművének még mindig vannak feltáratlan részletei. Könyvünkben ezeket próbáltuk az életút időrendjébe állítva közölni, különös tekintettel azokra az írásaira, amelyek a Demokrata Néppárt lapjában, a Hazánkban jelentek meg.

A kötet első részében Rónay György pályakezdését követjük nyomon. A gödöllői premontrei gimnázium diákjaként első verseit a Zászlónk című, fiatal katolikusoknak szánt lap szerkesztőségébe küldte. A Hazánkban közölt írások egy része Rónay György irodalmi érdeklődésének, ízlésének és szemléletének kifejezése. Ezekből készült későbbi szintézise, a máig alapvető *Petőfi és Ady között*, kritikái pedig a Vigiliában évekig írt „Az olvasó naplója” előzményeinek tekinthetők. A kötet másik súlypontja Rónay György és a Franciaországban élő, a magyar irodalom ottani legfontosabb népszerúsítője, Gara László kapcsolatát tárgyalja.

Ára: 2.300 Ft

Megvásárolható vagy megrendelhető a Vigilia Kiadóhivatalban és a honlapunkon:

1052 Budapest, Piarista köz 1. IV. em. 420.

Telefon: 36-1-317-7246; 36-1-486-4443; Fax: 36-1-486-4444;

E-mail: vigilia@vigilia.hu; Honlap: www.vigilia.hu

FENNÁLLÁSÁNAK 80 ÉVES JUBILEUMA ALKALMÁBÓL

A VIGILIA FOLYÓIRAT PÁLYÁZATOT HIRDET

A KERESZTÉNY ÉRTELMISÉGIK SZEREPE KORUNK TÁRSADALMÁBAN

CÍMMEL.

A pályázóktól a következő kérdésekre vagy azok egy tetszés szerinti részére várunk választ:

- Hogyan kapcsolódik egymáshoz a hívő keresztény és az értelmiségi létforma?
- A keresztény értelmiségiek hogyan tudnak részt venni a közéletben, szolgálni a közjót, a társadalmat, a kultúrát, párbeszédet folytatni nem keresztény értelmiségiekkel?
- Hogyan tudják saját tudományukkal, sajátos szakmai ismereteikkel segíteni egyházuk életét? Mennyiben tartoznak azért felelősséggel?

A pályázaton felekezettől függetlenül bárki részt vehet beküldött írásával, elsősorban azonban egyetemi oktatók és hallgatók, teológusok, filozófusok, a társadalomtudományok művelői és írók műveit várjuk.

A 30 év alatti fiatalok pályaművei külön Junior kategóriában kerülnek elbírálásra.

Az írások maximális terjedelme 30.000 leütés (szóközökkel együtt).

A pályázatok beküldési határideje: **2015. augusztus 31.**

A pályázat jelíges, a pályázó anonimitása és az elbírálás pártatlansága érdekében kérjük, hogy az írásokat kinyomtatva és adathordozón (CD vagy DVD), jelíggel ellátva juttassák el a Vigilia Szerkesztőség címére (1052 Budapest, Piarista köz 1. IV. em.); a pályázók személyi adataikat lezárt borítékban mellékeljék, a borítékra csak a jelíget írják rá (a 30 év alattiak életkorukat is).

A bírálóbizottság elnöke *Bábel Balázs kalocsa-kecskeméti érsek,*
a pályázat fővédnöke és támogatója.

Ünnepélyes eredményhirdetés: 2015 decemberében rendezendő konferencián.

A közlésre alkalmas pályaműveket a Vigilia folyóirat megjelenteti, a legjobbnak ítélt három pályázat pedig pénzjutalomban is részesül:

I. díj: 300.000 Ft II. díj: 200.000 Ft III. díj: 100.000 Ft

A Junior kategóriában:

I. díj: 100.000 Ft II. díj: 50.000 Ft III. díj: 30.000 Ft

VASADI PÉTER

Bűnbánat

*Meggyóntam, hogy
Sokan vagyok,
ahogy Pilinszky
a naplementét.
Miközben múholdak
már a lépésváltás
ütemére igazítják
a sugárvető úrfegyvert.
Annak, aki a huszadik
lépésre nem köhög, s nem
tüsszent a huszonötödikre
— nem tudni, miért —
meg kell halnia.
Maga az áldozat
figyelmezteti az automata
készüléket: íme, eljött
az ideje; tűz!, ő meg
engedelmesen összeesik.
A bonyolult gépszem
tovább kutat. Optikai,
matematikus rendszerek
teszik tévedhetetlenné.*

*Kivéve azt az esetet,
mikor egy Angyal száll
le pillangószárny
keltette nessel egy
svájci hegyoromra.
Körülnéz, keresi az el-
suhanó égi járatokat,
lesöpör néhányat, hadd
csobbanjanak a tengerbe,
s kozmikusán megcsóválja
fejét. Fölszáll, sugár-
szítájába fogva föl a
sok vért, s utolsó
csöppig felitatja.
S mint a zsákmányát
viszi a mennybe. Ott,
...igen, ott. És Ő.*

Tegyük föl

*Tegyük föl, hogy az,
aki mellett leélted
életedet, akiről már
rég nem tudod, hol
csokrozódnak benne
molekuláid, s hol
benned az övéi, mint
elromlott hangszer,
megnémul. Mint egy sárba
hullott szoborfejnek,
arca merev. Nem halt meg.
Él, de mintha nem élne.
Reggel rád pillant, néz
csak és mosolyog. Hosszan.
Kérdéseidre válasza nincs.
Nem tudod, mit csinálj.
Sírtál már eleget.
Nézted őt. Szereted. Ez,
hogy szorongva, de szereted,
ítélet. Nem látszik örömmek,
pedig az. Nem olyan, amiről
a válasz-kész bölcsek annyit,
s kedvetelve szavalnak.
Te csak állsz, ülsz s fogod
a kezét. Szereted. Kettőtök
halála vagy egyszerre. Még
sincs semmi túlhabzás. Nincs
evilági remény. Csak szeretet.
Mint sivatagba zuhant kőoszlop.
Nem puha, nincs ivadéka, se őse,
izzó ágai belefúródnak a bárgyú
homokba. Csak szeretet. Szótlan,
szegény, személytelen szeretet.
Nincs lobogása. Semmi nem ég
tőle. Levelet nem hajt. Nem
kúszik a föld rejtette Centrum
irányába. Ez a semmi a végletekig
ugyanaz — szeretet.*

Mécs László *ismeretlen versei*

TURBULY ÉVA

A Csornai Premontrei Prépostság Hiteleshelyi Levéltárában

A szerző történész-levéltáros, a versek megtalálása idején a Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára főlevéltáros munkatársa.

A Csornai Premontrei Prépostság Hiteleshelyi Levéltárának anyaga, amit a Soproni Levéltár őriz, rendkívül értékes. A jegyzőkönyvek sora 1535-től indul, és egészen 1850-ig őrzi a fond az apátság közhitelű tevékenységének dokumentumait. Az Apátság alapítását az Osl nemzetséghez kötve a hagyomány 1180-ra teszi, az alapító oklevél azonban nem maradt fent. A monostor földrajzi fekvése és tekintélye folytán már az alapítást követő évtizedektől kezdve részt vett a közhitelű irásbeliség gyakorlásában. 1231-től hiteleshelyi (*loca credibilia*) címet és jogot kapott, azaz engedélyt bizonyító erejű oklevelek kiadására és másolására, betöltve ezzel a mai közjegyzői szerepkört. Első ismert oklevélkiadványa 1247-ből való. 1393-ban a konvent Zsigmond királytól visszanyerte a Nagy Lajos király által 1360 körül elvett hiteleshelyi jogot és a régi helyett új pecsétet kapott. Ettől kezdve folyamatosan végzett hiteleshelyi tevékenységet, elsősorban Sopron vármegye területén, működésének nyomai azonban Vas, Győr, Veszprém, Pozsony és Zala vármegyék területén is megtalálhatók. Később a politikai események és a háborúk pusztításai ezt a munkát megnehezítették. A török először 1529-ben, majd 1594-ben újra feldúlta Csornát, s ekkor a levéltárat is súlyos veszteség érte. 1594 és 1656 között a hiteleshelyi munka szünetelt, majd 1786-ig, a rendnek II. József által történt feloszlásáig zavartalanul folyt. Iratanyagát ekkor a Győri Káptalan vette át. 1802-ben I. Ferenc király visszaállította a rend működését, ami végül 1818-ban indult újra.¹ A legutolsó okmány, ami bejegyzést nyert, 1850-ből való. Ezután már csak egy protestációt jegyeztek be 1874-ben.

Az iratanyagot a szerzetesrendek feloszlását követően vitték el Csornáról. A magán-levéltárral együtt feltehetően 1951-ben került a Soproni Levéltárba.² Miután az 1995. évi LX. (levéltári) törvény lehetővé tette, a Csornára visszatért rend saját kezelésébe vette házi levéltárának anyagát, ami két részletben, 1998-ban és 2004-ben került átadásra. A Hiteleshelyi Levéltár iratai, mivel azok nem a rend saját életére, hanem közhitelű tevékenységére vonatkoztak, továbbra is a Soproni Levéltárban maradtak. Az alapvetően rendezett iratok kutatási segédleteként csak a feltehetően az 1950-es években készült rövid, két oldalas alaplétár állt rendelkezésre. A részletes feltárás 2012-ben kezdődött el.³ E munka során került elő 2013 végén a 23. tékából, ami az 1842. március 22. és 1843. január 8. közötti iratokat tartalmazza, egy 20. századi iratköteg, amely 34 darab kézzel írt, Mécs László aláírásával és többnyire dátummal ellátott verset tartalmazott. A versek keletkezési helye Pannonhalma, illetve Csorna, keletkezésük ideje

¹Irodalom: Kovács Imre Endre: *Fejezetek a csornai prépostság történetéből*. In: *Magyar egyháztörténelmi évkönyv*, I. kötet, Magyar Egyháztörténelmi Enciklopédia Alapítvány, Budapest, 1994, 185–202., Horváth Tibor Antal: *A csornai Konvent hiteleshelyi működése*. Keszthely, 1943, A prépostság honlapja: www.opraem.hu

²Akkor Soproni Közlevéltár, ma a Magyar Nemzeti Levéltár Győr-Moson-Sopron Megye Soproni Levéltára.

³A rendezést és hozzá kapcsolódóan a kutatási segédlet elkészítését dr. Turbuly Éva, az intézmény főlevéltáros munkatársa végezte.

⁴Búsulda; Pannónia
grófnő kocsija.

1945 áprilisa és 1946. február 2-a közé esett. A kezdő időpont ennél pontosabban sajnos nem állapítható meg, mivel a szerző számos esetben csak a hónapot jelölte meg, két vers pedig datálatlan volt.⁴ A Sopronban hozzáférhető, 1945 után kiadásra került Mécs László-kötetek ellenőrzésekor kiderült, hogy azokban a versek nem szerepelnek.

⁵Ezúton szeretnénk
köszönetet mondani
Mécs László jogutódainak,
valamint a Csornai
Premontrei Prépostság-
nak, hogy lehetővé tették
a publikálást.

Ezután kerestük meg Rónay László professzort, Mécs László monográfusát. Az ő szíves tájékoztatásából derült ki, hogy a *Pannónia grófnő kocsija* kivételével a reformkori iratok közé került, nyilvánvalóan elrejtett költemények ismeretlenek a Mécs-kutatás számára. A versek egy részében megjelenő kritikus hang az orosz hadsereg atrocitásaival és a kialakuló új viszonyokkal szemben indokolják ezt a szándékot. Azt nem tudjuk, hogy maga a szerző, a rend feloszlatásához kapcsolódva valamelyik rendtárs, esetleg a verseket az átvételkor megtaláló levéltáros döntött úgy — szerencsénkre —, hogy a sors és a történelem gondjaira bízta őket. Mindenesetre örvendetes, hogy csaknem 70 évvel a keletkezésüket követően végre megtalálhatják olvasóikat.⁵ A verseket a közeljövőben önálló kiadványban jelenteti meg a Csornai Premontrei Prépostság, az alábbiakban négyet adunk közre közülük.

MÉCS LÁSZLÓ

Forrásból inni!

*A jó juhász a nyájjal, mint minden pásztorember,
lassan, vigyázva ballag, színiültig telve csenddel,
subája tisztesen csüng, mint vén király palástja,
ki véres harci bárdját idők előtt elásta.*

*Az ostor csendet altat, bár pattogón suhintó,
és békét, csendet mélyít a mélabús tilinkó,
és béke, boldog tej lesz a zsálya-lelkű csendből.
A pásztor atya-féle s nem véres vágyú csendőr.*

*Ki nyájt ordítva hajszol, nem pásztor az, de hajcsár,
megszállott béke-gyilkos, világvásárt, ricsajt vár,
— így ölték meg a békét a bomba-messiások,
kik gomba-módra nőttek és nőnek egyre mások.*

*Nincs bennük józan jóság, se Biblia, sem illem;
a sok-sok messiástól a Föld ferdére billen:
a tengerek kitornek, nem zárja gát, se korlát,
új eszmék rém-hajóin rém kormány, rém-vitorlák.*

*A dolgos méheket most örült darázs-rajokká,
a lelkek jámbor nyáját falkázó farkasokká
vadítják vérszagokkal s kik tőlük elmaradnak,
ráláncolják a jött-ment eszmékre gályarabnak.*

*Meghalt a munka-ritmus, a lét tébolyba zendiül
és nem lehet ma élni se dolgozón, se szentiül,
az énekes madár mind halott, csak denevérek
vámpríkodnak s kutakban vér van meg hullaméreg.*

*Nem vágysz Mesét, aranykort, álmodtató hasist sem,
csak egy Forrásból inni, mely tiszta mint az Isten,
és mindent elfeledni, mit őrzöngött az ember,
s indulni valamerre új, Isten-csóki csenddel.*

P[annonhalma], 1945. máj.

Kinyílt egy meddő rózsafa

*Midőn május van, minden,
minden meseszerű,
a kőben is szív dobban
s virágzik a derű.
Daloljunk hát vidámat
s ajánljuk a szép szeretet
anyjának, Máriának.*

*Egy tyúkól volt a klastrom
baromfiudvarán,
fehérre volt meszelve
a deszka négy falán
s tetőzetén a kátrány.
Volt ott egy meddő rózsató,
mint kém a vári vártán.*

*A május mágiája
erősebb lett talán?
Vagy tán mert öntözgette
az új kis konyhalány?
Ki tudja? Csoda történt:
a régi, szóltan rózsafa
kinyílt egy hajnal jöttén.*

*Más is történt. Egy éjjel,
midőn szólt a haris,
piros krix-krax betűkkel
mázolták rá: MARIÉ
A tyúkól tetejére*

*írták s mesét csókolt a Hold
a mázólo szívére.*

*Másnap bővült a szó így:
MARIÉKA. Harmadik
éjjel szív is került rá
a hajnal-harmatig,
igaz, naivka, csámpás
de piros volt s világított,
mint útvesztőn a lámpás.*

*Ki lent az udvaron járt,
semmit se gyanított,
de fent az emeletre
virított a titok:
mosolyt hintált a hársfa
s mindenki, aki arra ment,
zsolozsma-zsongatásra.*

*Találgatták, ki írta?
A mindenes fiú?
A tejes? Sánta portás?
Kis pletyka-tárgy, hiú
eset, de priorostól
a legkisebb újoncokig
vidám lett a kolostor.*

*Komor világ van. Sátán
sötétlik mindenütt:*

*szívben, történelemben
kormozza a derűt,
daloljunk hát vidámat*

*s ajánljuk a szép szeretet
anyjának, Máriának!*

Csorna, 1945. jún. 25.

Magyar csodabogár

*„Tíz magyar írók örökre
eltiltottak a nyilvánosságtól
és így az írástól.”
Újsághír. 1945*

*Ilyen bolondságot
az ördög se látott,
pedig sokat látott,
hogy pár ezer éve
lidérc-lángra téve
nyárson sütögeti,
forгатja, pörgeti
e bolond világot.*

*Pesten kidobolták,
hogy nincs többé éjjel,
középkori éjjel:
ami látszik, nem Hold,
de Nap, milyen nem volt
s tilos kakas-népnek
hajnalt, bármi szépet
hívni vágyas kéjjel.*

*Azt is kidobolták,
hogy ami nem piros,
nem lázítón piros:
annak a plántának,
bokornak, díszfának,*

*legendának, színnek,
agyvelőnek, szívnek
virágozni tilos.*

*Még azt is dobolták,
hogy amely madárnak,
magyari madárnak
kottáját szív, szellem,
ezer húrú kellem
s nem plakátok ökle
kottázta: örökre
foglya a csend-várnak.*

*Ilyen szabadságot
az ördög se látott,
pedig sokat látott,
hogy tréfáló kedve
süti bűvészkedve
ezer lángon, eszmén
ezt a nem keresztény,
sületlen világot!*

Csorna, 1945. júl. 5.

Szétdúlt magyar fészkek

*Bár nyár van még, a parkban ősz zsolozsmáz.
A háború tavasszal elviharzott,
de bomba-seb van bokron, százados fán:*

csöpp szellő is nagy ágakat szakít le,
a parkban éjjel-nappal rianás van,
borong a gond, hullong a lomb a gyászban.

A ritka lomb közt láthatók a fészkek.
Mint madarász most sorra nézem őket:
a rendes lószőr, fűszál, szekfű-rost közt
új építő anyag ragyog beszöve,
ökörnyál-vékony szál ezüstpapírból,
mit bombázógép szórt itt szét az úrból.

A fiókák felnőttek s már dalolnak.
— Be más az ember-szívek fészek-álma!
Sehol egy nép, melyet meg nem tiportak!
Sehol egy eszme, mit meg nem gyaláztak!
Sehol egy váll, mely nem cipel keresztet!
Sehol egy szív, melyet meg nem sebeztek!

Sehol egy fészek épen, feldúlattan!
Apák, fiúk szétszórva minden tájon.
Az anyaszívek kotló-jajgatással
perelnek sorssal, orkánnal, halállal,
— de végtelen az orkán sárkány-szárnya,
s apró az anyaszívek kotló-szárnya!

A győző népek boldogabb anyái
a gond-szálakhoz fészek-építéskor
ezüst, arany, piros tündérfonálkát
szónék, mit hullat a kegyes Dicsőség
s ha tarkabarkán összeáll a fészek,
az Isten is rá gyönyörködve nézhet.

Magyar anyák könnyében nincs szivárvány.
Hiába sírják vissza kit szeretnek
bélpoklos táborokból, börtönökből,
hadifogságból, haditemetőkből:
a Fészek minden szála kín, komorság
s lidércnyomástól búsak szívek, orcák.

Rokonunk senki, senki a világon,
csak hőseink a zord történelemben,
s az égben a nevetlen s híres szentek,
— de eddig egy fény-morzsa sem üzentek,
mintha szégyellnék ők is fent az áldott
Istennél e lerongyolt rokonságot!

Csorna, 1945. aug. 21.

Mándy Iván

Költő, író, műfordító, esz-széista. Legutóbbi írását 2014. 12. számunkban kö-zöltük.

Azt kellett hinnem, a kevés beszédű írók közül való. Vagy csak na-gyon tudott hallgatni. Ritkán mutatta meg az indulatait, még rit-kábban az ingerültségét. És ha elvesztette a fejét, a mondatai akkor is szerkesztett mondatok voltak.

Eleinte mintha a tapintat mozgatta volna őket. Első versesköny-vevből rendezett előadóestet 1965-ben Rácz György, a Rádió ak-kori főrendezője a Népköztársaság útján (az Andrássy úton), a Lu-kács cukrászdában. Tíz héten át lehetett a cukrászdában fiatal költők verseit hallgatni, a műsorban pályakezdő énekesek, muzsikuskok is felléptek. A verseket Nagy Marianne, a tehetséges, szép szőke elő-adóművész nő mondta el. Mándy Iván ott ült a nézőtéren, talán vé-letlenül. Később azokat a verseket átírtam vagy összetéptem. Mándy odalépett hozzám az est végén, és kezét nyújtott. — Megszenve-vedt versek — mondta. Ebben talán nem tévedett.

Aztán elolvasta az egyik regényemet, és kicsit megemelt hangon azt mondta: — Nem bírom az olyan férfiakat, akik úgy akarnak egy nőt megszerezni, hogy folyton bántják! — Ezt a mondatát megőriztem, ak-kor is, ha fáj. Mégis, súlyosabb história volt egy másik, ami miatt így fakadt ki, már nem sokkal a halála előtt: — Az, ha valaki odatörlesz-kezik, abba a kávéházba, ahová az újholdasok járnak, még nem ga-rantálja, hogy költő! — Tudtam, kiről van szó, egy barátomról, de Iván ragaszkodott az ítéleteihez, sarkon fordult és ott hagyott az utcán.

Odatörleszkedik. Ma is megborzongok ettől a szótól. Van, aki meghívás nélkül, könnyedén leül egy idegen társaság asztalához. Nekem mindig az jut eszembe, hogy *odatörleszkedik*.

✱

„Ezt szerettem benne igazán — írja Mándyról Tarján Tamás (Vigilia, 2014. szeptember) —: a legalantasabb, legporosabb, pergő vakolatú mon-datokat is át tudta szellemíteni... abban a nyelvi közegben, amiben fölnőtt, abban a folyton átmeneti, valamelyest dzsungelszerű, kis szállodás, kis ét-termes, kifőzdés, sportpályás közegben megtalálta magának azt az alap nyelvi szókincset, aminek csak egy mitologikus hátteret kellett adni, nagy történettel. A nagy történetet pedig a sportban és a filmben, néha a szín-házban, esetleg a kávéházban, cukrászdában lelte meg.”

1982 telén, egy kávéházban a színházról beszélt nekem Mándy Iván, de talán inkább a művészekről, akiket felfedezett, vagy egy pillanatra meglátott. — Azt hiszem — mondta —, nálam önzőbb embert nem talál. Csak én humánusan vagyok önző. Igaz, Román Györgyöt, a festőt írói minőségében valóban én fedeztem fel, én kö-zöltem először az *Újholdban*. Nemes Nagy Ágnes mondja, hogy Gyuri bácsi megcsókolta az *Újholdat*, amikor megjelent. De Gyuri bácsi jókat írt, nem csak jókat festett. Fantasztá volt, apró, mosolygó,

nagyhangú, szeretetre méltó, valaha Sanghajban bokszedzéseken bábu helyett őt pofozták... Akiket még felfedeztem, inkább csak magamnak fedeztem fel. Félve említem őket, például a kiváló filmszínésznőt, Gyöngyössy Katalint; azóta már a televízióban sem látom. Vagy Gyenge Árpádot, az epizodistát, akiről írtam is.

Az epizodista majdnem olyan szerencsétlen, mint a novellista. Tőle is „a nagy alakítást” kéri számon, mint a novellistától „a nagy magyar regényt”. Ha pazarló lennék, megírnám a nagy magyar regényt, de nem vagyok, így megírom öt oldalban. Novellistából regényíróvá lenni nem annyi, mint tizedesből ezredessé előlépni. A regényírás nem jelenti az írói nagykorúságot. Az epizodista kifejezheti önmagát tíz perc alatt. Az epizódjátéknak épp olyan óriási hagyományai vannak, mint a novellisztikának.

Micsoda epizodistáink voltak! Gárdonyi Lajos, Pethes Sándor, Peti Sándor, Mály Gerő, a fiatal Makláry Zoltán! Amikor Gyenge Árpád megjelent Németh László *Széchenyijében* Bessenyei Ferenc mellett, epizódszerepben, ahogy csak benézett, abban benne volt az egész tragédia légköre. Ahogy csak megállt a háttérben, Bródy Sándor darabjában, *A medikusban*, vagy oldalt, a *Hamletben*, Második sírásóként — azonnal légköre volt, *ott volt*.

Ahogy Moór Marianna is csak benézett a *Solness építőmesterben* a szobába, egy elmosódott üveglakon keresztül! Azt hittem, tanulmányokat fognak írni róla. A nevét sem írták le! Nem lehet elég-szer elmondani, hogy mindnyájunk közül a színész a legkiszolgáltatottabb, jó lenne, ha még életében észrevennék!

Ki vette észre az eszköztelen Almási Évát a *Vássa Zseleznovában*? Vagy ugyanebben a Gorkij-darabban Márkus Lászlót, aki olyan hangsúlytalanul tudott érzékeltetni egy szerencsétlen életet? Márkust, aki olyan hangsúlyosan tudott hallgatni Gábor Miklós Mizantrópja mellett? Ebből a játékfajtaból talán csak Avar István Hamlet mellett hallgató Horatióját vették észre, sok évvel ezelőtt.

Temessy Hédit nem én fedeztem fel, nekem fedezték fel. Azóta ragaszkodom hozzá, hogy minden filmemben, rádiójátékomban benne legyen. Nem tudom, mi a titka. Talán az idegérzékenysége. Csak találgatni lehet.

Váratlan csoda van most a magyar színpadon: a *Budapest Orfeum*. Három zseniális fiatal színész játssza végig: Császár Angela, Benedek Miklós, Szacs vay László. Így kell kabarét csinálni! Ez a Nagy Endre–Békeffy László–Keller Dezső-féle igazi magyar kabaré-hagyomány. Honnan tudja ez a három fiatal színész, hogy így kell? Hogy tudtak erre a stílusra rátalálni? Ez a tehetség kiismerhetetlen útja. Ne gyötrődjünk elméletekkel. Fogadjuk el adományként. *Vegyük észre*. És törődjünk vele!

Igen, ez áll hozzám a legközelebb. Ez az én színpadom. Ahogy a mozi a gyerekkoromat jelenti, a színház valahogy mindig ünnep. Nem is tudom... Hogy mondjam? Ez az én utazásom.

*

Nagy erő dolgozta meg Mándy Iván prózáját, az álmoké. Úgy van jelen az életünkben, mint a kísértés. Tarján Tamás Mándy–Ottlik–Mészöly-hármasról beszél. Mégis, szégyenkezés nélkül elmondhattam Mándynak, hogy fiatalkoromban vasárnap néha futballmeccsre jártam, néztem Sándor Csikart, követtem Bozsik és Hidegkuti pályáját, és operett színész akartam lenni. És elmondtam, hogy Palotai Erzsi, a szavalóművésznő, mielőtt Thomas Mann novelláját olvasta fel Goethéről, akit Schiller „szerelmes gyűlölettel imádott”, évekig csak a lábát dobálta a színpadon, és azt énekelte, hogy: „*Stux úr, / micsinál, / maga rossz, / hisz az éj / szaka hosz / szú még!*” És Mándy Iván velem énekelt.

„Nagy történet” helyett hadd idézzem vissza néhány mondatát. „*Az epizodista majdnem olyan szerencsétlen, mint a novellista. A novellistán számon kérik ‘a nagy magyar regényt’. Novellistából regényíróvá lenni nem annyi, mint tizedesből előlépni ezredessé.*” Mennyi nagy történet van itt a mondatok mögött!

Mándy Ivánra sokszor nyomták rá a saját címkéjét: *A pálya szélén*. Pedig sosem játszott a pálya szélén. Nem volt igazi epizodista. Főszereplő volt. Ez egyre jobban kiviláglik.

1982/2014

Vas István

Erősebben vert a szívem, ha jellegzetes arcélét megláttam a kávéházban. Hajnal Anna egy versében azt írta róla: „tefeviú”. Nekem kelet-európai fejformája, éneklő hangsúlyai ellenére olyan volt, mint egy angol lord.

Ötven felé című nagy versét egy sűrű, álmatlan éjszakáról a megjelenés évében, 1960-ban olvastam; mondhatni, Illyés Gyula *Egy mondat a zsarnokságról* című költeménye és Zelk Zoltán elégiája, a *Sirály* között. Nemzedékem akkor így mérte az időt, versekkel. Vas István *Rapszódia egy őszi kertben* című kötetének szorongással és távolsággal teli versei közül az *Ötven felé* ijesztő régiókba emelkedik: *ulcus duodeni*, mondja az orvosi diagnózis; „*és elfogyott az éj, a bor, a cigaretta*”, mondja rá az utolsó, engedetlen verssor. A versen végiglebeg a refrén, „*a minden testnek útja*”. A sor a Bibliából ismerős, Józsuá könyvéből, vagy az angol irodalomból; John Webster 16–17. századi írónál olvassuk először, és Samuel Butler 1903-ban megjelent regényének címe teszi ismertté, de a könyv az 1920-as években lett világhírű, jóval írójának halála után. *The Way of All Flesh*. Magyarul szebb, ahogy meglöki a névelő a birtokos szerkezetet: „*a minden testnek útja*”.

Vas István otthonosan mozgott a német, a francia és az angol költészetben, akárcsak egykori barátja, Radnóti Miklós. A forradalom után viszonylag hamar, 1959-ben kijutott Londonba, és találkozott az európai költészet mágusával, T. S. Eliottal. A *Rapszódia egy őszi kertben* versei között prózában írt úti jegyzetek is vannak. A nagy

angol költő Vas Istvánt néhány szó után Babits Mihályra emlékezteti: „Igen, ugyanaz a zavar, érzékenység, nyugtalanság és félelem, amelyet az imént olyan jól kikalapált páncél mögött láthattam...” Vas itthon éppen T. S. Eliot verseit fordítja. Ha két drámának is volna helye a kötetben, kérdezi Eliottól, a *Gyilkosság a székesegyházban* mellett melyiket javasolná? „*Habozás nélkül a Családi összejövetelet ajánlja. Magamtól is ezt választottam volna* — írja Vas István —, *de Eliot meg is indokolja: van ugyan jobb drámája is, költőileg mégis ez a legsikerültebb.*”

Eliotnak talán minden darabját lefordította Vas István, de ezt az egyet soha. Miért nem? Egyszer, tíz vagy tizenöt év múlva megkérdeztem, lefordítja-e valamikor a *Családi összejövetelet*. Határozottan azt felelte: — Nem. — És megengedi, hogy én lefordítsam? — Megrázta a fejét: — Nem. — Pedig nem sokkal korábban gratulált egy versemhez, amely így kezdődött: „*Byron, te kedves lóköltő...*” A vak is láthatta az angломániámat.

*

Ritkán találkoztunk, ha meg kellett szólalnom, zavarban voltam. 1970-ben Vas István szerkesztette Edgar Lee Masters amerikai költő verseskönyvét, *A Spoon River-i holtakat*. Vast felingerelte a kötet cím. — Miért *holtak*? — kérdezte. — Miért nem halottak? — A *holtak*nak jobb a ritmusa — mondtam, fordítói öntudattal. — És mi ezt itt? — mutatott rá Vas egy sírfeliratra — a könyvben kilencvenegy sírfeliratra álcázott verses életrajz volt —, a halálba készülõ Charles Webster azt üzeni a feleségének: „*Tartsd magad, Édes?*” Így ember nem beszél. Javítsa ki: „*Légy erős, Szerelmem!*” — Kijavítottam.

1974-ben volt Keszi Imrének, Hajnal Anna férjének a temetése. Az író-zenetudóst a zsidó temetőben a művészparcellába temették. Anna a koporsó mellett állt, én vele szemben, a sír túloldalán, egy földhányáson, mögöttem Vihar Magdi, Béla felesége. A hevedereket lassan engedték lefelé, de a koporsó megbillent, fedele oldalt kinyílt, s a nyíláson, mint egy túlvilági jeladás, kivágódott Imre fehérbe burkolt karja. Hátratántorodtam, Magdi kapott el, éreztem, hogy a vér kifut az arcomból. Ebben a pillanatban lépett oda valahonnét Vas István. — Hogy maga milyen szép! — mondta. Dühösen néztem rá, nem válaszoltam semmit.

Egy napon Vas István felesége, Szántó Piroska festőművész látogatott meg a lakásomon. Az idő tájt könyvek illusztrálásából élt; G. B. Shaw *Johanna* című színművének illusztrált példányát hozta el. Szerettem Piroskát, „azonnali arca” volt, nem kellett róla rétegeket lehántani; hatalmas, kékeszöld szemével falra tűzte az embert, mint a lepkét. Kávét ittunk, Piroska körül nézett apró lakásomban. — Másfél szobás? — Igen, másfél. — És itt nincs ajtó. — Nincs. — A hálófülke külön bejáratú? — Igen, az. — És ott alszik édesanyád? — Igen, ott. — Nem értettem, miért érdekl az otthonom.

Enyhíteni akartam a feszültséget Vas István és én közöttem, dedikáltam egy versemet neki a *Magánszonettek* sorozatból. Megkö-

szönte a dedikációt, de azt mondta: — Nem értem ezt a verset. Kérem, dedikáljon nekem egy másikat. Azt, amelyiknek az a címe: *Fantom*. — Sajnos — dadogtam —, a *Fantomot* már odaígértem Vattay Elemérnek. — Ajánljon Elemérnek valami mást. — Így történt; Elemér nem haragudott meg rám.

Egyiküket sem értettem, sem Vas Istvánt, sem Szántó Piroskát.

*

1981-ben meghalt Pilinszky János. Mint akit főbe ütöttek, járkáltam az utcákon, rám zuhant az emlék, eszembe jutott Oklahoma kudarca, hogy nem tudtam elhozni a díjat Pilinszkynek, nem tudtam végre egy irodalmi díjat szerezni Magyarországnak. Négysoros verset írtam *És nincs tovább* címmel az *Élet és Irodalomba*. „*A költőm volt, nem a halottam. / Az útból többé sose tér ki. / Evezhetsz. Süllýedő hajóban / nem illik élni.*”

Szédültén araszoltam hazafelé a *Nagyvilág* pénteki értekezletéről; a Margithíd pesti hídfőjénél megláttam Vas Istvánt. Valami közböbst kérdeztem tőle, hogy van, ilyesmit. — Nem jól — felelte. — Én nem vagyok költő. — Tessék?! — Pilinszky a költő, nem?

Ó, Istenem, ezt értettem, ezt nagyon értettem.

Otthon elővettem a legkedvesebb Vas-verseimet. Az *Egy régi dal visszhangját*, egy ősi ballada feldolgozását, amelyben az apám vette gödölyét megöli a macska, a macskát a kutya, a kutyát leüti a bot, a botot elpusztítja a tűz, a tüzet a víz, a vizet megissza az ökör, az ökörré lecsap a mézárós, akit elvisz a Halál Angyala, s a végén lehull ő is, mert mindannyian vétkesek, „*de az soha nem ontott vért, / kit apám vett két garasért, / ártatlanul került bele / egy gödölye, egy gödölye*”.

Ezt a verset imádság helyett szoktam elolvasni. A másikat, a *Szabó Lőrinc halálára* címűt, bűnbocsánat helyett, a szülőhazámról, „*ahol a történelmi / s az élettani végzet / egy működés lett abban, / kit magyarrá ítélték*”.

Egyetlen verse van Vas Istvánnak, amelyet sohasem szoktam újraolvasni, a *Teleki Pál emlékezete* 1956 januárjából (1989 márciusában jelent meg); dicsőítő ének a miniszterelnökről, aki a Jugoszláviával kötött szerződés megszegése miatt 1941-ben főbe lőtte magát. Előtte azonban, ezt már én mondom, piszkos eszmékhez adta a nevét, és nem mindenre megoldás a revolvergolyó. Ahogy a vers sem az.

Azon vettem észre magam, hogy már megint nem értem Vas Istvánt.

*

És itt pontot is tehetnék az írásom végére, de amikor most végigolvastam Vas Istvánnak egy sor versét, megakadt a szemem *A prédikátor dalai-ból* című költeményen, amelyet — tudtommal — eddig sohasem olvastam. Kivert a hideg verejték, mert az 1952-ben írt vers 5. része és az én versem, *A prédikátor álma* (2008-ból) több sorban, szóképpen hasonlít egymásra. Mi történhetett? Mégis olvastam valaha Vas István versét? Egy elsüllyedt emlék ötvenhat év múltán föltámadt? Vagy rossz

öszöntől vezérelve loptam? De az én versem vége a lopás felett is ítélik, és elszakad a prédikátortól, mint az álmok. A legjobb lesz, ha egymás mellett közlöm a két verset; dőlt betűvel írom a hasonló sorokat.

V. I.

A prédikátor dalaiból 5.

Azon a napon majd visszaszállnak
a felhők, nagy eső után,
remegnek őrzői a háznak,
megáll az órlóleány.

Meggörnyednek majd az erősek,
s aki az ablakon kinéz,
sötét lesz és egyre sötétebb
s végül homályba vész.

Egy ajtót az utcán bezárnak
és halkabban zúg a malom
s fölkelnek a madár szavára
azon az alkonyon.

A lányok halkulva zenélnek,
kivirágzik a mandulafa,
a szöcske is nehéz a rétnek,
meg a virágok illata.

Minden tele ijedelemmel,
a szellő, a bucka, az út,
amikor indul az ember
s tartós otthonba jut.

G. Á.

A prédikátor álma

Eljön az idő, megremeg az őrző,
megrogynak mind az erős férfiak,
a malomkőnél megállnak a lányok,
az ablaktáblák felhomálylanak,

kívül egy jobb kéz bezárja az ajtót,
halkabban zúg a vízen a malom,
madár szólal az ágon, égi jóslat,
az ének elporlik az ajkakon,

az élők minden kis halomtól félnek,
ijedelmet hoz távolról az út,
megvirágzik a mandulafa ága,
ki csak óhajtja, a pincékbe fut,

vonszolja magát, elreked a sáska,
a rét alól kipattan a kapor,
az ember elmegy az örökös házba,
körben az utcán sírás hangja szól,

az ezüstkötél kettészakad akkor,
az aranypalack a szemétre jut,
a bádogvedret széttöri a forrás,
a fakereket eldobja a kút,

a por földdé lesz, mert úgy vala
egykor,
a lélek az egy igaz Istené,
a szó, mint a szeg, erősen leverve,
és megy a vers az ítélet felé.

Azt hiszem, tudom, mi történt: ugyanabból a forrásból dolgoztunk, a prédikátor hangja átüt a verssorokon.

Így utólag arra gondolok, talán — kevés kivétellel — mégis értettük egymást. Ott álltam Pista és Piroska sírjánál, a nagy fehér kereszt előtt. Ki bírja el ezt a súlyt?

*A szó, mint a szeg, erősen leverve,
és megy a vers az ítélet felé.*

1978/2014

Könyörgés

*Uram mért büntetsz hallgatásoddal
félelmetes ez a némaság
a sötétség sivatagában
az éjszaka szörnyei között
mért rejtőztél el úgy
hogy nem érzem jelenlétedet
és ha a lomb susogása
a madarak hajnali éneke
a te rejtett üzeneted
erősíts meg ebben töröld le
ama homályos tükröt végre
hogy meggyötört vonásaimban
téged lássalak hogy neked is
nekem is jó legyen*

Ne keresd

*némán énekel a kő
saját résein át
szívárog el az idő*

*sebek eleven emléke
a rémülten izzó nyár
megszépiül aminek vége*

*szomjúság gyötör
kiüt a só számon szívoemen
a nap minden sugara tőr*

*ülök egy kopott öreg padon
kéklő cigarettafüst mesél
hallgatom*

*bokrok közt botorkál az est
szemedbe fült a lány (aki...)
többé ne keresd*

Szent Mihály faluja

A szerző költő, író. Legutóbbi írását 2014. 12. számunkban közzöltük.

Alig tör ki a vakáció, minket már az évszáró előtt benyel Kóny áldott dzsungele. Ez anyánk szülőfaluja, Győrtől négy megállóra — mint egy imát sorolom máig, némán mozgó ajkakkal, ahogy a „gyesev” vonatja elhagyja Győrt: *Ikrény, Rábapatona, Enese, Kóny*. Már itt tudjuk meg Anyáék leveléből a hírt — ami így egészen súlytalanná válik —, hogy milyen lett a bizonyítványunk. A szüleink épp csak leadnak minket, jó, ha egy éjszakára maradnak, másnap már futnak vissza Budapestre. És ez nagyon is rendjén van így: ők eltűnnek, mi meg belépünk a falusi nyarak igen előnyös rabság-szabadság rendszerébe, amiben a többé-kevésbé betartandó szabályokon túl ott vár a vad határtalanság, a rengeteg lehetőség, nemcsak időben, térben is, mint a sorompón túl a mező.

Kónyban Andrea és én a keresztszülőknél élünk, unokanővéreinkkel, Katalin és Terivel teljes testvérségben. Mindnyájunk kedvence az égkék szemű Keresztapa, aki a falu eleje, komoly ember, nem is igen jószágoskodik velünk — egyszerűen csak szeretni tudónak született. De egy percre nem nélkülözhetjük szúrós-vágós szavú, hirtelen szigorú Keresztanyánkat, mert ő mindenható: süteménytől sebesülésig, egyszerűen nincs olyan, amihez ő nem ért. A ház a Kossuth utca végén áll, onnan már csak pár lépés a kőkereszt, amiről Krisztus mutat a földek felé két ágban kifutó dűlőkre: no, merre lesz dolgod, jobbra vagy balra? Öcsénk a maga testvéri kuzinjával, Karesszal együtt a Nagypapáéknál, hogy imádhassák, kényeztethessék, és nevehessenek rajta, ha nagyon városi. Ők beljebb laknak a faluban, *Petőfi utca 48*, elfelejthetetlen cím. Itt nőtt föl anyánk, a homlokzaton középen a négy szürkespalettás ablak fölött az építés dátuma: 1928. Hogy öcsénktől külön vagyunk, ez izgalmas, csak látogatóba megyünk egymáshoz heti egyszer, különben mindenki éli a maga Kónyját.

Kónyban a vasárnap a legkényelmetlenebb: időre templomba menni, mit mondani, mit nem, mit viselni, mit nem. Ujjatlant, pirosat például semmiképp, mint amilyen az én kedvenc nyári ruhám. Ha mégis kihisztizem, hogy abba mehessek, úgy néz rám a főoltárról a lángpallosát emelő kékmellvértes faluvédő Szent Mihály, mintha a Takács nagypám fiatalkori énje: még csak nem is szigorúan, és mégis tudom, hogy ezt nem kellett volna.

De a templom pasztell kékes-zöldjei, a fal finom színű mintái szelíd otthonossággal dédelgetnek. Akárcsak Budán, ahol a házunkat óvó hegykaréj gerincén nézhetem újra meg újra végiggurulni a napot, ugyanúgy itt, a kónyi templomban sincs fogalmam róla, hogy kivételesen szép környezetben vagyok. Csak a gyönyöre hat rám, és ez a gyönyör kiirthatatlanul mélyre szívódik belém. Amikor felnőtt fejjel Franciaországban viszontlátom ezt a színvilágot, rögtön valami rokon-érzéssel, ösztönösen közelebb engedem magamhoz az ottaniakat: ők lesznek a falum.

Miséről hazafelé büszke zavarban lépdelünk a sötétkendős aszszonyok kérdéseinek kereszttüzeiben: *Hát megjöttek a pestiek? Na, hol jobb, Pesten vagy Kónyban?* Micsoda kérdés, persze, hogy Kónyban. Ahol a temetői nagy márványtáblákon zsongva zenélnék a családnevek: *Rehöreg, Óminger, Tuba, Énzöl...* Ahol minden nyáron megnyitja sötétkék tükrét a Tündértó, hogy jeges mélyébe nyeljen egy gyereket — mindig bennszülöttet, az öldöklő angyal csak helybeli életekre sóvárog. Ahol foghíjas töklámpás vigyorog sárgán az éjszakába, és mi a dunyha alatt kushadva hallgatjuk, hogy a járdán közeledik a kopogás... De hiába legyint rá a Teri, rémségek mindentudója, hogy ez csak a Rémon Pali, aki rajzszögbe lépett, de nem érzi, mert olyan vastag a bőr a talpán, hogy még a tarlón is át tud futni meztelláb — hiába nyugtatna, mi csak rettegünk tovább kéjesen.

Kónyban a helybeliek szerint nemcsak a templomban, de az úton sem ajánlatos piros ruhában illegni, mert az elszabadult bika a vér színétől megvadul és nekitámad az ilyen elővigyázatlan személynek. És egy végzetes napon az elszabadult bika valóban nekünk támad, igaz, a saját udvarunkban, és tekintet nélkül arra, hogy egyikünkön sincsen piros ruha. Visítva menekülünk a házba, onnan lessük, ahogy négy férfi kergeti, ostorozza, húzza-vonja a bősziült állatot, alig bírják visszavezetni az istállóba. Mi „pestiek” persze kevesebbtől is megijedünk. Akkor is csak az ablak mögül merünk pislogni, ha az istennyila csapkod, és kinn a kertben labdányi jegek terítik földre az óriásdáiákat. Keresztapánk ilyenkor csak úgy odatámaszkodik a tetőjavításhoz kirakott bádoglemez elé, és ha villámlik egyet, hátra tett kezével jól megzengeti a bádogot: *Hallga, hogy dörög! Mekkora vihar lesz ez!* — és huncutul derül őszinte riadalmunkon.

A falu létharc, éles félelem, rémes boldogságok. A ház hűvös szobáiba napközben tilos belépni. Nem büntetendő, de rosszallják, ha ott találnak, kisöpörnek, mint a kismacsok. Viszont kint szinte bármilyen kaland szabad. A kónyi nyár az élővilág minden irányba kiterjedő megtapasztalása, beleértve a saját testemet, meg a másik nemét, éppúgy, mint az állatok szerelmi életét, a fizikai veszélyeztetettséget, és ember, állat, növény közös időhatárpontjait: a születés és halál pillanatait. Ez a legnagyobb titkok irányába terjeszti ki a szabadság tereit: alig érkezünk meg, én azonnal tapasztalatgyűjtő életmódba kezdek. Az állatok szexuális élete lenyűgöz, mintegy mechanikai érdeklődést ébreszt bennem. Az alapkérdések nem a sors, a szerelem, hanem a technika oldaláról merülnek fel: honnan jön elő az a furcsa vörös, nedves végű bot? És most hova teszi? Itt melyik lyuk mire való? Kedvencem a női közösségbe zárt tehének okos találmánya a szaporodási érettség jelzésére: egymás hátára ugorva mutatják, hogy itt az ideje hívnunk a bikát. A szakszavak elbűvölnek: *üzekedés, férceles, sárlás* — nevetek és borzongok.

A falu test és babona, és íz, szag, kéjes éhség, gyomorfeldfordulás. Drámai találkozás az anyag megfellebbezhetetlenségével. Az udvar, az istálló, a temető — összefüggő terepek, ahol mindig valami iz-

galmas és borzalmas élmény közelében járok. Itt a saját ujjammal tapinthatom ki a létezés pulzusát. Úgy döngölődik le rólam a naivság, mint a ma született borjúról a véres hólyag. Az áldozati állatok boncolása közben két szememmel látom a lényeket. A halál döbbenetét jó mélyre elraktározom, minden mozzanatát alaposan megfigyelem. Az elvágott csirkenyakakat. Ahogy a szárnyas utolsó erejével próbálja bemérni helyzetét, mintha az számítana valamit, kétségbeesetten igyekszik meglátni a szorító kezét és a tárgyat, ami közelít felé — a két körkörös apró buta szem külön-külön néz, riad, repked. De tudja mind, a csirke is, a lúd is, a sintér befogta kutya is: tudják, mi következik. Hangok is vannak a halál körül: a surrogás, ahogy a csirke szárnya verdes, ahogy rekedt torkából kireszelődik az utolsó hang, ahogy a disznóvisítás három apró hörgésben végződik a rémes fogócska végén, és már spriccel is a sűrű vér, ami hagymával kisütve igazi csemege. Ha a vasárnapi ebédet ölik le a szemem láttára, vagy a kutya fojt meg egy ludat, ha dögre lelek a gazban, vagy én magam szorongatok halálra egy pihés napocsibét a leggyámoltalanabbak iránt érzett rettenetes szeretetgörcsben, minden esetben úgy találok, egyszerű, rövid lépés vezet a létezőből a nemlétezőbe.

Minden titkot ki akarok nyitni. Egy nap felballagok az ófaluba, belesek a bolond asszony háza ablakán. A széles képű vigyori Malvina öles lépteivel ormóttan vajakos táncot lejt a döngölt padlón, a fellocsolás körkörös nyomait követve — még éjszaka álmomban is visszahallom érthetetlen kántálását. De legszívesebben a kertek alatt megmaradt mocsárvilágot bújom. Kónyban Hanynak hívják a lép maradékát, ott gőzölög a kukoricásokon túl. Ide azért jobb csapatostul jönni. A helybeli kölykök mindenáron lidércet akarnak mutatni nekünk, de csak óriás szúnyogokkal találkozunk. Dagadtra csípnek — ez is épp elég lidérces, de legalább nem annyira valóságosan túlvilági, mint a töklámpások a Sírtó-dombi házak ablakában, vagy a kopogva szaladó Rémon Pali. A Hany a lehetetlenségek földje, ha rémmese is, mese, nem valós, sem az óriásszúnyogok, sem az alkonyatban messze elnyúlva lebegő, kézzel megfogható páratakaró, sem a felzökkenő, táncoló gázláng, az olykor mégis megjelenő lidérc.

Különös ünnep, ha lehül az idő. A melegruhák dörzsös érintése örömteli találkozás, ilyenkor boldogan helyezkedem vissza a porta anyaméhébe, a páratól megtisztult levegőben egyértelművé kierősödő illatok birodalmába, aminek stációit vakon is tudnám azonosítani. Poros szalmavirágok és régi képes újságok szaga: előszoba. Ételmeleg és tűzhelyforróság szaga: konyha. Semmivel el nem mulasztható pisi- és borotvaszappanszag: a spájzból képzett fürdőszoba. Hűvös ártézi víz- és törökszegfű-illat: hálószoba. Muskátlík tisztító földszaga: veranda. Trágya- és tejszag: istálló. Munkagúnya- és daráltkukoricaszag: kamra. Szalmaszag, géprongyok olaja: kocsiszín. Meg is próbálok csukott szemmel végignavigálni, de a verandalépcsőn nagyot buknom, és a virágoskert alacsony drótja, amibe belezuhanok, szép párhuzamos csíkokban hasítja föl a bőrömet. A barázdákban előbb ren-

dezett sorokban bukkan föl élénkpiros vérem, aztán összefolyik és egyetlen domborodó tavat alkot a combomon, míg nem túlcsondul és elindul a térdem felé. Felismerem a gonoszul maró jód szagát.

Könyban tűzből van a nyár, égeti a talpat a mezei út pora, ami fel száll és ellep, mint a hanyi pára. Felhőjéből a teknővájó cigányok csapata bukkan ki, lassan, szinte úszva benne. Beérnek a faluba, hangos szóval hirdetik a szolgáltatásukat, a kapukban állva megalkusznak a gazdasszonyokkal, varázslatos beszédjük elkápráztatja a gyerekeket, helybelit, pestit egyaránt. A kölykök közt élénk cserekereskedelem tör ki: kisbicskáért süteményt, vitrindíszért nádpikulát — a purdék boldogok, és azok vagyunk mi is. Amikor elvonulnak, nekivágok nyomukba a békés unalomban süldögélő földeknek. Milyen jó lehet vándoréletet élni, a vastag por selyme bokáig körbesimogatja a lábat. Ahová emberi szem már el nem láthat, kiabálva éneklek, cigánykerekeket vetek a zsenge zabbán. Egyszerre, nem is láttam, honnan, felhőszakadás jön, bőrig áztat, a mező kellős közepén állva ugráló szívvel lesem a csapkódó mennyköveket. De ahogy jött, ugyanolyan hamar el is tűnik a felhő, a tájon már csak a túl élénk színek mutatják a gyors lemosás nyomát. Szétteregetem hártýásra ázott ruháimat a megszagotott pipacsokon, beleülök a vetésbe, nézem, ahogy párállnak a ruhadarabok, és mindent egyszerre érzek: a zöldek birizgálását a combom töve körül, a hajam száradását, a bőröm átmelegedését, a csöndet. Béke van, a teljes veszélytelenség pótolhatatlan percei, ülök benne nyakig elmerülve, a helyi természetisten személyes védelmében.

A falu beavatás, soha nem tudnék a nevéen nevezni semmit, ha nem perzselődök az itteni tapasztalás hosszú nyaraiban. Csak akkor térek vissza megint az ártatlanság állapotába, amikor augusztus utolsó napjaiban a legnagyobb csalódásomra ismét Budapesten találok magam. Van persze ennek érzelmi előnye: Anya az egész visszaúton csupa figyelem, csupa csók és simogatás, az állomáson Apa is szokatlan hosszan ölelget minket, szélesen mosolyog, míg mi ugrándozva csaholjuk körbe, mint a kölyökkutyák — de Kóny elvesztéséért elég soványka vigasz a család egyesítés boldogsága. A dőcögő villamoson lógázhatom a lábam, senki nem szól rám. Fejem fölött felnőttek beszélgetnek, ismét hallom a szavakat, amiket hosszú hetekig nem használtam, már el is felejtettem. Leül velem szemben egy finom illatú néni, nem kell neki köszönni. Ápolt kezeit csuklóinál keresztbe fekteti fehér retiküljén, suhogó ruháján úgy gurulnak a hatalmas narancsszín pöttyök, mint nyári nap az olvasókönyvekben. Idemosolyog, de nem kérdez semmit, nem áll szóba velem, fontos vendégi státuszom egy egész tanévre újból elenyész.

Álmodni viszont egy egész tanéven át is lehet. A vasárnapi levesbe zuppanó hatalmas élénkszínű zöldségekről, a kacsáknak vágott lapulevél ízéről, a daramoslék nyersdrapp szövetéről, amibe a fekete kenyérhajak elmerülnek. A zománcrózsás sparherbtől kiugró lángokról, a konyhakövek fölött kacskaringózó kalácsillatról, Keresztapa dudorászásáról. A nagy kutyák rémes motozó csöndjéről, ahogy a házak men-

tén járva kiszuszognak a kapu alatt. A budigödörbe esett kíváncsi Mici-kecskéről, akit aztán gondosan leslagoznak, de mi soha többé nem tudunk a tejéből inni. A Takács nagypapa óriás biciklijéről, amivel öcsénk behaját a kecskenyájba, hogy a bak még fel is öklelje az estéből föltá-pászkodó kis szemüveggest. A bicikli ormótlan kormányáról, aminek a végén úgy ragyognak a fényesre kopott sárgás fafogók, mint az óarany.

IANCU LAURA

Mindig este

*Szomorú voltam ma is.
Látta ezt Isten. Látta tegnap is.
Ilyenkor mindig este van,
akármit mutat az óra.
Jó volt nekem, ha rossz jött a rosszra.
Nem búcsúszom.
Magányomban is idegen voltam
a tükörmázás félelem szennyecsatornáiban.*

*Nézniem kellene: feketén alszik
a háztetőn a puszta felhő.
Nem tudom, kit gyászolnak a szomszéd utcába'.
Félek, Uram, a Kárpátokon túl már leszállt a hideg,
és megérett a nadragulya.*

Visszhang

*Feleltem én már visszajáró halottnak,
pedig dehogy értettem szavát,
csak bátor voltam, mint a vad,
mint a sebzett gondolat,
mely felsugárzik, mert nem szólhat.*

Este a faluban (9)

*Áruld el, Uram,
van-e még jogom a múlthoz?
Minap is azt hallottam:*

*idő csak a jelenben van,
s mi sokaknak történelem
(‘56, 1920... — folytatni nem lehet),
az másnak félrerugdalt lom.
Hát, ami másképp van, nem lélegezhet?*

*Láthatod, mily együgyű lélek vagyok!
Nem éppen Neked való kérdésekkel
terítem nap mint nap asztalom.
Nem akartam, de megtaláltak,
elleptek, mint aszott fát az éhes bogarak.
(Te is tudod, nem mindenki keres, aki kutat.)
Az ember ma boldog akar lenni.
Mindent megért. Megtalálja a magyarázatot.
Leigázza a sejtet, atomot.
Bemérte, már bekamerázva a világűr —
Uram, mindent tudunk a semmiről.
Reggel pihenten kelünk.
Nyaralunk, telelünk.
A nyelvből kihaltak a tájszavak.
Mítoszok helyett ma történelmet írnak.
S valóban,
a szél horджа a magvakat,
országútra ejti. Mindegyre.
Van helye a hamisnak, s az igaznak van ideje.*

*A vakszemű bácsi nem értette,
miként lehet három életed,
ha az időt nem számolod, nem éled,
azt sem, ami forog, sem a végtelent —
de, nem ez értetlenkedésben ősziült meg.
Magam is kételkedem, Istenem!
Amiről nem beszélnek, az a történelem.
Akkor Te is a földön jártál.
Októberben igenis, pirosfehérzöld kabátban
megsebesültél, és láttam, Uram,
majdnem meghaltál júniusban!*

*Ma lassú péntek van.
34 °C fok. A dohányfüstös faliórán
pókhálón lóg egy döglött légy.
Háborút és focimeccset közvetítenek a rádióban.
A fiam sűrűn felsír álmában.
És történelem, ha megírom:
tegnap sokan összeültek a villámlásokban,
és érik a szeder, Uram, a Völgységi-patakparton.*

Nem-sejtett feszület

Arckép-töredékek Szilágyi Domokosról

1987-ben született Kecskeméten. Szegeden, Piliscsában és Veszprémben tanult esztétikát és magyar irodalmat. 2010 és 2013 között a Kultúra és Kritika portál Zene rovatának szerkesztője volt, jelenleg az Új Forrás folyóirat állandó munkatársa. Legutóbbi írását 2014. 9. számunkban közöltük. — Az esszé a „Harangoznak Monostoron”. *Kísérlet Szilágyi Domokos költészetének metafizikai mérlegelésére* című szakdolgozatának (Pannon Egyetem, 2012) szerkesztett, rövidített változata.

¹Szilágyi Domokos, *a metafizikus költő* (Beszélgetés Cs. Gyimesi Évával). In Szakolczay Lajos: *Korforduló*. Széphalom Könyvműhely, Budapest, 1999, 279.

²Sz. D.: *Mifelénk*, 33. — A versek forrásai a *Kényszerleszállás* (szerk. Kántor Lajos, Kriterion, Bukarest, 1979) és az *Összegyűjtött versek* (szerk. Szilágyi Zsófia Júlia, Fekete Sas Kiadó, Budapest, 2006) című gyűjteményes kötetek.

³Sz. D.: *Vidám sirató*, 29.

„Amikor 1987-ben nekifogtam Szilágyi Domokos életművéről egy szintézist írni, kénytelen voltam rendszerbe foglalni mindazt, amit magam is tudok a világról; mindazt, amit a saját helyemről a világban tudok — ugyanis ez a költő arra kényszerít, hogy az ember rendezze magában a világot”¹ — írja Cs. Gyimesi Éva *Álom és értelem* című monográfiájában. A Szilágyi-szövegek többszólamúsága, diszharmonikus lírai hangoltsága mögött valóban olyan sorsvázlat húzódik, amely az életmű értékrendjének feltérképezése, illetve a költő világképének rekonstruálása közben óhatatlanul arra készíti a befogadót, hogy túl lépjen az interpretáció megszokott keretein. Az alábbi poétikai arckép-töredékek ezen értelmezői éthosz szellemében a kronologikusan elemzett versek „metafizikai mérlegelésére” tesznek kísérletet.

A végtelen partján

Az első kötet, az *Álom a repülőtéren* 1962-ben jelent meg és tulajdonképpen a kommunista rendszerelmélet, illetve szocialista életgyakorlat mellett tett hitet. Az ehhez kapcsolódó materialista világnézet ugyan száműzte ideái közül a transzcendens szférát, mégiscsak egy hitelvű normatívát alakított ki. Mert a költő szabadsághoz intézett ódáiban ugyan egy értelemről vezérelt, anyagba álmódott eszkatológia lép működésbe, az abszolútum mégsem evilági entitásként jelenik meg: *a legmagasabb fokon szervezett anyag* (a szeretet) ugyanis nem határolható. Artikulátlan ellentmondások lappanganak tehát a művek mélystruktúrájában, melyek csak a későbbi költeményekben fognak felszínre kerülni.

A *Szerelmek tánca* (1965) ezért akár kulcsfontosságú költői korszakot is jelölhet, melyben ha poétikailag nem is történik éles váltás, egy eddig elidegenített, legalábbis kevésbé generatív elem (nevezetesen a kételkedő szellemiség) kerül Szilágyi költészetének vonzáskörébe. Egyetlen poétikai eszköz tanúskodik nyíltan az ehhez kapcsolódó látens eszmei eretnokségéről: az ironia, amely már az *Álom a repülőtéren* egyes kitételeiben is fellelhető volt. „És elég fényes a sötétség: / akár olvasni is lehet. / (Ezt jelképeknek is veheti, / ki szereti a jelképeket.)”² vagy „aj, sötét lépcsőház, / aj, nyirkos falak, / aj, proli penész, / aj, burzsuj lakat, // nyugodj az időben, / a nagy temetőben, / míg emléked elvásik — / a fölneemtámadásig.”³ Az idézett, jelentéktelennek tűnő részletekben még csak jelzésértékkel megjelenő kritikus felhangok, visszájára fordított frázisok a *Szerelmek táncában* már szerves módon működnek, bár nem alakulnak a főszólamoknál is fontosabb szervező elvvé.

Az első két kötet képviselői kereteinek szétfeszítése, a közössé-
gért vállalt vátesz-szerep levetkezése még várat magára, az 1967-
es *Garabonciás* hosszúversei azonban már egy egészen másféle be-
szédmód felé mutatnak, megszüntetve a korábbi versek lírai
alanyiságát. A stilisztikai konvenciók felrúgása, a szövegek avant-
gárd indulatossága, a hagyományos alakzatok kifejezőereje és az
úttörő formák felfokozott expresszivitása tehát együtt jár a költői
szerepzavar játékosan évdő tudatosításával. A *Garabonciás* tehát
szemléletes átmenetet képez a József Attila-féle „elvegyülés” és „ki-
válás” korszakai között, ugyanakkor a szerző egyéni válságát, szel-
lemi meghasonlását is reprezentálja. „Szabadságra és védettségre
született, mint mindenki, ki él. Ám az ő életében ez az értékpár tu-
datos alternatíva, az egyik ára, váltságdíja a másiknak”⁴ — írja róla
Szilágyi Zsófia Júlia. Az alkotói függetlenség is sokba került: a köl-
tői küldetéstudatról való lemondással kellett érte fizetnie.

Az ebből fakadó alkotó kétely poétikai paradigmaváltását, vala-
mint esztétikai esszenciáját nyújtja a *Garabonciással* egy időben meg-
jelent *A láz enciklopédiája* című kötet, melynek — Pomogáts Béla által
hangsúlyozott — „történetfilozófiai szkepszise”⁵ megszüntet min-
denféle teleologikus tételeességet és eszmei egyértelműséget. Az
egymásra rétegződő részekből összeáll, egyszerre tagolt és tago-
latlan versépítmeny az előző kötet szintetikus időhorizontját alkal-
mazza, amely a régmúlttól a jelenig ível. „Amit alkotó értelme ösz-
szerak: a költészet pontos és titokzatos óraszerkezetévé válik, hogy
mutassa a percet, amelyben élünk. Évszázadok, ezer évek falának
tetején málló-múló jelen időnk, ami még nem a holnap.”⁶ Az új-
szerű szerkesztésmód és nyelvszemlélet felszámolja az ideák és a
valóság közti harmóniát, stilisztikailag is jelzi a kételkedő költői ma-
gatarás soha meg nem nyugvó, lázas keresését, korok, kultúrák,
költői szerepek közti ingázását. „A fölfelé épülő, lépcsőként egyre na-
gyobb súlyokat hordozó emeletnyi tér létformája a mozgás.”⁷ A meg-
nyugvás így csak pillanatokra, a *nyugtalanságok egyensúlyának* át-
meneti állapotában adatik meg a szerzőnek.

„Szükségünk van erre az összefoglalásra, bizonyításul, hogy mi-
csoda építés az ő tagadása”⁸ — írja Méliusz József „az alkotóan két-
kedő költőről”. A *Búcsú a trópusoktól* című, 1969-ben kiadott — mind-
össze hat hosszúverset tartalmazó — kötet valóban a tékozlóan
teremtő tagadás összefoglaló műve lesz. Ezen felül Szilágyi Domokos
életművének betetőzése, költői korpuszának középpontja is, ahon-
nan tulajdonképpen szétírható lenne — vissza- és előrefele is — a
művek egésze. A szövegek szétszóródnak, a szavak a megsemmisí-
tő szójáték szolgálói lesznek, a racionális világkép relativizálásával
pedig az értelem fennhatósága sem nyújthat biztos támaszt, hisz a
célelvű megismerés kudarcot vallott, kiábrándult felismeréssé,
majd lemondó belátássá változott. Tőzsér Árpád „versnegatívna”⁹
nevezi az ebből kialakuló poétikai produktumot, ami önmaga hiá-
nyával demonstrálja a költői szó elértéktelenedését, a költő világbeli

⁴Szilágyi Zsófia Júlia:
Különbség. In: *A költő*
(régí és új) életei. Szilágyi
Domokos (1938–1976).
(Szerk. Kántor Lajos.)
Kriterion, Kolozsvár,
2008, 101.

⁵Pomogáts Béla: *Lázak*
költője. In: *Kényszerle-*
szállás. Szilágyi Domo-
kos emlékezete. (Szerk.
Pécsi Györgyi.) Nap Kia-
dó, Budapest, 2005, 265.

⁶Méliusz József:
Az alkotóan kételkedő költő.
In: *A költő (régí és új)*
életei, 135.

⁷Szakolczay Lajos:
Lázunk enciklopédiája.
In uő.: *Erdélyi ősz.*
Napkút Kiadó,
Budapest, 2006, 161.

⁸Méliusz József:
Az alkotóan kételkedő költő.
In: *A költő (régí és új)*
életei, 136.

⁹Tőzsér Árpád: *A vers*
lehetetlensége Szilágyi
Domokos költészetében.
In: *Kényszerleszállás*, 282.

„jelenlét-veszését”. „És én tudtam a szót, az Igét, / s nem volt kivel megosztanom (...) úgy voltam, mint ha egy darabka / tiszta rádium-rögre letem volna, s rejtegetve / játszom vele, dugom, hogy meg ne lássák, mert elveszik, / s nem veszem észre, hogy napról napra fogy / és fogyása a kórt növeszti bennem, dajkálja a haláloamat.” Kezdetben tehát a költő tudatosította, őrizte a teremtő szót, de az lassan megszokott költői eszközzé, pusztá formalitássá fokozódott, a próféta-ságot mintegy Jónásként „megrühellő” költő pedig halogató-halálos játszadozásba kezdett vele, hátha kijátssza tőle az elvesztett titkot. Az ige azonban még a tékozló tagadásban, a felelőtlen feledésben is elnémíthatatlan marad, mert „(a) költő sejtí: minden szó megoldás s az ige mint szó (ha tagad is) — ős-igenlés, ős-igen. A szó pöre léte igenli a mögöttést”.¹⁰

¹⁰Páskándi Géza: *Vers-magyarázat — ritmusban*. In: *Kényszerleszállás*, 137.

A következő kötetek (*Fagyöngy*, 1971; *Sajtóértekezlet*, 1972) lírai alanya azokat a metafizikai határokat feszegeti, amelyek átlépésével az eddig leírhatatlanul távoli, „ismeretlen tartomány” közelivé, legalábbis beláthatóvá válhat. Mintha *A láz enciklopédiájának* szkeptikus szövegszervezése, illetve a *Búcsú a trópusoktól* posztmodernitásba hajló poétikája után Szilágyi visszatérne a költői szó modern felfogásához; a megnevezés újraalkotó erejének visszanyerésével próbálja újra meg újra átlendíteni magát a *fogalmazás kaptatóin*. „Psz, ne zavard az élőket. Hadd játsszanak, / hadd játsszanak tovább nyugodtan / az égiekkel. Ne zavard / a tárgyakat, mert nem tudod, / melyik élőnek tartozékai. Csöndben maradj: / Szellem vagy — tudod —, és csak a szellemek / világában számít bölcsességnak a bölcsességed, balgaságnak a balgaságod.” — kezdődik a *Fagyöngy* kulcsverse, *A dolgokról egy földi szellemnek*, melyben összegződnek az eddigi poétikai elvek. Akárcsak az emblematikus, korábban keletkezett Bartók-versben (*Bartók Amerikában*): „Aki alkot, visszafele nem tud lépni — / s ha már kinőtt minden ruhát, / meztelenül borzong a végtelen partján, / míg fölzárkózik mögé a világ.”

Nem-sejtett feszület

A harminchárom(!) verset tartalmazó, *Felezőidő* című kötet (1974) már nem a határokat feszegető költészet foglalatát nyújtja; a metafizikai magány lírai megszólaltatása helyett a határokon inneni költői küzdelem személyes szenvedéstörténete, illetve az összetartozás *nem-sejtett feszülete* kerül a középpontba. „utolsó vacsora / minden, de minden étkezésem (...) miért nem nyugtattok meg, hisz ti, / mégis csak ti, ti vagytok én.”¹¹ *A Búcsú a trópusoktól* közösségi áldozata idéződik itt vissza, amely ugyan elhárítja magától a kiválasztottság kiváltságait, illetve szabadító szerepét, mégiscsak azonosulni látszik a krisztusi küldetéssel, a másokért odaadott élet éthoszával: „lefordítottam mindent amit érdemes a többi a ti dolgokat.”¹² Az utókorra testált, *szépségre fordított* valóságdarabok művészi gesztusában sem a ‘megváltó’, hanem a ‘megtartó’ mozzanat

¹¹Sz. D.: *Vád*, 283.

¹²Sz. D.: *Hogyan írjunk verset*, 215.

¹³Bertha Zoltán: „minden véges: megalkuvás”. In uő.: *A szellem jelzőfényei*. Magvető, Budapest, 1988, 115.

¹⁴Uo.

¹⁵Sz. D.: *Este a tömbházaknál*, 93.

¹⁶Pécsi Györgyi: „S ha már itt tartunk: mit is tehet a költő?” In uő.: *Olvasópróbák*. Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc, 1994, 106.

¹⁷Sz. D.: *Gyermekek*, 313.

¹⁸Sz. D.: *Belémhalni*, 292.

¹⁹Szakács Réka: *Élnem adjatok*. Helikon, 2001. december; http://www.napkut.hu/naput_2006/2006_08/112.htm [2012.12.05.]

a fontos. „Szilágyi Domokos kegyetlen leszámolója a metafizikai tudás önáltató megszerzhetőségével azért kataritikus élmény, mert nagy erővel demonstrálja a tudás hite nélkül maradt ember pusztulásba futtató reménytelenségének valóságos okait”¹³ — írja Bertha Zoltán. Talán túlzás azt állítani, hogy Szilágyi „szentségtörő intellektusa” valaha is képes volt a hit abszurd „metafizikai ugrására” (Camus kifejezése), mégsem elképzelhetetlen, hogy kegyelmi pillanatokban részesülhetett az örökkévalóság isteni ígérétének ígérzetében, hiszen „[e]nnyire komolyan ragaszkodni a realitás cáfolhatatlan igazságaihoz voltaképpen egyenértékű a lét irreális, logikán kívüli, irracionális lényegű és misztériumú jellegének a felismertetésével”.¹⁴

A *Felezőidő* hol mindennapi, hol misztikus motívumai, szekularizált/szakraális stiliztikája ezen felismerés rejtett sejtelmeiből építkezik. Egyfajta határátlépés következik be Szilágyi költészetében („mert a lélek mozgásformája a vágy, / még akkor is, ha tilosba téved.”¹⁵), amely a *Szerelmek táncának* „súlytalan, meztelen ünnepeit”, a *Kis szerelmes himnuszok* profán imáit idézi fel. A megtörtetett lélek halálvágya és a másikkal való egyesülés „kis halála” a *Felezőidő* verseiben már nem különíthető el egymástól. „Szilágyi emberfölötti tragédiája itt következik be: mikorra fölismeri, hogy a halál pillanatában titkok tudójává, kozmikus cselekvővé válhat, éppen akkor jelenik meg életében, költészetében a személyes boldogság lehetőségét nyújtó és beteljesülő szerelem —, amelyik ígéri magányának, zárt univerzumának föloldását (és meg is adja átmenetileg), s a világgal való harmonikus megegyezést.”¹⁶ Nagy László verset írt Szilágyi Domokoshoz *Aki szerelmes lett a halálba* címmel; ezzel a költői gesztussal jól jellemezhető a *Felezőidő* szerelmes verseinek mélységesen elégikus hangú lírai énje is. „Én feleim, éjfeleim / határán hiába figyelek: / nem védnek védjelek, / s jobb nem gondolni földre-égre, / jobb nem tünödni, hogy mivégre / csak az marad, hogy védjelek, / ahogy tudlak, e vak világtól, / méregtől, ólomtól megágtól / s magamtól is megvédjelek.”¹⁷ A halállal szemben mégis védtelen marad a szerelem: „...hagyjál engem, balga tagot / és kipletykált hallgatagot / látszatomnak látszanom, // hagyj továbbra játszanom, / bár lehet, hogy léha, talmi. / Hagyj magamba belémhalni.”¹⁸

Az utóbbi sorok már Istent szólítják meg, mintegy haladékat kérve, engesztelő játékot esdve. Mert a szerelmen kívül már csak a költészet segíthet a látszat-világ elviselésében, a halálos játékszerré vált ige megőrzésében. „Őrizte az Igét, s az Ige benne a halált. S mint prófétája az örökül kapott szavakat, eljátszotta s kijátszotta születését, sorsát és halálát.”¹⁹ Szilágyi Domokos játékosága a *Felezőidő*ben leginkább a szerepversekben nyilvánul meg (*Zuboly, Falstaff, Lilla Vitézre emlékeznek*). „Minél magasabba emelkedik az emberi szellem, annál több lehetőséget nyit magának kipróbálni, eljátszani a lét számtalan szituációját és mozgásformáját. S minél több utánzó, áthasonító játékra képes az ember, mert vágya a mindent átélés teljessége, annál inkább megőrzi azt a felül és kívül maradó énjét, amely újabb és

²⁰Bertha Zoltán: i. m. 113.

²¹Szilágyi Zsófia Júlia:
Az alanyiség börtöne.
Napút, 2006. 8.;
http://www.napkut.hu/naput_2006/2006_08/124.htm [2012.12.05.]

újabb játékokra teszi képessé.²⁰ A költő tehát időről-időre a (szerep)játékban találja meg saját autentikus alkotói létmódját. Szilágyi Zsófia Júlia egyik elemzésében²¹ kiemelt helyen említi a szerepverszek között a *Fagyöngyben* megjelent *Gyöngyöm-társam* című művet, amely alcímében jelzi a felvett szerepet: *Éneklő egy rab prédikátor*. A fohászadó hang, a mívesen megmunkált szövegtest nagyon hasonlít a *Felezőidő* szimmetrikusan szerkesztett strófiáihoz, imádságos hangoltságához: „gyöngyöm-társam, / testünk könnyűdik, / lelünk egyre súlyosabb, / megfogyatkoztunk mi magunk is, / fogadkozásunk ellenére, — / kincses szívünket föléljük lassan. / Dobogj bennem, — csak addig — addig, — / hogy csak halálig kibírhassam.” A rab prédikátor alakja szorosán köthető a szerző prófétai alkatához, melyet még az örökbe kapott ige „megbocsáthatatlan elfeledésével” sem volt képes levetkezni. „Mint Krisztus, midőn született, / a nem-sejtett feszületet / bömbölve már mint csecsemő — / sírok befelé — engem, ő, / a cserbenhagyó, hűtlen / — hisz nem vagyok büntelen — / eléget — éget szüntelen...” — írja a *Vád* című versben, melyet nem a vonakodó, önostorozó prófétai lelkület vádaskodása, hanem a bűnbánó, Istenhez hanyatló lélek vallomása hitelesít.

Bármilyen furcsa, Szilágyi Domokos legfontosabb „szerepjátéka” a prófétai attitűddel, sőt a jézusi korpusszal való azonosulás-kísérletekben érhető tetten (*A próféta, Ez a nyár*). Megcáfolhatatlan példája ennek a *Felezőidő* megannyi, evangéliumi ihletésű műve; többek között a címadó vers is: „Éjfél. Éjfelelig / virrasztok, hogy midőn / (mikor?) elérkezik, / elérkezik, ne leljen álmom — / elérkezik, ébren találjon / a felezőidőm.” De vajon mit jelöl a költő „felezőideje”? A halál láthatatlan cezúráját húzza meg, esetleg az értelem ideiglenes határait felszámoló metafizikai megvilágosodás pillanatát merevíti ki? „Maghasadásra gondol vagy az emberélet útjának arra a sokat emlegetett felére, amelynek szimmetriai rendezőelv voltáról csak az út végén tudhatunk bizonyosat?”²² — teszi fel a szerzői intencióra vonatkozó kérdést Szilágyi Zsófia Júlia. „Indulok, indulok. / Indulok tájaimra, / szemügyre venni mind. / A szem alátéknél, / és lát sok buta pázmát / a Koponyák Hegyén, / hol a Testet vigyázzák —”.²³ A bibliai párhuzamok ambivalens viszonyt teremtenek Jézus áldozatvállalása, illetve a költő hiábavaló, ezért vállalhatatlan sorsa között, mely már nem tudja hordozni az élet egyéni/közösségi terhét.

„Vállalja gyöngye vállad, / amit vállam elvállal? / Nem szabad szövetkeznünk / halál ellen — halállal.”²⁴ — szól a *Kis szerelmes himnuszok* XXIV. darabja. A *Felezőidő* egyetlen versciklusa (*Pogány zsoldtárok*²⁵) mintha ezekre a szerelmes szövegekre rezonálna. A tizenöt részből álló „zsoldtárfuga” (Borbély András)²⁶ motivikus-variatív koherenciája, klasszicizáló strófikussága, zenei ihletésű szerkesztésmódja és archaizáló nyelvezete különleges, szakrális stilisztikájú szöveget hoz létre, melyben a szerelem és az elmúlás képzetei véglegesen összefonódnak. A patetikus hangvételt már nem kísérik iro-

²²Szilágyi Zsófia Júlia:
A mindenség felezőideje.
In uő.: *Versenymű égő zongorára.* Mentor Kiadó, Marosvásárhely, 2002, 71.

²³Sz. D.:
Felezőidő, 311–312.

²⁴Sz. D.: *Kis szerelmes himnuszok* – XXIV, 122.

²⁵Sz. D.: *Felezőidő* – *Pogány zsoldtárok*, 293–298.

²⁶Borbély András:
Zsoldtárfuga;
<http://ujnautilus.info/zsoldtarfuga/> [2012.12.05.]

nikus felhangok, csupán a jelentésmódosító szójátékok, soráthajlások zökkentik ki és törik meg a sorok harmonikus ritmusát. Diszszonanciát talán azért nem érezhetünk a versekben, mert a mívés formaművészettel megmunkált szövegtek olyan egységes egészzé állnak össze, melyben (formailag) minden tökéletlenség feloldódik. A tartalmi feszültségek pedig éppen feloldhatatlanságukban „oldozzák fel” a lírai ént, aki fájdalmas fohásaiban próbálja elosztani elmúlástól való félelmét. „Akkor kérlek, amikor már / keserves volna, ha volnál, / hogyha énellenem szólnál. / Csak úgy szólok mint szolgáltnak, / csak úgy, mint akire várnak / megszelídítetlen árnyak.” A megszólított nemcsak a szerelmes lesz; vele egyidejűleg ugyanis Isten jelenik meg, aki viszont majdnem minden esetben az elmúlással asszociálódik.

*Harangoznak Monostoron.
Isten, kegyelmes ostorom,
add, légyen égi kóstolóm
e hang, amely az ős torony
egéből hajnal-nász-toron
— szerelmetes szent pásztorom! —
száll légen-égen át, orom,
tető fölött, a házson,
Isten, kegyelmes ostorom.
Harangoznak Monostoron.²⁷*

²⁷Sz. D.: *Harangoznak Monostoron*, 293.

Szilágyi Domokos költészetének metafizikai mérlegelése közben újra és újra felmerül az Istenbe vetett hit, illetve a költő transzcendens kötődésének kérdése. Rendszerint a tagadó szellem vagy a kételkedő értelem uralja az ehhez kapcsolódó költői kitételeket, „[m]égis gyakran vetődik fel a fej harangkonduláskor, többször íródik vers égi köröket érintvén...”²⁸ A *Harangoznak Monostoron* című mű azon ritka „poétikai pillanatok” egyike, amikor ez az „égi köröket érintő” szerzőiség nem szolgáltatja ki magát saját deszakralizáló stilisztikájának. A monostori harangozás motívumában, Isten zoltáros megszólításában, valamint a bibliai Babel-torony felidézésében olyan lírai hang artikulálódik, amely mintegy feloldódik a vers (isteni) főszólamában; pontosabban úgy csendesül el, hogy annak ismétlődő *hangsorába* fül. De vajon miféle hangok hallhatóak ki a vers toronyszerű testéből? „Iszonyú terhe / omlik alá a levegőn, / hangokat ad egy torony teste.”²⁹ — írja Pilinszky az *Apokrif*-ben. Szilágyi költői kompozíciójában is valamifajta láthatatlan teher omlik alá. Az *ős torony* képzete az istenkísértő emberiség ószövetségi jelképére, Babel tornyára (Báb-ilu: „Isten kapuja”) utalhat, amely egyszerre lehet az égi kifürkészhetetlenség (bábéli nyelvzavar), és a túlvilági templom (Báb-ilu-i kapu) szimbóluma; a monostori harang-motívum által földközébe kerülnek ezek az égi jelek. A zenei struktúrájú, magába záródó szöveg statikus dinamikája, valamint a visszhangzó

²⁸Szakolczay Lajos:
i. m. 180.

²⁹Pilinszky János: *Apokrif*;
http://enciklopedia.fazekas.hu/memo/Pilinszky_Janos.htm [2012.12.05.]

szavak esztétikai hatása a költő metafizikai érzékenységét, hitét hangsúlyozza. Hisz az élet-mű kányafői zárlatában ott szól a monostori harangok *elállhatatlan kondulása* is.

A bejárhatón túl

Lászlóffy Aladár azt írja *De profundis* című megemlékezésében, hogy Szilágyi Domokos azért volt nagy költő, „mert még életében meg tudott halni”.³⁰ Az *Öregek könyve* (1976) talán ilyen alkotói végpont, ami jelképes halált hív elő az életműben. Ez a hívás azonban nem csak szimbolikus, a kötet megjelenését a szerző ugyanis már nem érthette meg. 1976 őszén öngyilkos lett. A két évvel később kiadott posztumusz verseskötet, a *Tengerparti lakodalom* a hagyatékban maradt, közöletlen művek közül válogat.

Az *Öregek könyve* halálfelfogása merőben eltér az előző kötetek elmúláshoz való viszonyától. A korábbi lázadás („Bepörölni a létet az elmúlásért...”³¹) fáradt belenyugvássá válik, az olthatatlan láz kilobbanni látszik. A szerző holtra vált hangja már csak visszhangként idézheti vissza a kezdeti életszeretet himnuszos megéneklését. „7 Örömeinkből fakadott örömök / 8 visszaszállnak fejünkre, / 9 mint az áldás, / 10 mint az átok / 11 (egy töből fakadt e két szó, / 12 egy törzsnek két hajtása, / 13 egy arcnak két orcája, / 14 egy madárnak két szárnya: / 15 egyikkel előre röpül, / 16 a másikkal hátrafelé; / 17 és közös sírba temetődik, / 18 élni az öntudatlanságot / 19 halál után, / 20 mint éltük / 21 születés előtt...” Az öntudatlanság, mint a két *nemlét* között küzdő ember születés előtti, illetve halál utáni öröksége jelenik meg: „...reménytelen örökség / ki a reménytelenséget átörökítéd! / visszaöregedvén a földre — / megváltástalanul —”.³²

A *Tengerparti lakodalom*, illetve az egyéb, hagyatékban maradt versek lírai alanya pedig mintha azokat a *határokat* járnák be újra, amelyek a költői szellem ismerős és ismeretlen *tartományát*, a lélek *földi és égi köreit*, a megismerés *emeleteit* szegélyezik. „Ennek az öszszegző, egyszerre visszatekintő, valamint újakezdő poétikának különösen szép foglalata a *Zsoltár, vigasztalan*³³ című költemény. „Bejártam a bejárhatót, / s tudni szeretném, mi van ott, / ott, a bejárhatón túl.” A köztes lét otthontalansága, a lélek rejtek-keresése ismét a bejárhatón túli, metafizikai bizonyosság kutatásába fordul át: „...hiába ezerszer unott / szellemi szépség-koktumok, / csak nem tudod, csak nem tudod, / hogy mi van ott, hogy mi van ott, / miután a bejárhatót / bejártad a határig, / csak nem tudod, csak nem tudod, / hogy túlhan mire válik, / ebek harmincadján van minden, / csak ezt tudod — ennyi: az *innen*.”

A rendeltetésszerűen felfogott (és ezzel előre vetített) végzet kísérti meg az utolsó költemények lebegő lírai alanyát is. „A légüres térbe került lelkét nemcsak az egzisztenciális sorsélmény, hanem a metafizikai tudatlanság és választalanság is emészti. Az az ádámi

³⁰Lászlóffy Aladár: *De profundis*. In: *A költő (régí és új) életei*, 263.

³¹Sz. D.: *A láz enciklopédiája*, 178.

³²Sz. D.: *Nem tanítottak meg*, 229.

³³Sz. D.: *Zsoltár, vigasztalan*, 340.

(madáchi) szituáció ez, amikor a metafizikai tudáshoz való szellemi viszony életkérdéséé válik. Amikor a tudáshiány vagy a negatív tudástartalom az életet kérdőjelezi meg, s az öngyilkosság lesz az emberi szabadság egyetlen valódi kifejeződése.”³⁴ „Itt fekszik a madár, véglegesen kiterjesztett szárnyal. / Alany és állítmány feszítávoltságát méregetem...” — írja a költő *A fogalmazás kaptatóin*³⁵ című versében, utalva arra a távolságra, ami a lírai alany és az újjáteremtett/eltékozolt „ige” közt feszül. A világ versben való újjáalkotása tehát nem tudja kitölteni a (József Attila által először tematizált³⁶) „világhiányt”, a Szilágyi-szövegek ugyanis úgy szüntetik meg a világban észlelt egzisztenciális/metafizikai hiátusokat, hogy egyre nagyobb űrt képeznek a költészet, illetve a költői lélek táguló/szűkülő magánvalóságán belül: „azt hiszem amit akarok / hihetem / hogy belőletek lefordítottam amit érdemes / és csak úgy érdemes ha mindent / s ha nem is akkora mint a valóság de egész az én mindens / égem”.³⁷

„...a modern mű — életmű — is úgy szép, ha formája van”³⁸ — írja Kántor Lajos Szilágyi félbemaradt voltában is befejezett (kiteljesedett?) életéről és művéről, amelynek felbonthatatlansága — a feltételezhető szerzői intenció felismerése mellett — magában rejti az intuitívan megközelített versvilág kompilatív lehetőségeit is, melyek segítségével az értelmező eljátszhatja a költő egyik-másik lehetséges életét, vagy akár *milliomodik halálát* is. „...azért halt-e meg a költő, amiért élt, és azért élt-e, amiért meghalt?”³⁹ — teszi fel a talányos kérdést Láng Gusztáv. A költeményekből kirajzolódó „poétikai arcképek” és *halotti maszkok* az ő esetében, azt hiszem, sohasem fedhetik át teljesen egymást. Ha egy szövegdarabot kellene választanom a költői korpuszból, akkor a *Búcsú a trópusoktól*-kötet *Ez a nyár* című versének „megtöretett fehérségű feszületét” választanám, amely egy pillanatra felmutatja a szóvá tett ige színeváltozását, és ahonnan talán (ha színről-színre nem is) homályosan kivehetővé válhat Szilágyi Domokos ránk tekintő arca: „belém álmolta magát a szívárvány — / eső után ----- golgota előtt / tavasz és ősz között a félüton / tovább-álmodja magát az ige: / a nyár látható felületeire

e z a z é n f e h é r s é g e m a m e l y
 m e g
 t ö r
 e t e
 t t
 t i n é k t e k ”

³⁴Bertha Zoltán: i. m. 115.

³⁵Sz. D.: *A fogalmazás kaptatóin*, 240–243.

³⁶Lásd Miklós Tamás: *József Attila metafizikája* (Magvető, Budapest, 1988) című könyvét.

³⁷Sz. D.: *Hogyan írjunk verset*, 215.

³⁸Kántor Lajos: *Aki papír közé keveredik*. In: *A költő (régie és új) életei*, 116.

³⁹Láng Gusztáv: *A költő és a szövegek*; <http://www.krater.hu/krater.php?do=3&action=c&Pid=23> [2012.12.05.]

Holdraforgó

Tóth Krisztinának

*Elnézem ahogy forgolódik
s vele fordul a párna
félálomban kitakarózik
homloka helyén pára*

*nem sok kell hogy árnya elégjen
a holdon túli fénytől
s rájöjjön hogy magamat nézem
egy álom túlfeléről*

Tengerkerülő

*A szenvedély se jó se rossz
az energia semleges
de lélekké lesz hamarost
amit a test szemügyre vesz
s újrahangolja a világ
frekvenciáit idelent
imádkozik aki imád
istenit és istentelent*

*a törzs az ág a levelek
antenna fogni az idők
mélyéről az üzenetet
mielőtt a tenger kiköt
s a látványból előragyog
a láthatatlan szerkezet
mint maszk mögül a báb ahogy
szerelmen át a szeretet*

*sűrű terekbe merülő
amnéziás angyalfiak
létszerész tengerkerülő
holdra forgó emberrnyi had
a beteg testben ott az ép
a gonoszban dereng a jó
csak csoda van minden egyéb
mágiákus depresszió*

*tudni a tudás mit jelent
és mit a mennyek körei
és hány szólabban szól a csend
amely a zenét követi
és megérkezni sehova
és ott maradni semmikor
fényszerzet-fülben zenbona
elvarázs-szívben esz-minor*

*mindegy miféle gondolat
beszél benned a nyelv helyett
hogy kereszteled orkodat
vagy marasztalod elfedet
közel az üdvök távolata
forró az Isten húlt helye
hozzá magadban általa
vele igyekszel nélküle*

A VIGILIA KIADÓ ÚJDONSÁGA

Hans Joas

A hit választása

Milyen jövője lehet a kereszténységnek?

HANS JOAS

A hit választása

Milyen jövője lehet a kereszténységnek?

Hans Joas a globális világ összefüggésében jelentkező vallási folyamatokat és a kereszténység várható jövőbeli fejlődését vizsgálja könyvében. Bírálja azt a vélekedést, hogy a modernizálódás szükségképpen együtt jár a szekularizálódással, vagyis a vallás kivonulásával a nyilvánosság színtereiről. Konkrét szociológiai tények segítségével mutatja be, hogy ez az állítás megalapozatlan és egyoldalú. Másrészt viszont arra mutat rá, hogy az emberi erkölcsösségnek nem csak vallási gyökerű motivációi vannak, vagyis a vallás visszaszorulása nem egyenértékű az erkölcs visszaszorulásával. A kereszténység helyzetének megítéléséhez azt a tényt választja alapul, hogy a modern társadalmakban megnőtt a választási lehetőségek száma, s ezzel együtt a

hit melletti döntés is csupán az egyik formája az egyéni élet megszervezésének.

Részletesen elemzi a szekularizálódás folyamatát, a modernizálódásról alkotott különböző felfogásokat, vizsgálja a vallás nyilvános szerepének alakulását, a vallás és az erőszak viszonyát, s felvázolja, hogy az ezredforduló után kibontakozó tudományos és társadalmi folyamatok tükrében a keresztény egyházaknak hogyan lehetne megszervezniük életüket. Árnyalt és kritikus elemzései olyan gondolkodókat is megszólaltatnak, akik eddig kevésbé ismertek Magyarországon.

Ára: 2.900 Ft

Keresztény kulturális lapok

LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS

Hogyan jött létre a lapjuk, hogyan alakult a történetük?

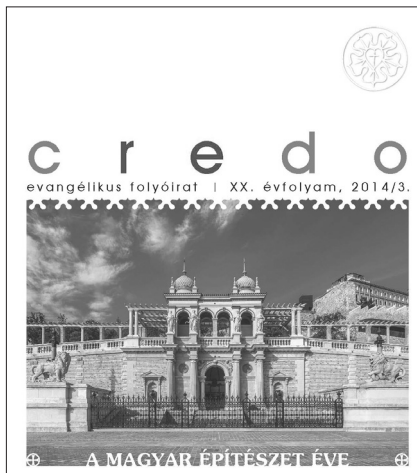
A kerekasztal-beszélgetés résztvevői: Csoma Áron, a Confessio felelős szerkesztője (CsÁ), Zászkaliczky Zsuzsanna, a Credo főszerkesztője (ZZs) és Lukács László, a Vigilia főszerkesztője (LL).

LL: A Vigiliát 1935-ben alapította a magyar neokatolikus mozgalom néhány kiemelkedő képviselője, Aradi Zsolt, Balla Borisz és Possonyi László. Céljuk az volt, hogy előmozdítsák a kultúra és a hit találkozását, a katolikus szellemű irodalom megújulását és a magyar katolikus egyház korszerűsödését. Az egyetemesség jegyében tágították és mélyítették el a katolikus gondolkodást: felkutatták és felmutatták az irodalom, sőt az emberi kultúra minden igaz értékét; az Istent keresők számára pedig a misztika útjait tárták fel, a szentek példáján tájékozódva keresték a hétköznapi kereszténység lehetőségeit. Új távlatokat nyitottak a magyar irodalom horizontján is: megalkották az irodalomnak keresztény indíttatású, spirituális ihletésű szemléletét, s felmutatták az irodalom transzcendentális, Istenre nyíló értékeit.

A német megszálláskor az akkori főszerkesztő, Possonyi László megszüntette az évnegyedes kiadványként induló, de 1938-tól már havi folyóirattá nőtt lapot. 1946-ban mint civil egyesülés alakult meg a Vigilia munkaközösség Juhász Vilmos szervezésében, az országos tekintélynek örvendő Sík Sándor vezetésével, Mihelics Vid, Possonyi László és Rónay György segítségével.

1948-ban minden független lapot, kiadványt betiltottak. A katolikus egyház számára egy katolikus hetilapot engedélyeztek, az Új Embert, és egy havilapot, a Vigiliát. Így 1990-ben a Vigilia egyházi jogi személyi státust kapott. A lap a katolikus szellemiséget képviseli, de szervezetileg független.

ZZs: A Credo a huszadik évfolyamában van, 1995-ben indult a rendszerváltoztatás után néhány évvel. Jegyzünk egy „előd” folyóiratot, a Diakoniát. Ez 1979-től 1993-ig élt. A lap nagyjából egyidős a Confessióval. Annak, hogy a Diakonia címe megváltozott, az a háttere, hogy a pártállami időben az evangélikus egyház — elsősorban Káldy Zoltán püspök tevékenységének köszönhetően — a diakóniai teológia nevű iránnyal, gondolkodásmóddal, teológiai tanítással azonosította magát, illetve próbált belesimulni a pártállami elvárásokba. Ezt a teológiai üzenetet közvetítette a folyóirat címe. Bár tudjuk, hogy a *diakonia* és a *szolgálat* milyen fontos az evangéliumi tanításban, mégis

ennek a szónak — sajnos még ma is — van számunkra egy olyan negatív felhangja, hogy jobbnak látták akkor, az 1990-es években, megváltoztatni a folyóirat címét. A Credo ennek a folyóiratnak a „jogutódja”. Azt az alapos körültekintést, nagy tudású szerkesztést, amit egyébként Veöreös Imre a Diakoniában végzett, mi képtelenek vagyunk folytatni. Ezt mondhatom a szerkesztőtársaim nevében és a magam nevében is. Ő hihetetlen energiát, figyelmet tudott erre fordítani. A Credót 1995-től Bár dossy György szociológus, 1998-tól id. Hafenschner Károly evangélikus lelkész szerkesztette, majd 2000-tól Mányoki János, aki nagy műveltségű könyvtáros, az Evangélikus Országos Könyvtár igazgatója. Aztán 2009-ben írt ki pályázatot egyházunk vezetősége a Credo főszerkesztői teendőinek — nem mondok állást, mert nem az — elvégzésére.

CsÁ: A Confessiót a MRE Zsinata alapította és Bottyán János szerkesztette 1984-ig, aki az irodalommal mindig szívesen foglalkozott. Nekünk a háború után nem volt olyan újságunk, amelyik a világ felé és nem befelé figyelt volna. A Confessio volt az, amelyik kifejezetten társadalmi kérdésekkel foglalkozott. Nagyon erősen társadalmi irányultságú lap volt. Voltak nagy pillanatai a Confessiónak, amikor Tenke Sándor alatt a cikkek már súrolták azt a határt, ami még befogadható volt. A 80-as évek közepén foglalkozott a lap kisebbségi és szórvány kérdésekkel, a határon túli magyarság és a demokrácia problémájával. Ezt mi is igyekeztünk folytatni. Van egy szerkesztőbizottság, magam 2002-ben kaptam meg a Zsinattól a feladatot, hogy Tenke Sándor után vigye valaki a lapot. Voltak változtatásaink. Célunk volt, hogy a lap megfeleljen az új évezred kihívásainak, és református, aktuális és érdekes maradjon. A református

hátter nem azt jelenti, hogy csak református anyagokkal dolgozunk, hanem nyitottsággal és rugalmassággal nézzük a világot és próbáljuk megjeleníteni a krisztusi értékrendet, amelyet követünk. Sajnos a kezdeti példányszám a rendszerváltás utáni évektől az ötezer példányszámról mára hatszázra csökkent. Most éppen ott tartunk, hogy 2015-ben, 38 év után, nem lesz papíralapú Confessio, a Zsinat szünetelteti, mi pedig online megjelentetéssel próbálkozunk. Bízunk abban, hogy még megjelenhetünk.

Milyen a lap és egyháza kapcsolata? Az egyház „hivatalos” lapja-e, az eszmei közösségen

ZZs: A Diakoniát annak idején még az Evangélikus Sajtóosztály adta ki, egyházunk nagyon kevés egyéb kiadványával egyetemben, amelyekre az ÁEH egyáltalán engedélyt adott. Most van az evangélikus egyháznak egy önálló kiadója. Mindegyik sajtótermék kiadását tá-

túl fennáll-e intézményi, szervezeti, gazdasági összetartozás?

mogatja a Magyarországi Evangélikus Egyház. Nyilván van némi bevétel az előfizetésekből, de az egyház támogatása nélkül a lap nem maradna fenn. Ötszáz példányban jelenik meg, évente négyszer. Ahogy tudom, jó háromszáz elfogy az egyéni és gyülekezeti előfizetők révén, van üzleti árusítás is valamennyi, illetve néhány könyvtári előfizetés. Volt már, hogy egy-két számra NKA-támogatást sikerült nyerni. Azon túl, hogy a főszerkesztőt az elnökséget képviselő sajtóbizottság választotta meg, nincsen más szervezeti vagy egyházi összekapcsolódás. A szerkesztőbizottságnak tagja ugyan az országos felügyelő, aki nálunk az egyházi hierarchiában a legfontosabb világi vezető, de ő inkább baráti kapcsolatként van jelen a lap életében. Az egyház vezetése és a Credo között semmilyen hierarchikus kapcsolat nincsen. Én magam kértem fel az első általam szerkesztett lapszámba Fabiny Tamás püspököt, hogy ő írja meg az *Iránytű* rovatba az áhítatot.

LL: Szervezeti és anyagi szempontból a lap önálló. Az egyháztól nem kapunk semmilyen anyagi támogatást, ami komoly gondot jelent, hiszen a lap előállítási költségeinek alig egy harmada jön össze az eladott példányokból. Évek óta részesülünk a Nemzeti Kulturális Alap folyóirattámogatásából, a hiányzó összeget alkalmi adományokból igyekszünk pótolni. Szűkös anyagi helyzetünket nehezíti a lapterjesztés hiányossága és a számos hasonló, konkurens kiadvány is. Amíg csak a Vigilia és az Új Ember létezett, sok plébános kötelességének tartotta, hogy ezt a két lapot megrendelje több példányban, kitegye a sekrestyében vagy a templomban, és így többen hozzájuthattak a laphoz. Ma viszont rengeteg egyéb kiadvány jelenik meg, a templomokban nem győznek velük foglalkozni. Így aztán erősen megfogyatkozott az a réteg, amelyik valaha a plébániákon keresztül vásárolta meg a lapot.

CsÁ: A Confessio alcíme: „a Magyarországi Református Egyház figyelője”. A Confessióban — ha mérlegre tesszük, hogy kultúra és társadalom —, akkor a társadalom felé billent el a mérleg, mindig az volt a súlypont. Ez volt a cél, én is így folytatom. A Confessio soha nem kokettált pártokkal, sőt ellenkezőleg. A Vigiliához képest inkább társadalmi figyelő volt. Mindig az volt a cél, hogy az éppen időszerű társadalmi kérdéseket járjuk körül, és az akkor tájékozódni akaró olvasóknak ezzel segíteni tudjunk. A Confessio felelős szerkesztője független, ezért a Confessio teljesen független újság. A lap tulajdonosa a Magyarországi Református Egyház, amelynek megbízásából a Kálvin Kiadó adja ki.

Szerzőiket milyen körből válogatják? Mennyire jelent előnyt vagy hátrányt szerzők felkérésekor a lap egyházi jellege?

CsÁ: A mi esetünkben a szerzők foglalkozása sokrétű. Van teológus, szociológus, közgazdász, evangélikus zenész, újságíró, fizikus, katolikus teológus is. Ott merítünk, ahol meríteni tudunk, de nyilván könnyebben elérünk református szerzőket. Könnyebben megszólítunk olyan szerzőket, akik akár evangélikusok, akár katolikusok, de van valami kötődésük felénk. Sajnos azt kell mondjam, hogy a merítés legtöbbször

a református egyház holdudvarához vagy más felekezetekhez tartozó keresztények közül kerül ki, mindig az adott témához felkérve. Igyekeztünk színesebbé tenni a lapot, ezért létrehoztunk egy *Kommentár* rovatot, amiben rövid írásokban lehetett egy-egy témára reflektálni. Ez nagyon sok energiát követelt, de nagyon izgalmas volt. Újabban viszatértünk a körkérdéshez, ahogyan a Vigilia is teszi.

ZZs: Néha nagyon nehéz adott témára szerzőt találni. Gyakran előfordult, hogy „hozott anyagból dolgoztunk”, egyetemen oktató szerkesztőbizottsági tagjaink bele-beleakadnak olyan írásokba, aminek — átdolgozás után — van vagy lehet helye a Credóban. Ennek köszönhetjük azt is, hogy olyan témák is előkerülnek, amik egy irodalmi lapban ritkábban fordulnak elő. Elég sokszor szó van globális kérdésekről, újabban szerencsére gazdasági kérdésekről, vagy bioetikai, orvosetikai problémákról. Az olvasókat, az „átlagembert” ezek sokkal inkább foglalkoztatják, mint bármilyen vajt fülű irodalmi kérdés. Most alakul talán egy olyan kisebb szerzőgárda, akik elsősorban viszont irodalommal foglalkoznak, recenziók, tanulmányok is várhatók tőlük. És vannak azok a szerzőink, akik szorosabb kapcsolatban állnak az evangélikus egyházzal. Néha lelkészeket is rá lehet venni, hogy ne csak áhítatot, hanem más műfajú szöveget is készítsenek nekünk. Vannak, akik a teológiánkon tanítanak vagy sajtósaink, tőlük is lehet szerezni írásokat. Sőt a Credo az én személyemen keresztül össze van kötve a gyűjteményekkel, tehát ha az evangélikus gyűjtemények konferenciákat szerveznek, akkor ennek az anyaga sok esetben a Credóban lát napvilágot. Természetesen nagyon örülünk az evangélikus szerzőknek, de a felekezeti hovatartozás sosem akadály a publikálásnak.

LL: Szerzői törzsgárdánk egyik csoportja a teológusok és más human tudományokkal foglalkozó szakemberek, a másik az írók, költők, irodalmárok. Ez adódik abból, hogy a Vigilia alapvetően teológiai és irodalmi lap. Kicsi ország vagyunk, a teológusokat, filozófusokat jól ismerjük. Minden témában vannak jó szakemberek, akiktől biztosan színvonalas írást remélhetünk. Különös figyelemmel tartjuk viszont számon azokat a teológusokat, akik a szűkebb specializációjukon túl nyitottak a világra, a társadalomra, az egyházra is, hiszen a Vigilia nem teológiai szaklap. A másik nagyobb csoport az írók, költők, irodalmárok. *Szép/Írás* rovatunk minden számban közöl verset, prózát, irodalmi tanulmányt, emellett évente legalább két számot kiemelten irodalmi témának szentelünk. Az elmúlt ősszel például arra kerestünk választ, hogy milyen helyet foglal el a Biblia a kortárs magyar irodalomban. Tizenhat író, költő, dramaturgot, filmrendezőt kérdeztünk meg, hogy az ő művészetükben mit jelent a Biblia.

Milyen a lap tartalmi felépítése, belső szerkezeti arányok?

CsÁ: A Confessionál mindig van *Meditáció*, *Tanúság*, a *Szép művéség*, a *Képzőművészet*. A szép művéségen belül van: irodalom, képzőművészet, recenzió, könyvszemle. Amit mi beletettünk, hogy mindig le-

gyen egy konkrét téma, van tehát egy fő vonal, aztán a témára szokott reflektálni a *Figyelő* is. Próbálunk aktuálisak lenni a témában, akár az érdekesség felé elmenni. Van a *Tanúság* rovatunk. Igyekszünk úgy csinálni a lapot, hogy ez is ráfelelés legyen a témára. Ha indirekt, akkor is, ha egyáltalán nem, akkor is, és ha sikerül, annak örülünk. Bevezettük a *Körkérdést*, azután van a *Kommentár*, amit körbe lehetett járni; nagyon szeretem, ha újságíró ír a lapba, mert egészen másképp ír. Például volt egy társadalmi problémákkal foglalkozó szám, csinált valaki egy olyan riportot egy luxus prostituálttal és egy meleggel, amely nagyon mély volt, irodalmi értékű. Ez ki is verte a biztosítékot egyébként, de ezeket újságírók szignálták, tehát nem írók, nem teológusok.

ZZs: A mi lapunkban van néhány olyan rovat, amely minden számban jelen van. Az első a *Lectori salutem* című, amely valamelyik szerkesztőbizottsági tag publicisztikája. Ezt követi az *Íránytű*, ez egy áhítat vagy meditáció, ezt mindig lelkész írja. A harmadik állandó rovat pedig a *Szemle*, ahol nyolc-tíz recenzió jelenik meg könyvekről, kiállításokról. Természetesen a saját kiadónk kötetekre is reflektálunk, mert úgy gondolom, hogy kötelességünk népszerűsíteni a saját kiadványainkat is. Az *Idézőjel* pedig egy vers vagy novella első közlése. A rovatok jelenléte, megjelenése, sűrűsége inkább annak függvénye, hogy mennyi tanulmányt, írást tudtunk szereztetni. Nagyon fontos, hogy foglalkozzunk teológiával, ez az *Isten műhelye* rovat; ha nagyon ritkán is, de megjelentetünk természettudományos írást, akkor annak a helye a *Teremtett világ* rovat. A *Tanúk és tanulságok* a történelem rovat, a *Hajlék* az építészet, van kultúra, néprajz, művészettörténet is: ez a *Tárgy — kultúra*, és a *Harmónia*, ami zenei rovat. A *Modus vivendi* napjaink különféle életviteli kérdéseivel, a mindennapi élet konfliktusaival vagy pozitív példáival foglalkozik. Általában a tanulmányoktól függ, hogy melyik rovatok vannak jelen egy-egy lapszámban. Amikor tematikus számot hozunk össze (például gyűjteményeink Mária konferenciájának anyagából), az ott elhangzott előadásokat besoroljuk a rovatokba.

LL: A Vigilia első oldalát több mint húsz éve magam írom. Ez a — szigorúan kötött terjedelmű — írás vagy a szám tematikáját vezeti be, vagy „madártávlatból” reflektál valamilyen aktuális eseményre. Ezután következik három-négy tanulmány vagy különböző témákról, vagy egy téma köré rendezve. Ez utóbbi esetben arra törekszünk, hogy a választott témát különböző szempontokból közelítsük meg: teológiai, filozófiai, szociológiai és irodalmi nézőpontból. Ezt követi a *Szép/Írás* rovat, ebben versek, elbeszélések, irodalmi tanulmányok. Szerzőinket igyekszünk a legszélesebb körből kiválasztani. Van egy réteg, amelyik külön felkérés nélkül is küldi az írásait, vannak, akiket szinte minden folyóirat közöl, s így a Vigiliának is mindig adnak írást, de vannak néhányan, akik elzárkóznak tőlünk, talán a lap egyházi jellege miatt.

Állandó és közkedvelt rovatunk a *Beszélgetés*. Mindig olyanokat igyekszünk megszólítani, akik híres, közismert személyiségek, alkotók, vagy

olyanok, akiknek érdekes, megfontolandó gondolataik vannak. A karácsonyi számunk *Körkérdés* szokott lenni, de máskor is élünk evvel a módszerrel. A *Mai meditációk* spirituális rovat, amelyben nem teológiai tanulmányokat közlünk, hanem a szó klasszikus értelmében vett „eszszéket”, elgondolkodtató, az élet mélyére hatoló, „világi” eszmefuttatásokat. Ezen kívül vannak időszakos rovataink: *Emlékezet és kiengesztelődés* című rovatunkban a közelmúlt történelmének egyes mozzanatait próbáltuk feldolgozni. Fontosnak tartjuk a *Kritika* és a *Szemle* rovatot.

Mely témákat érzik a leginkább aktuálisnak? A teológia – egyház – társadalom – irodalom – művészet – kultúra világából milyen szempontok szerint válogatnak?

ZZs: Nagyon sok ebben az esetlegesség, a váratlanság és a véletlenszerűség is. Nincs rendszer abban, hogy egy évben egy téma hányszor kerül elő. Mindig nagyon örülünk, ha nemcsak történelemhez és irodalomhoz jutunk hozzá, hanem más is akad, ha sikerül valamilyen társadalomtudományi, gazdasági, természettudományi kérdéssel foglalkoznunk, és tudatosan, módszeresen keressük azokat a szerzőket, akik olvashatóan, érthetően írnak ezekben a kérdésekben. De hát be kell látnunk, hogy az orvostudomány kérdéseiről még nehezebb közérthetően írni. Amikor tematikus számot adunk ki, annak többnyire vagy egy aktuális konferencia az oka, vagy valamilyen fontos jubileumot ünnepel az ország, és ehhez kapcsolódunk. A 2014/3. számunkban három-négy Ybl Miklóssal foglalkozó cikk jelent meg. De ilyen volt, a talán legsikerültebb *Weöres Sándor 100 éves* számunk, ekkor sok fontos szerzőt sikerült megszólítanunk. Most, hogy egyházunk készül a reformáció indulásának 500. évfordulóját megünnepelni, tematikus évekkel lép elő, és ezekhez többé-kevésbé a Credo is tud kapcsolódni. Tematikus szám volt, amikor az evangélikus stratégiáról megemlékeztünk, vagy a *Reformáció és tolerancia* számunk épült úgy föl, hogy egyharmada foglalkozott a tolerancia témával, egyharmada pedig a hitoktatással, ami egyébként a tolerancia kérdéshez is kapcsolódik. Úgy érzem, a tolerancia a lapra is jellemző: a világ, a társadalom iránt nyitottan, pártpolitikai hátszél nélkül, keresztény elkötelezettséggel és — adott esetben — szeretetteljes kritikával élnek szerzőink.

LL: Mi a témákat legalább fél évre előre próbáljuk megkeresni. Az ötletek azután érlelődnek, némelyikük elhal, a többi megéri és meg is valósul. A 2014-es évben két számunk is a fiatalokkal foglalkozott, a korunkra jellemző nemzedékváltással. Azt is kerestük, milyen ma a házasság, a család. Egy számunk a magyar holokauszttal foglalkozott. Közismert, hogy vannak kényes témák, amelyek sok félreértésre adhatnak okot, sok vélt vagy valós érzékenységet érinthetnek. Volt, aki felháborodott, hogy miért beszélünk magyar holokausztról. Ilyen kényes téma a cigánykérdés, vagy akár mindaz, ami a liberalizmus kifejezéssel kapcsolatos. Alapvetőnek érzem a nyitottságunkat — igyekszünk a gyakorlatba átültetni a II. Vatikáni zsinat szemléletét. Elkötelezetten vállaljuk a zsinat nyitottságát, tágasságát, a „katolikus” szónak abban az értelmében is, hogy „egyetemes”. Ez indít arra, hogy próbálunk átlépni a kis Magyarország, sőt még Európa hatá-

rain is. Az egyház valóban világegyház, ma már tarthatatlanul szűkös az eurocentrikus gondolkodás. Például nagyon jó visszhangokat kaptunk, amikor *A keresztényüldözések a világon* témával vagy Latin-Amerikával foglalkoztunk. Sajnos hiányzik most a lapból a vallás és a természettudomány témaköre, holott ennek ma újra a reneszánszát éljük. Aktualitása miatt foglalkoztunk még a hit- és etikaoktatás kérdésével is, erre még nyilván vissza kell térnünk, amikor már elegendő tapasztalatok birtokában vagyunk.

CsÁ: A mi gyakorlatunk, hogy a különböző témákat különböző oldalokról járjuk körbe. Vegyünk példának három számot. Az egyik a *450 éves a Heidelbergi Káté* — ez érdekelte a reformátusokat, és egy református folyóirat nem mehet el mellette. A 2011-es népszámlálás nekünk igen tanulságos volt. Szociológusokkal és lelkészekkel vizsgáltattuk meg az eredményeket. Szerettem volna nem egyházi személyeket megszólaltatni, de nem vállalták, nem tartották annyira fontosnak, hogy erről beszéljenek. Nem sikerült végül felkérnem olyan szerzőt, aki esetleg nem egyházi szempontból is vizsgálná az eredményeket. A legutóbbi, 2014/2. számunkban a társadalmat mozgató és egyensúlyban tartó erőket próbáltuk megvizsgálni. Tanulmányíróink és a körkérdésre válaszolók arra keresték a választ, milyen erők mozgatják a társadalmat, a nyugati társadalmakat, Európát, hazánkat. Lehetséges-e társadalmi egyensúly? Beszélhetünk-e fenntartható fejlődésről? Nevén nevezhetjük-e a társadalomban jelenlévő erőket, mint irigységet, gyűlöletet, szeretetet? Milyen szemléletváltásra van szükség? Úgy gondolom, hogy a reformáció idején is az emberek kérdésekre kerestek válaszokat, és abban a kérdéseikre megkapták a megfelelő válaszokat. Azt gondoltam, hogy ne református válaszként írjuk meg, hanem keresztény válaszként, de ez mindegy, mert ez voltaképpen egy és ugyanaz. Nekem mindig az a célom, hogy mindegyik számban találjuk meg azokat a kérdéseket, amelyekre valamilyen formában válaszolni kell.

A lap olvasóközönsége hogy alakul, kik olvasásák, vannak-e egyáltalán visszajelzések? Célközönségük kikből áll elsősorban?

CsÁ: A mi lapunk olyan nyitott és érdeklődő keresztény református értelmiségnek szóló folyóirat, akiket izgatják azok a kérdések, amelyek a világban vannak. Ez nagyon szűk réteg. Az a véleményem, hogy ma az, hogy valaki értelmiségi, mást jelent, mint akár egy évtizede, vagy régebben. Természetesen az információ minősége és formája is megváltozott közben. Ma már úgy jutok információhoz, hogy rákeresek az interneten, de sokszor mélyebb összefüggések már nem jelennek meg a talált információval. Ma mintha elég lenne tájékozódni, a felszínen maradni, jelen lenni. Az a tartalom, amihez nem lehet könnyen hozzájutni, amit nem lehet könnyen megemészteni, talán már nem is olyan fontos. Nem csodálkozom, hogy csökken a keresztények létszáma Európában, mert a kereszténység nem egy populáris vallás. És ebben az információtömegben ez a fajta tartalom nem fér el. A mai értelmiségit sokszor érzem zárkó-

zottnak. Ezen azt értem, hogy csak a maga ideológiai keretében él. Nem mer kérdezni, nyitottan elfogadni azt, hogy nem feltétlen csak az „én” „ideológiám” az egyetlen, az egyedül érvényes. Az a magatartás és szemlélet hiányzik, amely szeretettel és bátran meghallgatja a másikat, és ha kell, enged annak. Pedig az értelmiség kérdését, nyitottságot, egyfajta empátiát jelent a másik iránt, és hogy azt, amit a másik ad, esetleg be tudom-e építeni a saját gondolkodási rendszerembe.

ZZs: A Facebookon osztott meg Fábri György egy rövid reflexiót: az Indexen megjelent egy kritika *A szarvassá változott fiú* előadásról. Úgy kezdi az Index kritikusa, aki egyébként Fábri György szerint jól ír, hogy „én nem találkoztam még ezzel a művel”. A mi időnkben a szerző élő klasszikus volt... És most? Hát erről beszélünk. El lehet kezdeni egy laza félmondattal egy kritikát, hogy én még nem találkoztam ezzel a művel. Lehet mondani, hogy ez legalább őszinte volt, de az őszinteség oltárán — szerintem — nagyon sok mindent feláldozunk. Mi előbb elolvastuk volna, és nyilván nagyon szégyelltük volna magunkat, hogy csak most találkozunk a művel. Ez elképesztő különbség a mai és a harminc évvel ezelőtti értelmiség között. Miközben tudom, hogy a fiatalok sok nyelvet beszélnek, és egyébként meg széles körűen tájékozottak, de másképp, máshogyan és máshonnan. És nem elég az, hogy „bonyolult a vallásunk”, hanem nekünk az a szempontunk, az a célunk, hogy ennek a hitnek, ennek a vallásnak a hátterén láttassuk a dolgokat. Nem elég, hogy van egy komplikált társadalmi kérdés, de van ehhez egy még komplikáltabb nézőpontunk, amely nehezen eladható. Hogy megértsük, Jézusnak miért kellett meghalnia, el kell mondani egy hosszú történet. A kereszténység tanítása nem fér el egy söralátétben.

LL: Azt érzem a legnagyobb gondnak, hogy a keresztény értelmiséget akarjuk megszólítani, de hol van keresztény értelmiség? Egyáltalán van keresztény értelmiség? Mintha hiányozna ma az a fajta tágasság és nyitottság a világ alapvető kérdéseire, ami az értelmiségnek alapvető jellemzője. Az egyetemi diploma önmagában még nem garantálja, hogy tulajdonosa valóban értelmiségiként éli az életét, éli meg a hitét. Sokak idejét teljesen kitölti a munkájuk és a családjuk, nem érnek rá olvasni, a tévé és az internet segítségével tájékozódnak a világban és az egyházban is. Mondják, hogy az emberek többsége nemigen fogad be többet egy képernyőnyi szövegnél, még az értelmiségiek sem. Azt gondolom, hogy az értelmiségi lét könnyebbséget jelenthet a hitben való elmélyüléshez, ugyanakkor viszont azt a feladatot is magával hozza, hogy a hit eleven és személyes tapasztalatát alátámasztja a hitigazságok megismerése, a teológiai tudás is.

Sokat foglalkoztat az a kérdés is, hogy a mai kultúrát mennyire járja át a kereszténység, és megfordítva, hogyan alakítja a keresz-

tény életet korunk kultúrája. Három éve pályázatot hirdettünk, a keresztény hit korszerű bemutatására korunk európai kultúrájában. A felhívásnak váratlanul jó visszhangja volt. Hatvan pályamű érkezett be, jó néhány igen színvonalas írással. Most a lap jubileumi évében szeretnénk egy másik — kifejezetten ökumenikus érdeklődésre számot tartó — pályázatot kitűzni, ilyen címmel: *A keresztény értelmiségiek szerepe korunk társadalmában*. Bízunk benne, hogy sokakat gondolkodásra készít ez a kérdés.

Hogyan fogalmazzák meg lapjuk küldetésnyilatkozatát?

ZZs: Amikor 2009-ben az első általam szerkesztett szám megjelent, a szerkesztői beköszöntőben öt metaforát mondtam el azzal kapcsolatban, hogy mit szeretnénk, milyen legyen a Credo. Legyen tükör, amiben látjuk saját magunkat, mintegy az Evangélium tükrében, és a környező világot. Legyen távcső is, amivel messzebbre tekinthetünk, és az olvasóknak megmutathatunk távolabbi dolgokat, tudományokat, tágíthatjuk a horizontot. Legyen kincsesláda, amiben a múltunkat őrizzük. És legyen létra, amivel, aminek a segítségével Istenhez segítünk, Istenhez emelünk másokat. De mindene-előtt és elsősorban legyen válasz. Hiszen a misében az igehirdetésre válaszol a credo, a hiszekegy elmondása. Isten lépett, Isten lép mindig előbb, és a mi megjelenésünk, a mi szolgálatunk legyen válasz arra, hogy Ő lép felénk. Ezt a címlap tördelésében is a „re” szócska kiemelésével közvetítjük: szeretnénk válasz lenni.

LL: Most is aktuálisnak érzem azt a küldetésnyilatkozatot, amellyel 1935-ben elindították és 1946-ban újraindították a lapot: szintézist kerestek teológia és irodalom, hit és kultúra, misztika és a társadalmi valóság között. Manapság gyakran emlegetik a *dialógus* fontosságát a legkülönbözőbb területeken. Az egyháznak alapvető programjává lett a dialógus a II. Vatikáni zsinat óta. A Vigilia a keresztény értelmiség lapja kíván lenni a dialógus szellemében: értelmiségiek írják és olvassák, akik szóvá teszik napjaink életének alakulását, elemzik és értékelik azt. Ugyanakkor a hit szemével próbálják látni a világot, és párbeszédre töreksenek mindazokkal, akik tájékozódást keresnek az élet olykor átláthatatlanul kusza forgatagában.

CsÁ: Én egy nagyon egyszerű küldetésnyilatkozatot fogalmaztam meg: úgy megérteni a környezetünket és úgy szólítani meg az embereket, hogy az újságot el is olvassák. Az a református egyház és az a kereszténység, amely a világra nyitott, de közben Jézusra reflektál, hiszen abban a világban mozog, ahol ő is. Ugyanezt olyan formában megoldani a lapban, hogy ez a valóság a mai világban is érthető és olvasható legyen. Egy mondatban összefoglalva a lap legyen aktuális, legyen érdekes és mindene-előtt keresztény.

HISZEK, SEGÍTS Vasadi Péter: *Sokan vagyok. Esszék*

Vasadi Péter költői életművét folyamatosan mélyíti esszéírói tevékenysége. Ez a reflexív anyag mintegy meghosszabbítja a versvilág határait, s első pillantásra is érezzük: ugyanolyan elemi igénnyel szól ugyanolyan elemi kérdésekről, mint a költemények. Paul Tillich azt mondta, a hit azt jelenti: „*megragadottság attól, amíhez feltétlenül közünk van*”. Vasadi Péter eszmélkedése többnyire azokat a spirituális tényállásokat taglalja, amelyek a hitben tükröződő hitetlenséggel függenek össze, álomban és ébrenlétben is nyugózik az embert, és egy életen át világító, véglegesen nem megválaszolható kérdéseket érintenek. Mintha a hittel kapcsolatos téma-csoportosítás elve kitágítaná a világot — Vasadinál a gondolat nem plakatív kínálkozással, hanem bőven adagolt verbális szemérmességgel jelenik meg, úgyhogy nem is törekszik szigorú következtetésekre, hanem inkább csupán az ismétlődő sottóság erejében bízik. Többnyire, úgy tűnik, magasabbra tolja szemhatárát, megállapításainak kiindulópontjait a mi szemhatárunknál, s ez a magasra vonzódás esszéinek első és legfontosabb jegye. Ahol kijelent, ott többnyire bölintünk mondataira; ahol kétséget tesz szóvá, ott mi is a kétely nyelvét ízlelgetjük; ahol tétován fogalmaz, ott sejtjük: állítása mögött a magasban olyan fényforrás bújhat meg, amelynek fénye még nem ért el bennünket. Esszéinek hangneme nem tukmáló, hanem sejtjenként építkező, és mindenütt látszik, úgy igyekszik megérteni saját igazságait is, mintha valaha harcolt volna ellenük. Lépten-nyomon eszembe juttatja Ernst Bloch monumentális művét, a *Das Prinzip Hoffnung*ot (A remény elve), amely a szellemtörténet nagy kételkedőinek műveiben — boszorkányos dialektikus fogások során át — igyekszik felmutatni a hit rejtett és rejtelmes fermentumait. De emléthetnének ennek a spirituális alapállásnak újszövetségi változatát is, a Márk-evangéliumot, ahol a néma lélektől megszállt fiú apja így esedezik: „*Hiszek, Uram, segíts hitetlenségemen!*” (Mk 9,24). Jól figyeljük meg a szóhasználatot. A fohászoló nem azt kéri: Nem hiszek, Uram, segíts hinni, hanem éppen a fordítottját.

A hit Vasadi gondolkodásában is: mindig rejtekben él és újul meg, és lényeges eleme a nyugtalanság, a keresés, a megkísértés. Noha erős bibliai iskola nyomait érezzük szavaiban, általában tartózkodik a túlzóan sulykoló hivatkozásoktól, a nyomatékos bizonygatástól, a fölényt kereső modortól. Egyszerűen szereti a kérdéseket. A válaszokat is kérdésre vezeti vissza. S noha tartózkodik a bibliai idézetektől és szövegértel-

mezéstől, mégis azt igazolja, hogy hivalkodó hivatkozások nélkül is része a vallásának. Vallása helyette, sőt érte gondolkodik, és az élet döntő fordulataiban — a hit legkésőbb pillanataiban is — megkérdendhető és felfogható válaszra képes. Vajon miért érezzük ezt? Tudom, hogy hitünk is mindig csak annyira mély, mint az életünk. Vasadi Péter könyvének olvasása közben tehát tudom: azért, mert az ő élete is keresi a mélységet, a rendületlen szavakat, a példaadás emberi mintáit.

A *Sokan vagyok* az utóbbi három-négy esztendő prózai írásait fogja össze: egy „sok-ismeretlenes” személy csöndben fogant töprengéseit nyelvről, költészetéről, szellemi és lelki tájékozódásról, egyetlen és páratlan világunk érzéki és érzékletti ösztönzéseiről. A kötet ugyan fejezetekre bomlik (huszonkilenc fejezetre), mégsem mondható, hogy egyenként kimerítené tárgyát, leszűkítené szemléletét vagy lehorgonyozna kiszemelt témák pontjain. Vasadi mintegy ártatlan bármikoriség, vagy tetszőleges tematika tudatában bele-belehasít mondandóiba, és aztán sodródik a mélységek felé... Mindenütt nyilvánvaló, hogy felfele igyekszik igazítani tekintetét, s mivel értékrendje magasabb rangot vetít elénk, s az mindig gyengének tűnik a közvetlen világban, éppen ezekről az *egész és egyetlen* világunkat átító — hiányként is átható — vonatkozásokról beszél. Helyszűke miatt itt csupán három olyan szempontját emelném ki, amely az egész kötet hullámainak mélyén ott dereng, bizonyosan, örök időkre.

1. *A lelkiismeret*. Ez a világ örökös lelkiismereti mérlegelésének parancsa — az igazságkeresés ikertestvére — Vasadi egész gondolkodásának egyik nélkülözhetetlen pillére. Azt írja: „*Lelkiismeretünk az igazság szószólója. Azt mondhatnánk, az igazság a lelkiismeret. (...) A lelkiismeret az igazság egyik arca. Másik arca a lelkesség. Lélek-tűz. Lélekkel telítettség. Harmadik arca a várakozás szépsége. (...) Az igazság arra kötelez minket, hogy egymásban is keressük. Egymásban is megtaláljuk.*” Látjuk: Vasadi ismeri azt a lelki tény, hogy él bennünk egy örök érzék, amely a méltányosság messzi magasból vizsgáló tekintetét belső műszernek tekintti, a belső helyesbítés garanciájának. Ez az iránytű mindig közelből, tehát belülről figyel (azaz soha nem semlegesíthető), nem megvesztegethető, életünket erkölcsi értelemben látóvá és látottá teszi, és mindenki számára megnyitja a méltányos megnyilvánulás útjait (ez érvényes eszméinkre, tetteinkre, alkotásainkra, teljes életünkre). Persze, a nagy művészek mindig tudatában voltak a tudás és a lelkiismeret viszonyos összefüggéseinek. Goethe azt mondja: „*A lelkiismeretnek nincs szükségére ősnemzőre — ha ő megvan, minden megvan; csak belső vilá-*

gunkkal áll összefüggésben.” Másutt: „A lelkiismeret a legmagasabb, páratlan (inkommensurabile), legkisebb atomjainkig ható, önmagát meg-meghasító, majd összefűző tevékenysége, öröksége az embernek. (...) Lelkiismeret az, ha az ember a legparányibb verset is szépen és gondosan alkotja meg.” Vagy mondok mást. Victor Hugo monumentális műve, a *La légende des siècles* (A századok legendája) is — egy nagy szerkesztő mozdulat után — a *La conscience* (A lelkiismeret) című verssel nyit, az *Évától Jézusig* ívelő rész elején. És a huszadik század nagy költői, ők nem voltak-e a lelkiismeret őrzői és tanúi? Babits, Radnóti, Nemes Nagy Ágnes, Pilinszky, Székely Magda? De, mind-mind azok voltak.

2. *Meghaladás.* Vasadi lelkiismereti munkája nem *irányul* egy bizonyos célra — hanem az igazsághoz történő igazodás eszméjét igyekszik példaszerűen önmagában megalapozni. „*Was bleibt aber, stiften die Dichter*” (De ami megmarad, azt költők alapítják), mondja Hölderlin az *Andenken* utolsó soraiban. Vasadi Péter, a költő, tudván tudja, hogy a beszéd legmaradandóbb formája, a költészet ugyancsak az örök közelítések gyakorlóterepe és az örök spirituális mozgás következménye lehet. Valahogy itt, ezekben a gomolygó esszékben hökkenünk rá újra meg újra, hogy a valódi tisztulás, világosodás állandó mozgás és keresés eredménye, és minden találat mögött újabb keresés kilátásai nyílnak, és minden keresés egyszer találásba torkol, de soha nem valamely végleges birtokbavétel égisze alatt. Rainer Maria Rilke az *Überwindung* (meghaladás, túllépés) szóval jelölte azt az atlétikus gyakorlatot, amelyet Pascal még így fogalmazott meg: „*Nem keresnél, ha már meg nem találtál volna...*” És ha az Evangéliumhoz nyúlunk vissza, ott is megtaláljuk a keresztény újulteremtés hasonlatát, a hitteremtés evangéliumi ajánlatát. Jézus azt mondja: „*Én vagyok az út...*” Az ő élete a keresztény ember sorsa, mintázata, beteljesedése. A mondat tökéletesen fedezi a spirituális éthoszt is: a bizonyosság a szívünkben nem lecövekeltésre szólít, hanem folytonos mocnársra. A zsidó hagyományban annak idején még élhetett a szemita nomádok ősi tapasztalata, s számukra az út azonos volt a sorsal. Ők még tudták: aki a szárazságban, a pusztaban nem lelt utat, elveszett. Ez azonban — Vasadi Péter esszéinek értelmében — ma azt jelenti: aki ember akar lenni, annak nonkonformistává kell válnia. És a kereszténység, a Vasadié, megengedi, sőt sugallja ezt a következtetést.

3. Az *egyetemes felelősség* eszméje. Vasadi Péter könyvének több pontján is megidéz egy-egy nagyszerű alakot a múltból vagy a jelenből (François Mauriacot, Rónay Györgyöt vagy Pilinszky Jánost), s azt érzékelteti: ezeknek a figuráknak közös vonása, hogy gondolkodásuk túlfeszíti, átépíti a személyesség szűk kereteit. Hiszen belát-

tatja: amellet, hogy ezek az elődök igen konkrétan beszéltek, mindig kilátást nyújtottak valamilyen egyetemes létezők megpillantására. Aki csupán egyedi érdeket képes megragadni, fokozatosan megsemmisül. Aki nem tud új jelentést adni a dolgoknak, kiesik a folyamatos teremtésből (hiszen mindenki élete folytatódó teremtés). Aki nem bír több lenni, csak egyetlen én, az még egyetlennek lenni se méltó (pompásan jelzi ezt a kötet címe: *Sokan vagyok*). Itt csupán egy alakot idézhetek Vasadi megidézettjei közül, a világszellemmel állandó párbeszédben álló, vidéki tuszkulumbából többnyire dörgedelmesen és prófétai éleslátással üzengető Fülep Lajost. Milyen megrázó látni — épp korunk szűkkeblű vallási-etnikai türelmetlensége láttán —, hogy valaki akkor is tudta: a cinkosok *maguk* a tettesek, a kollaboránsok *maguk* a gyilkosok, nincs különbség. Fülep 1938-ban így ítélik: „...mindenki bűnös abban, hogy az országban 3 millió földműves proletár koldus van, jog, kenyér, hajlék, a legelemibb életfeltételek nélkül (...) senkinek, akinek megélhetése van, nem lett volna szabad egy nyugodt éjszakájának lennie, egy jó falatot lenyelnie, egy rendes ruhát magára öltötenie, amíg ez a pokol itt meg nem szűnik...” És ugyanebből az évből, látnoki tárgyyszerűséggel, Elek Artúrnak: „*Én már csak lelki és szellemi hazát ismerek és ismerek el, minden másfélét csak kényszernek tekintek, amit viselek, mert muszáj, de közönséget nem vállalok vele, még kevesebb okot látok arra, hogy 'szeressem'. Az elfogultságnak az a Maga adta megokolása, hogy olyan, mint a család stb. — rám semmilyen hatást se tesz, mert senkit azért, mert 'rokon', nem érzek magamhoz közelebb esőnek, mint az 'idegent', és fordítva, mert akármilyen rossz keresztény vagyok, véremlen van, amit Jézus mond, mikor hírül viszik neki, hogy az övéi keresik, »elnézvén köröskörül a körülötte ülőkön, monda: Ímé az én anyám és az én testvéreim.«*” Vasadi, semmi kétség, kissé szorongva idézi e szavakat, de — és ebben áll hitvalló hitele — beépíti eszméjébe ezt a szemléletet, és az idézet után azt suttogja, igazi megilletődéssel: „*megkísértjük önmagunkat, élünk, örökölnünk, dolgozunk, s elkezdjük újra s újra. Mi mást tehetnénk... Segítsetek.*” (Ismét az alapmondat: *Hiszek, Uram, segíts hitetlenségemen!*)

Forgatjuk, szavanként ízlelgetjük Vasadi Péter új esszéit, és közben egyre inkább megbizonyosodunk: ő igazat tanít, a láthatatlan világot tanítja. Könyve nem rabiátus vádirat, de erős megsejtetése annak, aminek az erkölcsi világrendben lennie kellene, hogy nyugodtan lélegezzünk. Bár mondhathnák majd utódaink: ennek az írónak élete is egy méltányosabb korszak jóslataként telt el a földön. (*Magyar Napló*, Budapest, 2014)

BÁTHORI CSABA

FÉNY-KÉP-REGÉNY

Závada Pál: *Természetes fény*

Kétségtelen, hogy az utóbbi fél évben joggal a legtöbb szakmai figyelem, vita és kritika tárgya Závada Pál kiváló nagyregénye. Ennek oka egyfelől a több mint hatszáz oldalas s ezen belül mintegy kétszázötven képet tartalmazó mű sajátos narrációs szerkezete, másfelől pedig az a megkerülhetetlen dilemma, hogy a sok szereplőt s ezek életének megannyi részletét magába foglaló, az 1937 és 1947 közötti eseményekben gazdag tíz év krónikája — ahogy ez az Élet és Irodalom négyzöldömű kritikusbeszélgésében is felvetődött (2014. június 6.) — elsősorban az emberről szól a „történelmen keresztül”, vagy „inkább a történelemről van (benne) szó az embereken keresztül”. Regény-e vagy a jelzett történelmi időszak regényesített illusztrálása? Irodalom vagy történelem? Számomra, annak ellenére, hogy a kötet előzéklapjain Béctől a Donig terjedő térkép látható — s ezzel összhangban a borítón egy gőzölgő mozdonyt ábrázoló állomáskép szerepel, a 460. oldalon meg a háborús évek (munkaszolgálat, front, fogság) viszontagságaira utaló megjegyzés olvasható, miszerint „egész Európa úton van”, mindenki igyekszik eljutni valahonnan valahová, lehetőleg haza, bár nem tudni, ez hol van, s egyáltalán van-e még —, a belvéken pedig a valóság hitelességét szavatolni hivatott albumnyi képennyiség töri meg a szöveg folyását, illetve a dokumentumpróza különféle változataival (naplók, levelek, interjúk) találkozunk, egyértelműen *regény*, amely a T-beli szlovák és zsidó lakosság néhány tagjának a második világháború előtti, alatti és utáni évek forgatagában alakult magánemberi történetét meséli el. Igencsak rafinált módon. Kezdve azzal, hogy az író a negyedik lapon tudtunkra adja: „A fényképeken fölismerhető személyek nem azonosak — de hogyan is lehetnének azonosak? — a regény szereplőivel” (biztos?!), s folytatva a képek és a szöveg egymást hol kiegészítő, hol ellenpontosító, hol egymástól független viszonyával, illetve a több narrátort megszólaltató elbeszélői technikával. De mind az elbeszélői, mind pedig a szövegkép struktúra — bármennyire is rendhagyó, s mint ilyen külön elemzésre csábító — lényegében olyan eszköz az író kezében, amely lehetővé teszi a szereplők és a mikrotörténetek egységes nagy narratívává szerveződését.

Azzal, hogy a széles skálán mozgó cselekmény fonalait felváltva több elbeszélő bonyolítja, Závada megteremtí a regény egyidejűleg dokumentumként és fikcióként is működő és érzékelhető kétarcúságát. De egyszersmind bizonytalanságban is tartja olvasóját afelől, hogy amit olvas, az valóság vagy alkotói képzelet eredménye. Ennek illusztrálásaként a számos példa közül álljon itt kettő. Egy helyütt a regény egyik szereplője tudósítását azzal zárja, hogy

nem tudja, álmodta vagy valóban megírta azt, amit gondolt (349.), másutt pedig maga az író kérdezi, hogy az a levél, amely az előző oldalakon olvasható, „megíródott egyáltalán” (362.). Az efféle apró közbevetéseknél azonban szembetűnőbb a sorozatos narrátorváltás, amit lehet követhetetlennek vélni, holott az, hogy a két főszereplő, Semetka (a családdal való szakítás után Sebes) István és Mária húga, az író két adatszolgáltatója mellett gyakran a regény többi szereplője is kap elbeszélői szerepet, olyan ügyes, jól funkcionáló eljárás, amely által egyfelől kiiktatódik az a zavaró mesterkélttség, amely a szerzőre a mindentudó, kizárólagos elbeszélő ez esetben igencsak hálátlan, hitelrontó szerepét osztaná, másfelől éppen a fő- és mellék-narrátorok váltakozásával jöhet létre a jelzett emberpróbáló tíz év megannyi apró eseményszálát egybeálló, sűrű szöveggé szövő regénykonstrukció, mely koherens egész is, de őrzi, tiszteletben tartja a személyekre lebontható egyszélesí elmeit is. A nagyfokú szerzői tudatosságot bizonyítja, hogy a narrátorok megszólaltatásának egész regisztere készíthető el. A váltás legtöbbször észrevétlenül, zökkenőmentesen történik, máskor viszont figyelmeztet rá az író, aki az elbeszélési terepét alapfokon uralja. Ő az, aki látogatása során szóra bírja Semetka Istvánt és Máriát, illetve aki a narráció dinamikáját biztosítandó különféle fordulatokkal adja a szót a szereplők szájába, vagy veszi el tőlük. A szokványos formulák (írja a naplóba, levelébe, mondta) mellett ügyesen alkalmazza a szereplők helyett történő elbeszélés lehetőségeit. Teszi ezt hol azért, mert valamelyikük jegyzetei „elégge hiányosak”, s ki kell egészíteni, hol azért, mert a „tisztánlátás végett” tartja szükségesnek megvilágítani „pár szóban” például egy súlyos vereség okát, vagy mert kötelességének tekinti annak rögzítését, ami tudomására jutott, illetve úgy találja, hogy közös „elbeszélőnkre” — mert az, hogy rendezze gondolatait s emlékeit, éppen cigarettáját szívja az udvarban — nem számíthatunk, netán mert az író kímélni szeretné elbeszélőjét, hogy egy fronton történt kellemetlen esetet idézzon fel, illetve mert nem publikus epizódról kellene beszámolnia. Hogy Závadát ilyenkor csupán az olvasóval való közvetlen kommunikálás, az elbeszélés folyamatosságának, esetleg a narráció lajtításának szándéka vezérli, azt mi sem bizonyítja jobban annál, hogy néhány mondat után az írótól minden átmenet, utalás nélkül az adott szereplő veszi át a mesélés fonalát.

A regényben pontosan ilyen átkötő szerepet töltenek be a képek, amelyek akár illusztrálnak, akár nem, kivétel nélkül kapcsolatban állnak az előttük levő vagy az utánuk következő szöveggel, s ilyen formán a regény szerves részeinek kell őket tekinteni. Nyilván vannak s lesznek, akik ezt a megoldást nem tudják elfogadni, ettől függetlenül azonban a képek felhasználása többszörösen is indokolt.

A fényképek mindannyiunk életének fontos tartozékai. Őrzik a valóság egy pillanatát, de évek múlva az emlékezet felülírja őket, sőt meghamisítja a képi valóságot. Ilyenformán egy fotó egyszerre, egy időben azonos azzal, amit ábrázol, amit látunk, és azzal, amit a kép láttán gondolunk. Amikor visszaemlékezünk arra a pillanatra, mikor a vaku felvillant, a fotó fikciójává válik. Többek között ez az időbeli oda-vissza játék lehetősége indokolja Závada regényében a képek felhasználását. Ezért is írhatta, hogy az ábrázolt személyek nem azonosak a regény szereplőivel, holott sokszor olyan nagymértékben egymást kiegészítő kapcsolat van szöveg és kép között, ami alapján ez a szerzői megjegyzés könnyen cáfolható. Vagy esetleg arról van szó, hogy a különféle fotóarchívumokban talált képek (ezek jegyzéke a kötet végén található) inspirálták a velük kapcsolatos szöveges részt? Nyilván mindkét változat elfogadható, az is, miszerint mondatait az író a regénybeli szereplőket ábrázoló képek alapján vetette papírra, illetve hogy a szöveghez keresett és talált számára alkalmas fotót. De mindkét esetben fontosabb a kép funkciója a regény egészében. Nevezetesen, hogy illusztrációként megerősíti azt, amit a szöveg közöl (ez fordítva is érvényes: a szöveg hitelesíti a képi látványt), vagy hogy a két közlési forma cáfolja egymást, akárcsak az, hogy amit szóval nehéz elmondani — ilyesmire a háborús borzalmak (lásd 189., 201., 373. stb.) éppen elég okot szolgáltatnak —, azt a maga tárgyilagosságával a kép adja az olvasó tudtára. Legyen azonban bármelyik változat is, a regény menetébe iktatott képek a szavakhoz hasonlóan narrációs elemek, átsegítik az írókat a mesélés zökkenőin, s ilyenén hozzájárulnak a sokszálú történet folyamatos haladásához. Ez a leghatásosabban ott mutatkozik meg, ahol tartalmilag találkozik a szó és a kép. Ennek sajátos változata a regény végén (620.) olvasható, amikor az író pontosan úgy idéz fel egy jelenetet, hogy az szinte képszerűen áll előttünk, szavai nyomán egy nem létező fotó képződik meg, illetve amikor az író a közölt kép elemzésére vállalkozik (például 87.). Végző soron a regény bő képanyaga kapcsán az sem elhanyagolható, hogy a fényképezés nemcsak a fotósdinasztia Weisz család, hanem más szereplők számára is kedvelt foglalatosság, ami önmagában is elég magyarázat lehet az albumnyi fényképmennyiség felhasználására. De ha választani kellene annak bizonyítására, mi indokolja legpontosabban a sok kép regénybe illesztését, akkor azokat a sorokat idézném, melyek szerint a „fekete-fehér fényképek, különösen a rajtuk különféle tónusban és kiterjedésben kiütő szürkék foltjai az élet és a halál közti zónák senki földjét ábrázolják, azt a sivatagot, amelyben a távozók hosszas bolyongásra vannak kárhozthatva, míg át nem vándorolnak a túloldalra. Ahonnan — ahogy Weisz Kóbi idézte — nemigen tért vissza

T.-be még utazó” (620.). A „születési hibából zsidó beosztást” kapott Weisz Kóbi, a regény számomra legrokonszenvesebb alakja sem, aki mindent megtesz, hogy ne vegyen tudomást, sőt gúnyt űzzen az egymást felülmúló borzalmakból. Hol munkaszolgálatosként helyzetét dicséző iróniával ír képzeletbeli tudósítást (lásd például 143., 192–193., 255., 433.), hol pedig bujdosóként beleveti magát egy idilli szerelembe. Sorsát azonban nem sikerült elkerülnie, egy romlott halkonzerv meg gondolatlan mohósággal történt elfogyasztása után, karnyújtásnyira az áhított túléléstől, rút halállal távozik az élők közül. Áldozat, akárcsak több millió kortársa, akik, akár a regény több T.-beli szereplője, fronton, gázkamrában, kényszermunkán haltak meg. Akik viszont véletlen, szerencse vagy éppen csoda folytán élve maradtak, azokban a tíz év kitorölhetetlen emléke maradt, mindaz, amit címszavakba szedve ihletet kritikájában Radics Viktória (Magyar Narancs, 2014. június 12.) felsorol: „Szegénység, zsidótörvények, katonai szolgálat, munkaszolgálat, holokauszt, visszacsatolás, keleti front, megszállás, lakosságcsere; állomáshelyek, transzportok, hadifogolytáborok, koncentrációs táborok; az embereket *hajtják*, az embereket verik, az emberek menekülnek, szöknek és bujkálnak; engedelmeskednek, gyilkolnak, dolgoznak, mint az állat, ki vannak téve kényszernak, szükségnek.” Ezeket tárja elének Závada Pál akár dokumentumként is olvasható fikciós regénye, melynek lapjain annyi borzalom, kegyetlenség zsúfolódik össze, nemcsak a mű középső legterjedelmesebb harmadában, hanem a háborút előkészítő fasizálódás éveit ábrázoló és a háború után következő erőszakos kommunista hatalomátvételt bemutató részben is, hogy közülük a legszörnyűbbeket kiválasztani sem lehet. Ezért döntöttem úgy, hogy befejezésül inkább azt az apró ellenpéldát idézzem, amikor a bécsi gettóban a tomboló zsidóüldözés napjaiban egy osztrák férfi karácsony előtt az egyik gyerek kezébe egy almát, a másik zsebébe egy darab csokoládét dug. Az ilyen gesztusok adhattak erőt ahhoz, hogy az ember ne féljen, s higgyen magában, ami — még ha csekély eséllyel is — a megmaradás nyitja lehetett.

Hasonló gesztusnak kell tekinteni ezt a művet is, melynek szerzője nem kisebb és nem könnyebb feladatra vállalkozott, mint hogy a nagybetűs, ideológiai manipulálásoktól sem mindig mentes történelem ellenében az irodalom eszközeivel, dokumentumokat és fikciót szervező lehetőséggel élve megannyi kisemberi életpezíróból szőtt nagyregényével hozzájáruljon az olvasók (és a politika!) múlttal kapcsolatos, máig késő önismereti vizsgálódásához és számos veszéllyel fenyegető jelenünk elviseléséhez. (*Magvető*, Budapest, 2014)

GEROLD LÁSZLÓ

HÓNAPRÓL HÓNAPRA

II. JÁNOS PÁL PÁPA

Karol Wojtyła, akit 1978-ban választottak pápává, bizonyára maradandó alakja a pápaság történetének. Hosszú évtizedek után megtörte az olasz hegemoniát, s mert lengyel származású volt, átélte hazája 20. századi megpróbáltatásait, és a világtörténelemnek is meghatározó személyisége lett. Elődeinek történelmi szerepe máig vitatott: XII. Piuszt sokan bírálják, felvetve a kérdést: elég határozotlan ítélte-e el a nácizmust és Hitlert, s hogy kiállításának nem lettek volna-e pozitív következményei; XXIII. Jánost a zsinat megindításáért bírálták konzervatív egyházi személyiségek, akik még ma is kárthatják a nemzeti nyelvű liturgiát, s a híveknek hátat fordítva, latinul mondják a szentmisét; VI. Pál *Humani generis* kezdetű enciklikája heves ellenérzéseket váltott (és vált) ki. I. János Pál halála indokolatlan legendák forrása lett, utódát, II. János Pált pedig nem minden malícia nélkül utazó pápának nevezték, médiaszármak, aki folyvást világlapok címdalán szerepelt, s némelyik intézkedése megosztotta a dél-amerikai katolikusokat. Mindez azt jelzi, hogy a pápák nemcsak a katolikus lelkeséget alakítják, hatásuk jóval szélesebb körű, a nagyhatalmak vezetői is kénytelenek figyelni rájuk, olykor meghallgatni intelmeiket.

Andreas Englisch német újságíró, a Bild német napilap egykori Vatikán-tudósítója könyvének alcíme: „Karol Wojtyła titka”. Valóban titokzatos ereje és elhivatottsága segítségével lett úrrá olykor pokoli testi szenvedésén, hogy teljesíthesse küldetésé legfontosabbnak vélt elemét, a világvallások közeledését és a keresztények megbékélését. A róla írt könyv szerzőjének szerencséje volt, 1995-től azok közé a Vatikánba akkreditált újságírók közé tartozott, akik a pápai repülőgépen kísérhették II. János Pált, s módja volt közelről figyelni a pápát, bepilanthatott szigorúan őrzött, megszabott rendben zajló magánéletébe is.

Nem kritikátlan, áhítattól csöpögő krónikát írt a pápáról. Inkább kételkedve figyelte tevékenységét, s egyik-másik intézkedésének végső értékelését a jövőre bízta, kiváltképp azokat, amelyek arról árulkodtak, hogy sem ő, sem megnyilatkozásainak sugallói (elsősorban Joseph Ratzinger, a később XVI. Benedekként regnáló, utóbb lemondott pápa) nem voltak tisztában bizonyos jelenségek társadalmi hátterével. A dél-amerikai mozgalmak elítélésével az egyház küldetését sem látták át, a szegények egyházának támogatása helyett elméletinek mondható teológiai megfontolásaik győzedelmeskedtek. Viszont sokkal keményebben és ha-

tározottabban kellett volna szembeszállni azokkal a bűnös tettekkel, amelyek megrendítették a katolikus egyház szilárd épületét, világszerte felháborodást keltettek, s azt a véleményt erősítették, hogy a Vatikán elutasolta a problémákat. (Hogy ezek magukban és következményeikkel mekkora terhet jelentettek, az is jelzi, hogy XVI. Benedek részben ezek miatt mondott le — ismerjük el — csodálatra méltó elhatározásával, s Ferenc pápa bocsánatkérésével még nem zárult le a szomorú folyamat.) II. János Pál pápasága idején „tévedések szomorújátékának” is tanúi lehettünk, ugyanakkor ezek az évtizedek mégis az egyház történetének meghatározó, kivételesen fontos lapjaira kerültek.

Mi ennek a magyarázata? Erre a kérdésre keresi a választ Andreas Englisch, aki maga is a pápa varázskörébe került. Édes teher a pápa utazó csapatahoz tartozni. Aki rádiós, televíziós újságíró, abban a szerencsében részesül, hogy oda tartozhat, előbb-utóbb bennfentesként tudósíthat a pápa látogatásairól, részt vehet a sajtótájékoztatókon, beleláthat a Vatikán terveibe, és ami a legfontosabb: emberi közelségbe kerül a világegyház kormányzójához. Ugyanakkor folyton résen kell lennie: ideje percre pontosan be van osztva, ha kell, rohannia kell, máskülönben élelmesebb kollégái megelőzik és elfoglalják a jobb helyeket. Az erre termett azonban mégsem csügged, hiszen olyan eseményekről tudósíthat, amelyekre odafigyel a világ. Andreas Englisch szerencsés ember: többször is személyesen tapasztalhatta a kegyelem jótékony jelenlétét, ahogy ellenkezőjébe fordította a rosszat, és beteljesítette a pápa várakozását és célját. II. János Pál a kegyelem segítségével győzhette le teste gyengeségét. 1981-től — ekkor sebesítette meg életveszélyesen Mehmet Ali Agca — egészségi állapota fokozatosan hanyatlott, két évvel halála előtt, 2003-ban pedig hivatalosan is megerősítették, hogy Parkinson-kórban szenved. Egyre nehezebben beszélt, vonszolta magát, de ha rogyadozva is, haladt előre, tudta, hirdetnie kell a szeretet igéit, s megadatott számára, hogy *Mane nobiscum Domine* (Maradj velünk, Urunk) kezdetű apostoli levelével megnyithassa a 2004-es Szentévet. Félelmetes mennyiségű útjain szinte az egész világot bejárta: 104 külföldi vizitjén 120 országban járt és több mint 1,2 millió kilométert tett meg. Nehéz szavakba foglalni, mit jelentett, mennyit adott a híveknek! Egyik magyarországi látogatásán a hazai értelmiség vezetőivel találkozott. Egyszer csak felpattant, megindult, sorban kezét nyújtott azoknak, akik egymás hegyén-hátán igyekeztek a közelébe férközni. Annak a kézfogásnak emlékét életem végéig megőrzöm, s bizonyára a többiek is.

II. János Pál kivitte a Vatikánból és közkinccsé tette a katolicizmust az egész világ számára. Így lehetett a remény embere az ellenségeskedéstől, gyűlöletől megosztott földkerekségen. Nemcsak a hit térfogatának sokszínűségét mutatta meg kortársainak, a világ uraival szinte megválasztása pillanatától szívós harcot vívott (Andrej Gromiko szovjet külügyminiszter három hónappal később tett látogatást a Vatikánban, az új pápa nem sokat udvariaskodott vele, lengyelországi tapasztalatai felvértezték az ilyen tárgyalásokra). Nagy segítségére voltak a médiumok, fel is használta a benünk rejlő lehetőségeket. De sosem a saját népszerűsítéséért tette. Vörös szőnyegen ment, majd botorkált végig, de nem volt benne színészes. Jött, mert hívták. Olyasmit hozott, amire szüksége volt vendéglátóinak, a békeség, megbékélés esélyét adó szavakat. A végén pedig a szenvedéseiből erényt kovácsolt. A világ nem a sportos kirándulóra, nem is a költőre emlékezik. Színészként elfelejtik. De azt a kínlódva vánszorgó, keresztje alatt roskadozó öregembert sohasem, mert valamiképp hiteles küldötté lett a szenvedő és a szenvedéseiben felmagasztalódó Megváltónak.

Különösen bensőséges kapcsolat fűzte a Szűzanyához. Andreas Englisch tanúja volt a pápa fatimai látogatásának is 2000 tavaszán. 1917-ben ugyancsak ebben a hónapban volt a tanúja a három kisgyerek Mária megjelenésének és üzeneteinek. Ha ugyan így történt, mert nagyon sokan kételkedtek és kételkednek máig a jelenés és a három üzenet valódiságában. II. János Pál nem kételkedett. 800 ezer ember szeme láttára borult térdre, hogy imádkozzék. A világ katolikusai azt remélték, megoldódik Fatima rejtélye, fény derül a harmadik titokra. Várták a Hittani Kongregáció vezetője, Ratzinger bíboros elvi nyilatkozatát. Ám egyre késett. Végül közzétették, s az volt a lényege, hogy nem történt csodálatos esemény, a jelenésre valószínűleg nem került sor. Elképzelhetjük, milyen fájdalmas volt e jelentést olvasnia a pápának. Megkérdőjelezték, amiben kült, őt azonban megerősítették hitében, hogy Fatimában megerősítő üzenetet kapott.

II. János Pál pápasága idején számos olyan gesztust tett, amely addig elképzelhetetlen volt. A megbékélést, kiengesztelődést hirdette mindegyik útján. Ott is, ahol gyanakodva fogadták. Ott is, ahol nem titkolt ellenséges érzésekkel. Néha közvetlen környezetét is megdöbbenette útítérével, s a célszágban is hatalmas biztonsági intézkedéseket foganatosítottak, nehogy baj érje. A médiumok természetesen kettőzött figyelemmel kísérték ezeket az útjait, igekeztek minden részletről sürgősen beszámolni, hisz — mint a könyvből kiderül — a nagy hírügynökségek között is kíméletlen a verseny, melyikük gyorsabb, szemfülesebb. Néha csapdába esnek. Egyik útján egy gyerek játékpisz-

tolyt fogott rá. Már repítették is világgá a hírt: mérenyletet követtek el a pápa ellen... Amikor fény derült a valóságra, következett a kénytelen-kelletlen cáfolat. Fejek is hullottak. Tény, hogy a médiumok segítségével lényegtelen eseményekből is szenzációt lehet faragni, harmadrangú embereket a fénybe emelni, tehetségteleneket nagy tudásúvá sminkelni. II. János Pálnak nem volt szüksége ilyesmire, eltökélten járta útját, s egyre nagyobb figyelmet keltett, mind nagyobb tiszteletet vívott ki magának. Az emberek úgy érezték: egy közülük, mégis sokkal több. Titokzatos erő segíti, emeli föl újra meg újra. Amikor arról olvasunk, hogy az amerikai elnök jól megjáratta, míg ahhoz a sátorhoz ért, amelyben fogadta, először felháborodunk, s azokra az államfőkre gondolunk, akik mindent megtettek, hogy keveset kelljen sántikálnia. Ám utóbb azon meditalunk, ki volt a nagyobb példamutató: a vánszorgó pápa vagy a világi hatalmasság? A szenvedő küldött vagy a nagysággal kérkedő?

Szent János felidézte Jézus tanúságtevő szavait: „Én vagyok a világ világossága. Aki engem követ, nem jár sötétben, hanem övé lesz az élet világossága” (8,12). Nem nagyon hittek neki, szeméretvetették, hogy önmagáról beszél. Így válaszolt: „Még ha magamról teszek is tanúságot, érvényes az én tanúságom, mert tudom, honnan jöttem és hová megyek” (8,14). II. János Pál nem mondta volna magáról, hogy ő a világ világossága, azt viszont egyszerűbben, de elmondhatta, hogy tudta, honnan jön, hová megy és ki bízta meg, hogy tanúságot tegyen róla. Ő sem volt egyedül, még ha némelykor magányos szenvedőnek is látta őt a világ, hiszen mindig hitelesen, elhithető erővel hivatkozott arra, aki Péter utódaként rábízta nyáját, s kötelességévé tette, hogy az igazságot hirdesse az egész világon. Voltak bírálói közvetett környezetében is, 1986-ban még a kuriális bíborosok is rosszalották, hogy más vallások vezetőivel együtt ünnepelte a béke világnapját Assisiben. Elképedtek, mert magánkihallhatáson fogadta Gorbacsovot 1989-ben. Döbbenettel vették tudomásul, hogy 1994-ben a Vatikán elismerte Izrael államot. Ez azonban mit sem rontotta népszerűségét. Amikor szentmisét mondott Manilában, több mint 3 millióan vettek részt a szertartáson, ő pedig már azon gondolkodott, hogyan teremthetne megbékélést az egyházak között, *Ut unum sint*, „hogy egyik legyenek”. Ennek jegyében született a közös nyilatkozat a megigazulás tanáról 1998-ban. Közben a Szentszék elismerte a keresztények bűnösségét a holokausztban, majd az egyház bocsánatot kért a vallásháborúik, az inkvizíció és a zsidóüldözés eltévelyedései miatt 2000 márciusának elején. Ugyanebben a hónapban zsidó rabbikkal együtt imádkozott a Siratófalnál, két hónappal később pedig a damaszkuszi menetben mondott imát Keresztelő Szent János sírjánál.

Csak néhány eseményt ragadtam ki e páratlanul értékes könyvből, amely nemcsak egy méltán a szentek sorába emelt pápa életútját és küldetésének teljesítését mondja el, hanem írójának szemléletváltozását is őszintén ábrázolja. (Az Agape kiadásában megjelent könyv Szabó Katalin szép fordításában olvasható és olvasandó.)

RÓNAY LÁSZLÓ

HENRI BOULAD SJ: ISTEN ŐRÜLTEN SZERET TÉGED!

Henri Boulad egyiptomi jezsuita szerzetes tanulmányában a Biblia alapján megállapítja: Isten minden dolgot Igéje, szava által alkotott, de az embert saját lehetetével alkotta. Az ember kezdettől fogva teljesen külön helyet foglal el a többi teremtményhez viszonyítva, megjelenése gyökeres változást mutat minden előzményhez képest, mert a Szentlélek jelét hordja magán. Az ember az egyedüli lény, aki beszél Istenhez, akihez Isten szól. P. Boulad szerint: „*Aki nem inádkozik, megszánt embernek lenni. Elveszíti azt, ami megkülönbözteti őt a teremtés többi részétől.*”

A kötet szerzője élete legnagyobb felfedezésének tartja, amikor egy napon felismerte, hogy Isten szenvedélyesen szereti őt, és ez az „*őrült, szerelmes szeretet*” kivétel nélkül minden emberre kiterjed. „*Úgy ért, mint egy villámcsapás, azonnal megértetem, hogy Istennek mindene vagyok, egyetlen szerelme, lelkének egyetlen gondja, gondolata... Ez létezésem alfája és ómegája, filozófiám, teológiám, szellemiségem, misztikám alfája és ómegája: Isten számára minden vagyok.*” Henri Boulad nem kételkedik abban, hogy mindaz, amit Isten mond a Bibliában az ember iránti szeretetéről és igalmáról, azt személy szerint önmagára vonatkoztathatja. „*Isten számára egyedülálló vagyok a világon. Ha én az övé vagyok, mindene megvan; ha engem elveszít, mindent elveszít.*” A kötet szerzője elismeri, hogy mindez „*szörnyűnek, illetlennek, abszurdnak*” hangzik, de a misztikusok mindezt felfedezték és átértékelték. S bár elképzelhetetlennek tűnik, hogy Istennek szüksége van az emberekre, mégis, „*itt található meg a zsidó-keresztény kimondhatatlanság legmélye, szívének szíve*”. Isten a kimondhatatlansággal azt akarta feltárni, hogy számára az ember „*végtelenül értékes, hogy én egyetlen, pótolhatatlan vagyok a szemében, hogy engem az ő teljességévé, kizárólagosságává tett*”. Természetesen nem valamilyen szükségéből, hanem mert teljes és fenntartás nélküli szabadságában így döntött. Isten legteljesebben szabad cselekedete az volt, hogy Jézus Krisztus megtestesülésével „*feladta szabadságát, alárendelte magát az embernek, vállalta a vele függő viszonyt, összekötve az ember sorsát a sajátjával. Isten az embert így saját sorsába illesztette.*” Még ha ez őrültnek, ab-

szurdnak is látszik, „*Isten éppen ezáltal emel föl magasabb rendű szellemiségébe, és lep meg bennünket. Nem valamiféle nyomasztóan fölénk hajló mindenhatósággal*”, hanem a szeretet magasabbrendűségével. Krisztusban Isten „*nem végtelen nagyként mutatkozik meg, hanem végtelenül kicsinyként; nem úgy, mint a Magasságos, hanem mint a legkisebb; nem Elsőként, hanem Utolsóként; nem mint a Mindenhatóság, hanem mint a teljes tehetetlenség és törekenység; nem végtelenül gazdagként, hanem végtelenül szegényként, koldusként*”.

P. Boulad emlékeztet rá, hogy az Őszövségben villámlásra, mennydörgésre, a Sínai-hegyre „*és egy egész színpadi rendezésre*” volt szükség ahhoz, hogy az emberek felfedezzék Istenet. Azt hitték, hogy Javhe csak bizonyos kiemelt helyeken mutatkozik, amelyeket szent helyeknek neveztek el. Jézus Krisztus óta azonban tudjuk, hogy „*nincs többé templom, nincs többé szentély, nincs többé szakrális hely, nincs Szentek Szentje az emberen kívül... Isten megnyilatkozását ma az ember arcában kell keresnünk.*” A Lélek nem lakik többé kőbe épült templomban, hanem az emberben. A hit egész folyamata abban áll, hogy felfedezzük Istenet az egyes személyben. Amikor ez bekövetkezik, „*eljutunk az Evangélium és a hit legmélyére. Semmilyen hely ezen a világon nem szentebb, mint az emberi arc.*”

A szerző arra is kitér, hogy ma sokan elhagyják az egyházat, hogy elkötelezzék magukat a humanitárius tevékenységekben, törődnek a szegényekkel, a betegekkel, a testi fogyatékosokkal, a leprásokkal. Számára ez nem hátra-, hanem előrelépés. Ez az elkötelezettség az ember szolgálatában, „*ez az Evangélium, túl minden egyéb vallásgyakorlaton és szertartáson. Vajon a hit nem az isteni iránti érzékenység az ember szívében?*” Így az alapkérdés valójában nem az, hogy hiszünk-e Istenben, hanem az, hogy hiszünk-e az emberben? „*Az emberben himni annyi, mint felfedezni benne Isten dicsőségét, a dicsőséget, amely beragyogja az arcát egy máshonnan érkező fényvel.*”

Isten arca pedig ott van mindenkiben, a legszálnalmasabbnak látszó emberben is, a legegyszerűbb háziasszonyban, a legnincstelenebb koldusban. Az emberi méltóság nem a származás, a társadalmi ranglétrán elfoglalt előkelő hely függvénye, összehasonlíthatatlanul jelentősebb és fennköltebb az eredete: „*Isten Lelkének a jelenléte az, amely beragyogja a lehétköznapibbnak vélt arcot is. Ennek a ténynek a tudatosítása elűzi minden kisebbségi érzésünket, és megengedi, hogy emelt fővel járjunk.*” Aki ugyanis tudatában van annak, hogy Isten gyermeke, és Isten szereti őt, úgy, mint a saját Fiát, az nem fél többé semmitől. „*A békét, a bizalmat, a ráhagyatkozást éli meg, Tudja, hogy egy felsőbb nagyság hordozza őt. Egy felsőbb nagyság szereti őt.*” (Ford. Müntzberger Tompa Mária; Szent Gellért Kiadó, Budapest, 2014)

BODNÁR DÁNIEL

SÍK SÁNDOR ESZMEKÖREI

„A katolikus irodalom igazi természetére vonatkozó sokféle katolikus és még többféle nem-katolikus előítéllettel és babonával szemben legbiztosabban eligazít, ha komolyan vesszük a szavakat és katolikus irodalomnak csak azt nevezzük, *ami katolikus is meg irodalom is egyszerre*” — írta a Vigiliában 1935-ben Sík Sándor. E szerint a meghatározás szerint Babits Mihály és Pilinszky János mellett a két legjelentősebb magyar katolikus író a 20. században ő volt és Rónay György. Ez bármennyire kézenfekvő megállapítás, még sincs benne elég mélyen és egyértelműen a mai irodalmi köztudatban. Újra és újra fel kell fedezni a katolikus szellemiség és lelkeség jelenlétét a modern magyar irodalom alakulás-történetében, és fel kell hívni a figyelmet arra a hozzájárulásra, amellyel a neokatolicizmus megannyi iránya és áramlata nem kevésbé segítette a modern magyar irodalom kibontakozását. Ilyen emlékeztetéshez járult hozzá az a Szegeden tartott irodalomtörténeti konferencia, amelyet a Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány rendezett Sík Sándor tiszteletére 2013-ban, s ennek a konferenciának kiegészített anyagát vehetjük most kézbe Miklós Péter szerkesztésében. Mindenekelőtt azt kell elmondanunk, hogy az Alapítvány választott névadójának szellemében cselekedett e konferenciával és evvel a kötettel: Radnóti Miklóst szoros kapcsolatok fűzték Sík Sándorhoz, túl azon is, hogy amikor 1943-ban áttért a katolikus hitre, Sík Sándor keresztelte meg. A kötetben Kovács Petra szentel szép tanulmányt ennek a személyes kapcsolatnak.

A kötet szerkesztője bevezetőjében tömören annotálja a kötet tartalomjegyzékét, általános ismertetésül érdemes ide iktatni sorait: „Rónay László Sík életútját és pályaképét tekinti át, Máté Zsuzsanna Sík Sándort mint művészt és költőt idézi meg, Péter László pedig főleg a szegedi professzori évekre fókuszálva árnyalja a tudós irodalomtörténetész arcképét. Fízel Natasa Sík Sándornak a szegedi egyetemre kerülése körülményeit mutatja be, Kovács Petra Radnóti Miklóssal való kapcsolatát vizsgálja lélektani aspektusból, Miklós Péter az ötvenesztendős professzor szegedi közöntséséről közöl adatokat, míg Csapody Miklós Sík és Bálint Sándor kapcsolatának momentumait tárja az olvasó elé. Pomogáts Béla Sík Sándor marosfői verseiről ír, Bogoly József Ágoston az esztétika és a teológia kapcsolatát vizsgálja Sík világképében. Fazekas Csaba a katolicizmus és az antiszemitizmus két világháború közötti kapcsolatáról ír, kitérve a kérdésre Sík Sándor személyes életútjában és identitásszerveződésében betöltött szerepére. A kötet záró írásában Bihari József Bánk József váci püspök két levelét közli,

amelyekben a főpap Sík Sándorral kapcsolatos emlékeit fogalmazta meg.”

Én egy tanulmányt szeretnék kiemelni e gazdag tartalmú kötetből, Fazekas Csaba írását, mely azt tárgyalja, hogy milyen magatartást tanúsított a magyar katolikus főpapság az antiszemitizmussal kapcsolatban a 20–30-as években. Sík Sándor nem tartozott a katolikus egyház legfőbb vezetői közé, a tanulmány nem róla szól, csak egy-két mondat erejéig szerepel benne, annak megemlézésével, hogy 1919-ben még ő is írt egy „ébredő” verset („Tiszta vér és vasmarok / Új világot épít”). De ez egyszerű kivétel volt, az ő egész munkássága példaszzerűen a katolikus humanizmus testesítette meg. A körülötte lévő magyar társadalom azonban erősen átítatódott antiszemita előítéletekkel, s ettől a főpapság sem volt mentes. Fazekas Csaba így ír: „véleményem szerint aligha férhet kétség, hogy ha a kereszténység olyan mértékben hatotta volna át a társadalmat, ahogy azt a kor egyházi és politikai elitje egyaránt vélelmezte, és ez a kereszténység a felebaráti szeretet parancsát a zsidók vonatkozásában is érvényesítette volna — aligha került volna sor numerus claususra, zsidótörvényekre, gettósításra, deportálásra és több százezer honfitársunk tragédiájára”.

A tanulmány idézi azoknak a főpapoknak a szavait, akik elítélték az antiszemitizmus megnyilvánulásait, idézi Csernoch János esztergomi érsek, Mikes János szombathelyi, Rott Nándor veszprémi, Hanauer Á. István váci püspök és Szmrecsányi Lajos egri érsek megjegyzéseit, mondatait, véleményét arról, hogy az antiszemitizmus idegen mind az igazi keresztény, mind pedig az igazi nemzeti gondolattól. A névsorban külön megáll azonban Prohászka Ottokár nevével, akit kor a vezető ideológusaként tisztelt, s így folytatja: „Prohászka ugyanazoknak a zsidóellenes gondolatoknak adott hangot, mint az »ébredők« és a »fajvédők« más vezetői, bár kétségtelen, hogy sokkal irodalmiasabb megfogalmazásban, viszont a mozgósításnak ugyanazzal a szándékával, ugyanazon szélsőséges politikai magatartást juttatva kifejezésre beszélt. (...) Az átfogó zsidóellenes ideológiától a primitív antiszemita panelekig szinte minden »érv« fellelhető Prohászkanál. Nem véletlenül tekintettek rá ideológiai útmutatóként (...)”.

Összeférhet-e valakinek megvallott és hittel hitt kereszténysége, vállalt Krisztus-követése az előítéletes, kirekesztő magatartással, egybeolvadhat-e olyan gondolatokkal, amelyek végül a koncentrációs táborok gázkamráihoz vezettek? Az idézett példák ellenére miért nem volt képes egyértelmű és egyöntetű, egységes állásfoglalásra jutni az egyház? Évtizedek óta folytak erről a viták, egész könyvtárt töltenek meg a vitairatok és dokumentumok az egyház felelősségéről: egész érvrendszer álltak

össze, míg legutóbb a hivatalba lépett Ferenc pápa véget vetett az ellentmondásoknak, s félreértést és félremagyarázást nem tűrő, egyértelmű fogalmazásban leszögezte: „egy keresztény nem lehet antiszemita”. Mint minden jó történeti értekezés, ennél a gondolatnál Fazekas Csaba írása is átível a mába. (*Radnóti Szegedi Öröksége Alapítvány, Szeged, 2014*)

KENYERES ZOLTÁN

IZSÓ ZITA: SZÍNÉRŐL SZÍNRE

Izsó Zita második kötete olyannyira szerves folytatása első, *Tengerlakó* című verseskötetének, hogy ha két nagy levegővétellel végigolvasnánk az egymásba mosódó szövegeket, talán észre sem vennénk, hogy a szerző — második merülése alatt — új tereket hódított meg költészetének „víz alatti” világán belül. Pedig fokról fokra tapasztalható az a fajta lírai fejlődés, amely nem újabb és újabb koncepcióváltással vagy poétikai pálfordulással próbálja szélesíteni szemléletmódját, hanem különböző nézőpontokból tekint ugyanarra a megfoghatatlan, éppen ezért folytonosan körülírandó tárgyra — így oszlatva el a sűrűsödő homályt a színéről színre való látás mindig megújuló reményével.

A merülés fokozatai a *ragaszkodáson*, a *felejtésen*, a *változáson* és a *híten* keresztül vezetnek egy olyan mélység felé, amely egyfajta telített semmiként terül el az egymásra rakódott, tengernyi valóságszilánk és emléktöredék alján. Hogy mit tudunk közülük felhozni, és hogy milyen mozaik illeszthető össze belőlük, azon múlik, meddig vagyunk képesek lélegezni a felszín alatt. Izsó Zita versei arról tanúskodnak, hogy a végtelenség partjára vetett ember minden pillanatban képes lehet elragaszkodni saját belső pusztaságának pereméről és alászállni a lélek hol árnyaktól kavargó, hol megnyugtatóan ringató óceánjába. A szövegekben felfejtett családi és párkapcsolati kötélekek, a különböző köznapi szituációkhoz társított látomásos képzetek, illetve a szemlélődő figyelem személytelenített szerepjátékai mögött ugyanis valami állandó és érintetlen, időtől és tértől független valóság húzódik meg, ami éppen a világbeli tények közti hiányával van jelen. („Neki a felkelő nap olyan, mint egy glória, / ami elől hiányzik a szent.”) De olykor áthullámszik, áttűnik azokon az érzéki felületeken, amelyeket a megszokás vagy az elidegenedés érdessé gyúrt vagy lapossá tompított, így téve átetszövé az általa elsodort, mégis mozdulatlanságba merevedő testeket. „Jobb, ha kimondjuk: nem készültünk, nincs mondanivalónk, / nagy baj nem történt, egyszerűen csak annyit, / hogy ma sem fogunk meghalni, és ez éppen elég ahhoz, hogy minden maradjon a régiben — / a csodának pedig biztosan találunk majd valami hihetőbb nevet.”

A *Színről színre* — a helyenként érezhető szét-szabdaltságtól, túlírtágtól, kisebb modorosságoktól — apadó szövegtenyere versről versre duzzasztja fel a kötet anyagát addig a fokozatokon túli pontig, ahol már nem lehet szárazon megúszni az olvasást sem. A *szükség és pusztulás közti* emberi tájon, a víz felett lebegő homályból ugyanis feltűnik valaki és elindul felénk: „...mintha valami mély vízből kilépve nem találna a parton a ruháit, / keresi még néhány pillanatra a testét, / aztán szaladni kezd abba az irányba, amerre sejt az otthonát, / és futás közben egyre kevésbé takargatja magát”. (*Prae.hu — Palimpszeszt, Budapest, 2014*)

PAPP MÁTÉ

AGNUS DEI Kárpáti Tamás kiállítása a székesfehérvári Szent Korona Galériában

A Székesfehérvári Egyházmegye, gazdagítandó képzőművészeti gyűjteményét, már évekkel ezelőtt tudatos építkezésbe kezdett (a meghívott művészekről egy-egy képet vásárolnak). Műsoros kiállítás-megnyitói, egyúttal rangot adván a Fesztézet Hetének, vonzzák a közönséget. S ezzel megnövelik az érdeklődés terét, hiszen túllépnek a szakmai nyilvánosságon.

Így volt ez a múlt év őszen Kárpáti Tamás 65. születésnapjára tartó kiállítás is. Hiszen az elhangzott köszöntők (Spányi Antal megyéspüspök, Szigethy Gábor színháztörténész, Reha György művelődésszervező), a vetített portréfilm és a zeneszám melletti előadás — Hirtling István olvasta föl Pilinszky János A „teremtő képzelet” sorsa korunkban című esszéjét — mind-mind arra való, hogy erősítse azt a szakrális kört, amelyben a festmények fogantak. Mielőtt a látogató nekikezdett volna gyönyörködni a képekben, már kapott egy, a befogadást segítő-ösztönző értelmi-hangulati alapot.

Innen már csak egy — netán több — lépés a festmények rejtelmeinek a megfejtése. Ám aki nem jut a művész mitológiájának és szimbólumtárának a mélyére — Kárpáti ecsetjének minden érzéshalmaza a Biblia szentségével, eseménysorával, példázataival érintkezik —, az is észlelheti a briliáns lazúrok és áttűnések fényjátékát. A mélyzöldek paradicsomi békéjét, ködoszlato némaságát átvilágító Nap, a foltokként is hatásos okker sugárzását.

Alig van — talán nincs is — a kortárs magyar piktúrában még egy olyan művész, aki festői módon valószínűleg meg a rejtőzést. Kárpáti, műveinek érzelmetlétettsége ellenére is, ilyen bujdosó. Szó sincs arról, hogy lemondana az alakrajzról és a figuráról — a vásznon fel-feltűnedező, ám a kődön és a homályon át is megvilágító arckok (fél-

profil stb.) krisztusi vonásokat mutató önarcképek —, de a „bizonytalan” háttér segítségével olyannyira stilizálja őket, hogy művei nemegyszer lírai vagy drámai absztraktnak is beillenének.

Viszont az összehatásból egyszer sem hiányzik a szenvedésemény. Mert ezek a festmények világítsák be a földalatti kazamatákat, flórák egzotikumában keressek az üdvösséget — „Ha az olaj az isteni áldás jele, a virágzó olajfa Isten megáldott igazának szimbóluma” (Zsolt 52,10, 128,3; vö. Sir 50,10), valamint az Isteni Bölcsességé, aki „a Törvényben az igazságosság és a boldogság útját nyilatkoztatja ki” (Sir 24,14. 19–23) —, szimbólumvilágukkal törjék föl a kétszázatú, ám valójában mégis csak *egy* pecsétet — „Krisztus bárány az ő megváltói halálában, de ugyanakkor oroszlán is, akinek győzelme megszabadította Isten népét a gonosz hatalmának a rabszágából” (Jel 5,5k; 12,11) —, az *önkeresés* golgotai útjának a bizonyosságai.

A hétköznapok pályájából kiszakadó lélek akarva-akaratlan eme szín- és formavilág (*benső térkép*) megteremtésével akar — nagy szó, de talán a karakteres festészet művelőjéhez illik — megigazulni. Költészetté oldott műtárgy címei — *Lázrózsa, Alkonyati táj füsttel, A bárányok inni mennek, Alkonyvár, A bárányok elérik a nagy tölglyát* — ugyanolyan rejtélyes hangulati elemeket sugallnak, mint megfestett „témái”. Kárpáti többször elmondta, hogy munka közben elsősorban a festő-problémák érdeklék. A bizonytalan vagy tétova kezdés ellenére — *én-kereső próba!* — az esetet valaminő külső sugallatra kezdi fölvenni (valaki, legtöbbször az Isten, sűg a háttérben) a lélek hullámhosszán lépdelő — sosem szárguldo! — gondolat ritmusát.

Aligha tévedünk, ha azt állítjuk, evvel a *rejtéllyel* való azonosulásról van szó. A kimondhatatlan kimondásának egyre mélyülő fázisairól. Hiszen minden *diadalmas* megvertben az *ő* arca tükröződik. Így a stilizált, hol elmosódottá, hol karakteresebbé tett önarckép (?) éppen olyan motívummá válik, mint valaminő bibliai vagy a szentek körébe tartozó szimbólum. Eme kollektív darabjait vizsgálva szükséges-e ismételni a *tudottat*: Jézus a jó pásztor. (Jézus úgy tekinti magát, mint akinek a küldetése Izrael elveszett juhaihoz szól — Mt 15,24; 10,6; Lk 19,10.) Így a pásztorbot mint jelkép sűrű szerepeltetése — van olyan festmény, amelyen szerkezetet meghatározó elemként is szolgál (*Gregorián; Harangok I.*) —, vagy a szegényeket szolgáló vándorprédikátorok más testre is átszarmaztatott csuhája (*Angelus; Ferenc; Harangok II. és III.*), illetve a biblikus aurájuknál fogva különféle jelentésrétegeket közlő, egyetemes szimbólummá váló fogalmak, mint a bor (*Szent bor*) és a kapu (*Szent kapu*) fókusszá emelése fölöttébb meghatározza a művek kozmológiáját.

Mert Kárpáti Tamás a valóságban — mutatis mutandis — kozmoszt épít. Rembrandti mélységű ecsetének magánya, jöllehet istenkereső célzattal történik a Paradicsom benépesítése, megrendítő. Az árnyékok, félárnyékok, a ködből-homályból előbukkanó figurák, arcok, és a nem evilági alakokban rejtő *időjátékok* mítoszi teljességet rivelálnak (*Ferenc; Kín, Kőrözsa; Liliom*).

Többé nem lesz kérdés a kérdés — a mai modern-e, vagy talán az ókor bölcséletébe beleálmódott évszázadokkal ezelőtti példázat? —, hiszen a *bibliai* erezttség ledönt minden időhatárt. A jelenvalóságú Krisztus, és a jelenlétével megittasult, az időhártját és a homályt ugyanolyan intenzitással áttörő *szem* alakítja-formálja — jobbára a *corpus* szenvedés-élményének az igézetében — az exkluzív arzenált. El-eljászva a formák mögötti formák gazdagságával (a bokros *A szív* valaminő testvariációt is sejtet), ugyanakkor tudás és hit között egyensúlyozván megteremtve a „lazíros” igazságszolgáltatás mindazon körét (az így megidézett Didimusz, vagyis Szent Tamás mégsem példatár), amelyekben az egymáson áttűnő, egyik a más rejtő *rétegek* ugyanazon időélmény — a „szerteszórt” igazság — gyűjtőmedencéi.

Ettől bonyolult a homály szerkezete. A sötétbe fojtott barnás zöld melankóliájával (*Ecce; Calva*), a tört bíbor fényeresztő kereszt alakú motívumának az üzenetével (*Missa*), a sötét foltok hangulati ritmusvariációival (*Láp*), s nem utolsósorban a vöröses-sárgás köd égő tűzből kitekintő arc méltóságával (*Szent János*) végül is kinyitható az az érzelemtár, amely Kárpáti Tamást időtlen idők óta izgatta. S ennek kollektíója — a témát érintve, és azon túl landolva is — mindig a bevallottan szakrális elemények festőivé transzformálásából tevődik össze.

A vallomás nyíltsága arra minden körülmény között jó — a *Harmadnapon* feltámadás-ódája épp az erősen végigvitt figurálitással hangsúlyozódik —, hogy elgondolkodjunk az ábrázoló és a non-figuratív művészet közötti — nem különbségről, inkább átjárásról. Hiszen a lírai és a drámai absztraktnak is robbanhat — mert benne van! — az a bomba, ami például az alakrajzot (jelen esetben a különféle testvariációkat és a *corpust*) élteti.

Ám hogy a képek mögött — alakítóként? álmódóként? bölcséleti sugárzóként? — nem csupán a festőművész technikai tudása, invenciózus kép-látása leledzik, hanem a *cselekvő* s *gondolkodó* erkölcs is, arra Kárpáti önzetlensége a példa. Egyik nagyméretű festményét avval ajándékozta az egyre gyarapodó kollektiónak, hogy értékét a közjót szolgáló alapba (templomrekonstrukció stb.) fektessék.

SZAKOLCZAY LAJOS

SOMMAIRE*Vigilia fête ses 80 ans*

- CSABA TÖRÖK: Garde-nous, vigilants! (Custodi nos, vigilantes!)
 DÁVID DIÓSI: Les devoirs d'une revue catholique de nos jours
 CSABA BÁTHORI: Pour le 80ème anniversaire de Vigilia
 ATTILA BUDA: Le rôle de la littérature dans Vigilia
 ■ Poèmes de Csaba Fecske, Tamás Halmai, Laura Iancu et Péter Vasadi
 ÁGNES GERGELY: Sur l'écrivain Iván Mándy et sur le poète István Vas
 ■ Revues chrétiennes culturelles. Table ronde avec la participation
 d'Áron Csoma, László Lukács et Zsuzsanna Zászkaliczky

INHALT*Die Zeitschrift Vigilia ist 80 Jahre alt*

- CSABA TÖRÖK: Behüte uns, wenn wir wachen! (Custodi nos, vigilantes!)
 DÁVID DIÓSI: Die Aufgabe einer katholischen Zeitschrift heute
 CSABA BÁTHORI: Zum 80. Jubiläum der Zeitschrift Vigilia
 ATTILA BUDA: Die Rolle der Belletristik in der Zeitschrift Vigilia
 ■ Gedichte von Csaba Fecske, Tamás Halmai, Laura Iancu und Péter Vasadi
 ÁGNES GERGELY: Über den Schriftsteller Iván Mándy und über den Poeten István Vas
 ■ Christliche Kulturzeitschriften. Diskussionsrunde mit Áron Csoma,
 László Lukács und Zsuzsanna Zászkaliczky

CONTENTS*The Journal Vigilia is 80 Years Old*

- CSABA TÖRÖK: Guard Us Waking! (Custodi nos, vigilantes!)
 DÁVID DIÓSI: The Challenges for a Catholic Journal Today
 CSABA BÁTHORI: For the 80th Anniversary of Vigilia
 ATTILA BUDA: The Role of Literature in Vigilia
 ■ Poems by Csaba Fecske, Tamás Halmai, Laura Iancu and Péter Vasadi
 ÁGNES GERGELY: About the Writer Iván Mándy and the Poet István Vas
 ■ Christian Cultural Journals. Roundtable Discussion with Áron Csoma,
 László Lukács and Zsuzsanna Zászkaliczky

Főszerkesztő és felelős kiadó: LUKÁCS LÁSZLÓ

Munkatársak: BENDE JÓZSEF, DEÁK VIKTÓRIA HEDVIG, HAFNER ZOLTÁN, LÁZÁR KOVÁCS ÁKOS, PUSKÁS ATTILA

Szerkesztőbizottság: HORKAY HÖRCHER FERENC, KALÁSZ MÁRTON, KENYERES ZOLTÁN,

KISS SZEMÁN RÓBERT, POMOGÁTS BÉLA, RÓNAY LÁSZLÓ, SZÖRÉNYI LÁSZLÓ

Szerkesztőségi titkár és tördelő: NÉMETH ILONA

Indexszám: 25 921 HU ISSN 0042-6024; Nyomdai munkák: Séd Nyomda Kft., Ügyvezető igazgató: Katona Szilvia

Szerkesztőség és Kiadóhivatal: Budapest, V., Piarista köz. 1. IV. em. 420. Telefon: 317-7246; 486-4443; Fax: 486-4444. Postacím: 1364

Budapest, Pf. 48. Internet cím: <http://www.vigilia.hu>; E-mail cím: vigilia@vigilia.hu. Előfizetés, egyházi és templomi árusítás: Vigilia Kiadó-

hivatala. Terjeszti a Magyar Posta Zrt. Hírlap Újletág, a Magyar Lapterjesztő Zrt. és alternatív terjesztők. A Vigilia csekk számla száma: OTP

V. ker. 11707024-20373432. Előfizetési díj: egy évre 5.640,- Ft, fél évre 2.820,- Ft, negyed évre 1.410,- Ft. Előfizethető külföldön a KKV-nál

(H-1389 Budapest, POB 149.). Ára: EU országok: 18.000,- Ft/év vagy 100,- USD, illetve ennek megfelelő más pénznem/év.

SZERKESZTŐSÉGI FOGADÓÓRA: KEDD, CSÜTÖRTÖK 10-14 ÓRA. KÉZIRATOKAT NEM ŐRZÜNK MEG ÉS NEM KÜLDÜNK VISSZA

Lapunk megjelenését támogatja a Piarista Rend Magyar Tartománya

Ára: 550 Ft

VIGILIA

SZEMLE

HENRI BOULAD SJ

IZSÓ ZITA

Hónapról hónapra
Isten örülten szeret téged!
Sík Sándor eszmekörei
Színről színre
Agnus Dei. Kárpáti Tamás kiállítása
a székesfehérvári Szent Korona Galériában

A SZEMLÉKET ÍRTÁK

Bodnár Dániel, Kenyeres Zoltán,
Papp Máté, Rónay László és Szakolczay Lajos

KÖVETKEZŐ SZÁMAINKBÓL

- Húsvét az irodalomban
- Heidl György, Krupp József, Máthé Andrea,
Pomogáts Béla és Turgonyi Zoltán tanulmánya
- Falcsik Mari, Győri László,
Halasi Zoltán, Vasadi Péter,
Villányi László és Vörös István írása

nka

Nemzeti Kulturális Alap

